

Les ràdios lliures en el procés de normalització lingüística a l'espai català de comunicació (1977 – 1989)

Treball Final de Màster

Màster en Humanitats: Art, Literatura i Cultura Contemporànies

Curs: 2017-2018

Alumne: Eloi Camps Durban

Directora: Ona Domènech Bagaria

Resum i paraules clau

La iniciativa ciutadana va ser un motor destacat en la construcció del sistema de mitjans en l'espai català de comunicació a partir dels anys 70 del segle XX. Un dels primers resultats d'aquest impuls popular van ser les ràdios lliures, que van néixer amb la voluntat de fomentar la participació ciutadana i de parar atenció a les realitats ignorades pels mitjans públics i privats.

Aquest treball revela com van contribuir les ràdios lliures al procés d'extensió de la llengua catalana en l'àmbit dels mitjans de comunicació en el període 1977-1989. Es tracta d'un aspecte de la història de la comunicació catalana que no ha estat estudiat fins ara. Les ràdios lliures van suposar, malgrat les seves limitacions, una primera posada en pràctica de la normalització lingüística en els mitjans de proximitat: la societat civil, davant el buit mediàtic en aquesta llengua, va intervenir directament per constituir els seus propis projectes comunicatius. Gràcies a les ràdios lliures, el català va recuperar una parcel·la de presència normalitzada a les ones de la freqüència modulada, en una època on hi era anecdòtica i en què comptava amb un suport institucional i empresarial encara feble.

Paraules clau: ràdios lliures, normalització lingüística, comunicació alternativa, comunicació local, política lingüística

Índex

1. Introducció	4
2. Justificació i objectius	5
2.1. Justificació de l'interès de la recerca	5
2.2. Objectius de la recerca	6
3. Normalització lingüística i mitjans a l'espai català de comunicació (1977-1989)	7
3.1. L'espai català de comunicació	7
3.2. Les ràdios lliures	8
3.3. La normalització lingüística en els mitjans de comunicació (1977 – 1989)	9
3.3.1 Catalunya	10
3.3.2 País Valencià	11
3.3.3 Illes Balears	12
3.3.4 Catalunya Nord.....	12
3.3.5 Franja de Ponent	13
3.4. L'activisme lingüístic	13
4. Hipòtesis, corpus i metodologia	14
4.1. Hipòtesis general i secundàries	15
4.2. Corpus	15
4.3. Metodologia	19
4.3.1. La recollida de dades: l'enquesta	19
4.3.2. La tècnica i les categories d'anàlisi	21
4.3.3. Dificultats metodològiques	22
5. Resultats: les ràdios lliures en el procés de normalització lingüística a l'espai català de comunicació (1977-1989)	22
5.1. Mitjans locals pioners en normalització del català	23
5.2. La presència del català a les ràdios lliures	25
5.3. Relació amb les entitats cíviques de defensa de la llengua.....	27
5.4. Relació amb les administracions	28
5.5. Percepció de la tasca de les ràdios lliures en la normalització lingüística	30
6. Conclusions: uns agents pioners de la normalització lingüística en els mitjans de comunicació	32
7. Bibliografia	36
Annexos	39
Agraïments	116

1. Introducció

Les ràdios lliures són un dels fenòmens mediàtics més complexos i, al mateix temps, poc estudiats de l'espai català de comunicació. Amb la voluntat d'aportar coneixement significatiu en aquest camp dels estudis en comunicació, el present treball final de màster (TFM) planteja una recerca innovadora: esbrinar quin paper van tenir les ràdios d'impuls popular en el procés d'extensió pública del català.

Per què estudiar la relació entre normalització lingüística i ràdios lliures? Gràcies a una recerca prèvia,¹ es va comprovar que moltes ràdios lliures van ser el primer mitjà de comunicació local dels seus barris, pobles i ciutats, i que en el naixement d'un bon nombre d'aquestes experiències hi havien participat persones interessades en la promoció del català. Llavors, sembla que van ser, en molts casos, mitjans pioners en l'ús del català abans que apareguessin la majoria dels mitjans de comunicació públics i privats després de la dictadura. Tanmateix, no s'ha localitzat cap article o capítol que desenvolupi la qüestió; només alguna referència escassa (Delgado, 2002; Xambó, 2002). Per tant, aquest TFM explora i aporta dades concretes sobre un aspecte de la història del català als mitjans de comunicació que fins ara no ha estat abordat com a objecte d'estudi. Per fer-ho, hem desenvolupat una recerca que reculli testimonis d'arreu dels territoris de parla catalana.

Pel que fa al període d'estudi escollit, el anys que van del 1977 –naixement de la primera ràdio lliure dels Països Catalans, Ràdio Maduixa– al 1989 –inici de les emissions de la Radiotelevisió Valenciana– comprenen diversos processos interrelacionats: la Transició a la democràcia a l'Estat espanyol; la redacció de les lleis de normalització lingüística i la posada en marxa de polítiques públiques de normalització lingüística; la creació de les corporacions de mitjans públics a les comunitats autònomes de llengua catalana, i el naixement i auge de la radiodifusió popular a l'espai català de comunicació. Són uns anys d'interès cabdal per entendre com s'han constituït els sistemes de mitjans a l'Estat espanyol. Confiam que aquest treball aportï coneixements d'interès per aprofundir en la comprensió d'aquest període de la història de la comunicació mediàtica.

En els capítols següents desenvolupem més a fons el nostre objecte d'estudi, que es troba en la intersecció de diversos camps de coneixement. A continuació en definim el marc teòric i històric, que ens ha permès configurar les hipòtesis i preguntes de recerca. Seguidament, presentem la metodologia, el corpus i la tècnica d'anàlisi per al treball, pas previ a exposar els resultats propis de la recerca, els quals estructurarem en apartats a partir de les preguntes de recerca que hem plantejat. Finalment, a les conclusions verifiquem les hipòtesis de partida i fem balanç de les aportacions de la nostra investigació.

¹ *Fem-nos escoltar! Història de les ràdios ciutadanes de l'espai català de comunicació* (2016). Realitzat a través d'una beca de col·laboració al departament de Filologia i Comunicació de la Universitat de Girona. El treball és un repàs històric als gairebé quaranta anys del moviment de les ràdios d'impuls popular als Països Catalans, i als annexos hi ha documentades les emissores detectades durant el període.

2. Justificació i objectius

2.1. Justificació de l'interès de la recerca

La producció acadèmica sobre els mitjans de comunicació s'ajusta a la realitat dels sistemes comunicatius concrets; en el cas català, l'estudi de la comunicació local i comarcal té un pes i desenvolupament importants, en consonància amb la importància d'aquest model comunicatiu que converteix els Països Catalans «en un cas molt particular dins d'Europa» (Berrio, 1998: 50). En aquest sentit, Miquel de Moragas considera que l'àmbit local presenta molta diversitat per analitzar des del punt de vista dels estudis en comunicació: «la vertadera complexitat apareix a mesura que es va centrant l'enfocament cap a la realitat més pròxima» (Moragas, 1998: 35).

Una branca notable de la recerca en comunicació és la relativa als mitjans i la llengua, que s'enceta a finals de la dècada dels setanta i que ha anat diversificant els seus focus d'interès. Es tracta d'un camp de recerca que utilitza instruments sociològics i és fonamentalment descriptiva. Com apunta Gifreu, un dels màxims referents en aquest camp de la sociolingüística, la investigació en llengua i mèdia «se sol centrar en l'anàlisi dels processos i del balanç més o menys conjuntural sobre la incorporació del català als mitjans i circuits (producció, difusió, usos) de la comunicació social» (Gifreu, 2014: 65). Segons aquest autor, l'àmbit de la recerca de la normalització del català en els mitjans de comunicació presenta tres vessants: la de les polítiques lingüístiques i de comunicació, la d'estandardització de la llengua i la de l'extensió de l'ús del català als mèdia. És en aquesta tercera línia on s'inscriu el nostre treball final de màster.

En canvi, la recerca al voltant de l'anomenada comunicació alternativa no ha estat gaire desenvolupada, i encara té molt camí per recórrer: en un estudi bibliomètric de Baró i Jones (1997) només hi figura un treball científic referit a aquest àmbit; en concret, la tesi doctoral de Prado sobre les ràdios lliures italianes. Com hem apuntat a la introducció, als 2000 es va produir una certa revifalla de l'interès acadèmic per la comunicació d'impuls popular, amb articles i estudis de Mayugo (2006), Fleischman, Reguero i Sáez (2009) i Clua (2010), entre d'altres. Les realitats i teories comunicatives que no s'ajusten a la dicotomia mitjans públics-mitjans privats, amb prou feines tenen cabuda en els plans d'estudis superiors de comunicació a l'Estat espanyol (Sáez, 2008; Barranquero i Sáez, 2010, Clua, 2010). Aquesta manca d'atenció acadèmica contrasta amb la tradició i riquesa de les experiències de comunicació d'impuls popular als Països Catalans². Destaca *Les ràdios lliures: una pràctica alternativa* (1985), de Deó, Dolç i Sanchis, que recull la immensa majoria de ràdios lliures que van existir als Països Catalans entre el 1977 i el 1985. Més enllà d'aquestes referències específiques, en textos més generals sobre llengua i mèdia o sobre història dels mitjans amb prou feines se cita el fenomen de les emissores d'impuls popular. Moragas escrivia el 1984 que les ràdios lliures «han mort a la mateixa velocitat a què ho feien els moviments socials que les van fer néixer» (Moragas,

² A *Fem-nos escoltar!...* es va detectar i comprovar l'existència de més de 100 ràdios ciutadanes entre els anys 1977 i 2017 als Països Catalans. Més enllà d'aquest tipus d'emissora, moltes ràdios municipals també van néixer de la mobilització civil, així com moltes televisions locals i de barri –que als inicis tenien, en nombrosos casos, un enfocament comunitari– i publicacions escrites de tipologia diversa.

1984: 110), mentre que Guillaumet les ha definit com un «fenomen de menor importància però significatiu» (Guillaumet, 1994: 232). Més recentment, Angrill (2017) ha abordat la història de les ràdios d'impuls popular de Mallorca.

Tenint en compte el que acabem d'exposar, no és estrany que la relació dels mitjans alternatius amb la llengua catalana no hagi estat abordada amb un treball de camp mínimament exhaustiu. Les ràdios lliures van ser coetànies de l'inici del procés de normalització lingüística i del naixement dels actuals sistemes de mitjans, però no s'ha indagat sobre les connexions entre tots dos fenòmens. Per tot això, considerem que la recerca d'aquest treball final de màster és d'interès per a la investigació en comunicació en l'àmbit català: d'una banda, aporta llum sobre un terreny molt poc explorat de la sociolingüística dels mèdia; de l'altra, aporta un nou focus d'interès per a la història dels mitjans de comunicació alternatius als Països Catalans. Més enllà d'aquestes dues disciplines concretes, la nostra recerca s'emmarca en un context històric, el de la transició de la dictadura a la democràcia a l'Estat espanyol; en aquest sentit, pot resultar interessant per comprendre millor la relació entre la societat civil i els mitjans de comunicació o el paper de la mobilització popular en la Transició espanyola –un dels múltiples actors d'aquest procés històric, i el menys investigat, segons investigadors com Pamela Radcliff (2011: xiii-xiv).

2.2. Objectius de la recerca

L'objectiu principal de la investigació és conèixer quin rol van prendre les ràdios lliures en el procés de normalització lingüística del català: esbrinar si introduir i augmentar el català a les ones va ser un objectiu per als col·lectius de la societat civil per impulsar les seves pròpies emissores i, si ho va ser, a què es devia: el treball estudiarà fins a quin punt les dinàmiques territorials, polítiques i socioculturals van influir en l'ús del català en les ràdios lliures, i com d'estreta o distant va ser la relació amb els dos principals agents normalitzadors: les administracions públiques i les entitats cíviues d'activisme lingüístic.

D'entrada, donem per fet que les ràdios lliures van fer alguna aportació positiva a la normalització lingüística. A partir d'aquí, formulem interrogants més concrets que fan referència a la condició de pioneres de les ràdios lliures com a nous mitjans en català, a les idees dels seus impulsors sobre la llengua, a la presència del català en la programació d'aquestes emissores i a la relació amb els altres dos agents de la normalització lingüística. Aquestes qüestions més específiques ens ajudaran a construir la visió del paper de les ràdios lliures en l'increment de la presència de la llengua catalana a l'espai mediàtic català.

La investigació pressuposa uns resultats sobretot quantitius. És a dir, amb l'objectiu principal del TFM perseguim la generació d'una sèrie de dades d'un àmbit fins ara inexplorat amb un treball de camp mínimament exhaustiu. La inexistència de recerca sobre la relació entre llengua i ràdios lliures no permet aprofundir en aspectes més específics del nostre objecte d'estudi; per tant, en certa manera estem obrint camí, i és per això que busquem obtenir dades el màxim d'objectives sobre aquest fenomen. Com explicarem més avall, la tècnica d'investigació que hem escollit respon a aquesta voluntat.

3. Normalització lingüística i mitjans a l'espai català de comunicació (1977–1989)

El marc teòric i històric que presentem en aquest capítol ens permetrà situar i abordar el tema de la investigació a partir de tres conceptes: l'espai català de comunicació, les ràdios lliures i la normalització lingüística. El primer defineix el context geogràfic, cultural i comunicatiu en què s'inscriu l'objecte de la investigació; la relació entre els altres dos és el que la nostra recerca descriurà i analitzarà.

3.1. L'espai català de comunicació

El concepte d'espai català de comunicació neix en la investigació acadèmica i aporta «una perspectiva geopolítica» que permet abordar l'estudi del sistema català de comunicació considerant-lo com «una comunitat de llengua i cultura», amb la seva historicitat i poders particulars (Gifreu, 2014: 50). Es pot parlar d'espai de comunicació quan es donen simultàniament quatre circumstàncies: llengua pròpia, territori històric, rituals mediàtics i referents simbòlics propis (Gifreu, 2014). Els països de parla catalana compleixen, doncs, les condicions per configurar un espai de comunicació.

La noció d'espai català de comunicació va ser desenvolupada en l'estudi col·lectiu *Construir l'espai català de comunicació* (1991), dirigit per Gifreu i Corominas. Tanmateix, el concepte va aparèixer uns anys abans com a proposta feta en el marc del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana (1986). En l'àrea de Lingüística social, els ponents demanaven als poders públics dels territoris de parla catalana que impulsessin «la creació efectiva d'un espai català de comunicació, com a plataforma de defensa de la identitat comuna davant el procés de transformació de l'espai europeu» (Ruiz, Sanz i Solé, 2001: 109). La principal dificultat per a l'articulació efectiva de l'espai català de comunicació ha estat la seva fragmentació «entre quatre estats i amb una important subfragmentació de les tres grans regions a l'Estat espanyol» (Gifreu, 2014: 57). En formen part tots els territoris en què el català té presència. Tanmateix, en el nostre treball ens fixarem en cinc: el Principat de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, la Catalunya Nord i la Franja de Ponent. No incloem Andorra, l'Alguer ni el Carxe perquè no hi hem detectat experiències de ràdios lliures durant el període estudiat.

En l'espai català de comunicació, com en qualsevol altre, hi ha dos grans factors que determinen l'opció d'una llengua als mitjans de comunicació: el mercat i l'estat, els quals «més aviat tendeixen a reforçar-se l'un a l'altre» en la promoció i adopció de la llengua de la nació hegemònica al si de cada estat (Gifreu, 2014: 38-39). Això explica l'aposta de la majoria de mitjans privats de l'espai català de comunicació pel castellà, el francès i l'italià en lloc del català, que ha estat promogut principalment a partir de mitjans públics, sobretot en el sector audiovisual. Per tant, el procés de normalització del català als mitjans ha tingut un «caràcter essencialment conflictiu» que deriva «de la resistència i entrebancs arbitrats des dels poders de l'Estat [espanyol]» (Gifreu, 2014: 217). El resultat ha estat el desenvolupament de sistemes de comunicació regionals amb una presència desigual del català; només a Catalunya, assenyala Gifreu, s'ha aconseguit que l'oferta en català pugui competir amb la del castellà (Gifreu, 2014: 222).

L'espai català de comunicació ha funcionat com a concepte teòric i d'estudi, atès que no ha estat un objectiu de cap dels governs autonòmics dels Països Catalans dins l'Estat espanyol, malgrat que hagin existit i existeixin xarxes entre entitats cíviques culturals que promoguin l'intercanvi entre territoris (Gifreu, 2007: 5). Hem escollit aquest marc d'estudi, i no un de més reduït, perquè precisament ens permet copsar la diversitat de l'estat del català als mitjans de comunicació, que varia de territori en territori. Només així hem pogut dilucidar si es van donar dinàmiques regionals diferenciades en la relació entre ràdios lliures i procés de normalització lingüística, i trobar també semblances entre emissores de diferents regions a l'hora d'enfocar aquesta qüestió.

3.2. Les ràdios lliures

Les ràdios lliures són un dels màxims exponents de la comunicació d'impuls popular o ciutadà; és a dir, aquella que emergeix com una iniciativa de la societat civil organitzada, i no de les administracions públiques o de l'empresa privada. Aquest sector de mitjans està format per múltiples tipus de projectes comunicatius, segons el col·lectiu que els impulsa i els objectius que persegueixen: educatius, informatius, lúdics, participatius, etc. Aquesta casuística tan variada dificulta als investigadors la tasca de construir models teòrics i d'estudiar aquest tipus de mitjans com un conjunt homogeni; en aquest sentit, el debat conceptual té un caràcter inacabat i dinàmic (Fleischman, Reguero i Sáez, 2009: 6). Dins l'anomenat Tercer Sector de la Comunicació, les ràdios lliures l'exponent amb més arrelament i tradició als Països Catalans. Les característiques principals d'aquestes emissores són la independència d'institucions públiques i mercats, l'absència d'ànim de lucre, la reivindicació del dret d'emissió de la ciutadania, la voluntat de transformar tant els codis com l'agenda del periodisme radiofònic, l'obertura a la participació de col·lectius socials de tota mena i l'atenció preferent a l'àmbit local.

El referent directe de les ràdios lliures de l'espai català de comunicació són les ràdios lliures franceses i italianes, que van sacsejar el panorama comunicatiu a inicis de la dècada del 1970. Llavors, molts estats europeus es regien per un monopoli públic dels mitjans de comunicació audiovisuals. El control governamental directe impedia que col·lectius socials i moviments polítics situats fora de les institucions poguessin expressar-se a través dels mitjans públics; va ser en les ràdios lliures on van trobar un altaveu per fer-se escoltar. Per altra banda, les ràdios lliures van possibilitar el veritable desplegament dels mitjans audiovisuals arreu del territori. Aquestes emissores van néixer de la «*profunda necesidad de comunicación local*» d'amplis sectors de la població, que no se sentien representats als mitjans estatals, simplement perquè no s'hi reflectia la seva realitat més immediata (Flichy, 1981: 180).

A la fi del règim franquista, a tot l'Estat espanyol hi havia només un centenar d'emissores en la freqüència modulada, entre públiques i privades, segons Meda (2014: 114). Algunes cadenes radiofòniques pertanyents a les organitzacions del règim van esdevenir paraestatals i es van fusionar. D'altres, com la COPE i la SER, van continuar emetent i van créixer. La fi del monopoli estatal dels informatius, decretada el 1977, va provocar una millora qualitativa i quantitativa de la programació radiofònica i un tímid acostament de les

ràdios a la ciutadania. En aquest context, es va començar a desenvolupar a l'Estat espanyol el sistema de comunicació local actual, en el qual ràdios i televisions van ser uns actors que van entrar amb força, al costat de la revifalla de la premsa comarcal. Moragas explica que, amb la recuperació de les llibertats democràtiques, «es manifesta una voluntat, podríem dir, fins i tot, un plaer, per a l'exercici de la llibertat d'expressió i comunicació» (Moragas, citat per Fleischman, Reguero i Sáez, 2009: 2).

La primera ràdio lliure dels Països Catalans va ser Ràdio Maduixa (Granollers), les primeres emissions de la qual es van fer el 1977. Dos anys després, va arrancar a Arenys de Mar la primera ràdio municipal. Entre finals dels setanta i els vuitanta, els dos nous models de ràdio local es van multiplicar arreu de l'espai català de comunicació, afavorits pel dinamisme de l'associacionisme polític i cultural i per la restauració dels ajuntaments democràtics. És l'època de més esplendor de les ràdios lliures, quan van tenir més repercussió i dinamisme com a moviment per a una altra comunicació.

A l'Estat espanyol, el conflicte de la legalització de les ràdios lliures mai no s'ha resolt plenament. En el període que analitzem en aquest TFM, els governs estatal i autonòmics de l'Estat espanyol van perseguir les ràdios lliures. Es van produir diverses clausures d'emissores lliures, especialment a finals dels setanta i principis dels vuitanta. Els dos principals textos legals de l'època que es refereixen als mitjans de comunicació, el *Plan Técnico Transitorio del Servicio Público de la Radiodifusión en Frecuencia Modulada* (1979) i la *Ley de ordenación de telecomunicaciones* (1987), recullen l'existència d'emissores educatives i culturals i sense ànim de lucre, però no regulen el sector d'acord amb les seves característiques, i les equiparen, així, amb emissores comercials. A l'Estat francès, les ràdios lliures es van legalitzar el 1981, gràcies a la *Loi 82-652 sur la communication audiovisuelle*. Sota la figura de ràdio local privada, les emissores ciutadanes franceses poden operar amb freqüències legals i obtenir finançament públic.

3.3. La normalització lingüística en els mitjans de comunicació (1977–1989)

Marí defineix la noció de normalització lingüística en aquests termes: és un «procés de canvi social» que «implica el recobriment de l'estatus normal –de plenitud de funcions i ús preferent en totes les activitats del seu territori– i té en compte la participació de la societat» en el seu desenvolupament (Marí, 1988: 168-169). Anteriorment, Aracil havia teoritzat que la normalització lingüística presenta dos fronts: «el lingüísticocultural (és a dir, desenvolupament de les funcions sòcio-culturals de la llengua) i sòcio-polític (és a dir, reorganització de les funcions lingüístiques de la societat)» (citada a Vallverdú, 1991: 137). La necessitat de normalització lingüística apareix en una situació de bilingüisme social desequilibrat; és a dir, quan en un territori hi ha dues llengües en contacte, una de dominant o A, emprada com a llengua pública i en situacions formals, i una de minoritzada o B, emprada en contextos privats i informals (Pardines i Torres, 2011: 13-23). Aquesta dualitat entre dues llengües, que ha estat anomenada *diglòssia* per lingüistes com Aracil, Ninyoles, Marfany i Vallverdú, entre d'altres, té implicacions en els mitjans. Segons Miquel Strubell, els mitjans de comunicació ocupen un lloc entre les funcions «“altes” de les

manifestacions lingüístiques» i és per això que «són emprats històricament per a consolidar la presència d'una llengua en expansió» (Strubell, 1982: 16).

A continuació, exposarem sintèticament la situació de la normalització lingüística i la presència del català als mitjà a cadascun dels cinc territoris de l'espai català de comunicació que estudiem: Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears, la Catalunya Nord i la Franja de Ponent. Ho tractem així perquè la fragmentació territorial i administrativa del domini lingüístic del català ha dificultat en gran mesura l'impuls de polítiques i iniciatives conjuntes: cada territori s'ha vist condicionat per la seva capacitat legislativa i per la dinàmica sociolingüística de les dècades precedents. Abans d'abordar el cas de cada territori, exposarem alguns conceptes i dades de conjunt que ens aportaran elements per a la comprensió global del procés de normalització als mitjans.

Pel que fa a la normalització lingüística, Bodoque (2011) distingeix tres nivells de política lingüística als territoris de parla catalana: a Catalunya, és de normalització, atès que els successius governs han estat favorables a garantir els drets lingüístics, i la mobilització social a favor de la llengua té un pes molt important; a les Illes Balears la política és de recuperació, a causa de la poca voluntat governamental d'aprofundir en la normalització del català, i al País Valencià, de promoció, perquè el govern ha tingut un paper més tebi a l'hora d'intentar normalitzar la llengua, i els sectors socials favorables són menys nombrosos. Pel que fa a l'Aragó, i també a la Catalunya Nord, la política lingüística es limita al reconeixement formal i al suport d'algunes iniciatives socials. Aquestes dinàmiques incideixen directament en la presència del català als mitjà.

Sobre la introducció del català als mitjà, la majoria de territoris de l'espai català de comunicació s'han vist condicionats per la dictadura franquista, caracteritzada pel monopoli estatal gairebé absolut dels mitjans audiovisuals, l'afavoriment dels grups afins al règim i el castellà com a llengua única –excepte per algunes escletxes– als mitjà. Durant el franquisme, als Països Catalans dins l'Estat espanyol el català només va poder disposar d'una presència anecdòtica als mitjà, i durant molts anys va ser només un vehicle d'expressió de la religió i el folklore; és a dir, no com una llengua mediàtica de primer ordre (Casals, 2009: 18). La reintroducció del català en l'esfera dels mitjans va ser possible gràcies als «esforços dels ambients periodístics catalans i de grups inquiets de ciutadans de barris i comarques», i a alguns sectors progressistes de l'Església (CCC, 1978: 303). Per tant, només podem parlar pròpiament de normalització lingüística als mitjans durant l'etapa de restauració democràtica, perquè tan sols llavors es donen les condicions polítiques i socials per arrancar el procés d'extensió pública de la llengua, que en l'àmbit de la comunicació tindrà un impuls decisiu gràcies a la creació i posada en marxa d'ens públics de radiotelevisió autonòmics.

3.3.1 Catalunya

A Catalunya, l'Estatut del 1979 remarca el caràcter de llengua pròpia del català i fixa el compromís de la Generalitat per aconseguir el mateix estatus per al català i el castellà. La Llei de normalització lingüística (LNL), fruit del treball endegat des de la Direcció General de Política Lingüística, va comptar amb un suport pràcticament unànim del Parlament de

Catalunya. Segons Ferrando i Nicolás, només a Catalunya el català ha recuperat la majoria d'àmbits de llengua A, gràcies a la pressió i suport d'amplis sectors de la població, que van trobar resposta en la política dels governs d'ençà de la restauració de la Generalitat (Ferrando i Nicolás, 2005: 442).

Abans de les emissions regulars de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV), que en el cas de Catalunya Ràdio van començar el juny del 1983, el percentatge de la programació radiofònica en català al Principat era baix: es limitava a Ràdio 4, totalment en català, a les ràdios municipals i lliures, i a alguns programes en ràdios majoritàriament en castellà –cadena privades estatals i autonòmiques, i les escasses ràdios comercials independents. Fixant-se en l'audiència, Carreras estima que el 1986 els programes en català tenien un 17% d'audiència (Carreras, 1987). En l'àmbit de la ràdio local, observem que hi ha unanimitat entre els investigadors a l'hora de considerar-les un instrument cabdal en la normalització del català als mitjans de comunicació. Ara bé, algun autor hi aporta matisos. Sobre les municipals, Gifreu indica que algunes duïen a terme una acció a favor del català, i d'altres que no en feien cap o tenien una posició «netament regressiva respecte a la llengua catalana» (Gifreu, 1986: 82). Per argumentar-ho, cita un estudi de Berrio i Saperas, en què es conclou que «en general les emissores municipals utilitzaven el català en un percentatge molt semblant als hàbits d'ús de cada comarca, tot i que en alguns casos es feia l'esforç per tendir a una programació cada vegada més completa en català» (id.). Sobre les ràdios lliures, Frigola afirma que «el moviment no va tenir mai una gran implantació ni l'idioma català fou el més emprat en les seves emissions» (Frigola, 1993: 91). Aquesta afirmació fa referència exclusivament a Catalunya; amb el nostre treball veurem si aquesta va ser la tendència arreu de l'espai català de comunicació.

3.3.2 País Valencià

Al País Valencià, la qüestió de la llengua va desembocar a la Transició en un conflicte entre partidaris i detractors de l'avenç del català, que alhora era un enfrontament sobre la denominació i filiació de la llengua. El 1983 es va aprovar la Llei d'ensenyament i ús del valencià (LUEV). Més limitada que la legislació del Principat, la LUEV reservava al català uns espais als futurs mitjans públics (Ferrando, 1991: 124). Tot i que li detecten diversos dèficits, Pardines i Torres consideren que, en la primera dècada de la seva implantació, la LUEV va engregar «un procés de recuperació del valencià, atès que la llengua penetra en espais lligats a l'esfera pública» (Pardines i Torres, 2011: 51). Bodoque afirma que, malgrat la LUEV, «l'exercici real de drets lingüístics i l'ús normal del valencià ha descansat bàsicament en la iniciativa dels ciutadans» (Bodoque, 2011: 154).

La Radiotelevisió Valenciana no va començar a emetre fins el 1989, just al límit del període que estudiem. Fins llavors, el paisatge audiovisual valencià estava dominat per mitjans en castellà, molts dels quals no eren propis del País Valencià, sinó delegacions i desconexions locals. On sí que era present era a Ràdio 4, que va funcionar entre el 1989 i el 1991, i que comptava amb producció pròpia en català feta des del territori. La ràdio pública autonòmica, Ràdio 9, no va assolir mai «una audiència mínimament rellevant i estable» (Bodoque, 2011: 157) ni va saber «guanyar-se un espai suficient» (Xambó, 2010: 11), malgrat oferir una programació habitualment en valencià. La recepció dels canals de

la CCRTV va ser una iniciativa cívica, impulsada per Acció Cultural del País Valencià i sufragada amb subscripció popular. Sobre l'evolució del panorama radiofònic valencià, Francesc Martínez Sanchis considera que «no s'ha consolidat una ràdio local autòctona valenciana forta» (Martínez Sanchis, 2010: 42). Xambó hi aporta dades: el 1993, l'oferta radiofònica en català era del 18%; una part substancial provenia de les ràdios locals, ja fossin municipals o lliures –i, en menor mesura, comercials– (Xambó, 2002: 205).

3.3.3. Illes Balears

Les Illes Balears són la darrera comunitat autònoma que va aprovar la seva Llei de normalització lingüística (1986). Marí subratlla que el sostre de competències de les Illes Balears és inferior al del Principat i el País Valencià pel que fa als àmbits que comprèn la normalització lingüística (Marí, 1988: 167-175). Segons Ferrando i Nicolás, a les Illes, tot i que el català «compta amb l'adhesió més o menys conscient de la immensa majoria de la població autòctona i que s'han aplicat sense problemes les mesures previstes en la Llei de normalització lingüística», el català ha recuperat molt pocs àmbits propis d'una llengua A (Ferrando i Nicolás, 2005: 451). De manera semblant al cas valencià, diversos sociolingüistes apunten la manca de voluntat política dels successius governs balears a l'hora de tirar endavant el procés de normalització lingüística, que en el cas de Mallorca ha estat més reeixida a la Part Forana que a Palma (Bibiloni, 1991: 142).

Malgrat que les Illes Balears va aprovar la llei de creació d'una radiotelevisió autonòmica el 1985, IB3 no va ser una realitat fins a principis dels 2000. Delgado apunta que un dels punts de conflicte sobre la radiotelevisió autonòmica era la llengua; els partits polítics més progressistes volien que fos totalment en català, mentre que els conservadors apostaven pel bilingüisme (Delgado, 1996). Així, durant el període estudiat, la penetració del català a l'espai radioelèctric balear es va produir en dos fronts principals: el de la CCRTV, les emissions de la qual arribaven a les Illes gràcies als repetidors que l'Obra Cultural Balear i l'Associació Voltor van instal·lar; i el de les emissores locals, majoritàriament municipals i lliures. Pel que fa a les municipals, Delgado n'assenyala la manca de suport institucional (Delgado, 2002: 183). Així, diu l'autora, «la majoria de les iniciatives per a promoure mitjans en la llengua pròpia de la comunitat autònoma de les Illes Balears han sorgit d'entitats cíviques» (Delgado, 2002: 175). El panorama radiofònic balear es completava amb algunes ràdios privades, amb una presència molt baixa del català.

3.3.4. Catalunya Nord

A la Catalunya Nord, el català no té règim de cooficialitat. L'Estat francès ha legislat sobre certes qüestions relatives al català i a les altres llengües regionals –fonamentalment, la seva presència optativa en l'ensenyament obligatori. Pel que fa als mitjans de comunicació i a altres àmbits públics, la penetració del català és, en l'actualitat, molt baixa, malgrat que a principis dels noranta la població catalanoparlant era el 40% del total a la Catalunya Nord (Lepître, 1996a: 49).

A la Catalunya Nord, el català tenia una presència anecdòtica als mitjans de comunicació del territori. El principal diari regional, *L'Indépendant*, reservava espais ínfims per al català,

mentre que les poques revistes locals i culturals que s'editaven totalment o parcialment en llengua catalana tenien una difusió limitada. A la ràdio, el català es podia escoltar a Radio France Roussillon, l'estació regional de la ràdio pública estatal, que emetia alguns minuts al dia en català (Lepêtre, 1996a: 53). L'única emissora íntegrament en català era i és Ràdio Arrels. Als vuitanta, també es rebien les emissions de Catalunya Ràdio i Ràdio Olot.

3.3.5. Franja de Ponent

A la Franja de Ponent, el català té una situació legal semblant a la Catalunya Nord: no té cap estatus d'oficialitat ni cooficialitat. L'Estatut d'autonomia de l'Aragó (1982) parla de les *modalidades lingüísticas* de la comunitat. Malgrat la resposta positiva a la introducció, als vuitanta, del català com a assignatura optativa a l'ensenyament, Lepêtre afirma que «el castellà és la llengua de les comunicacions escrites i de les situacions formals» als municipis franjolins, tot i que un estudi dels anys noranta, citat per l'autor, apunta que el 90% de la població de la Franja era catalanoparlant habitual (Lepêtre, 1996b: 55). La preservació de la llengua i la cultura prové de l'acció ciutadana, «un motor decisiu per a la preservació, promoció i estudi de la llengua catalana» (Escudero, 2009: 395).

Tot i que la Corporación Aragonesa de Radio y Televisión, creada el 1987, contempla als seus estatus el respecte i promoció de la diversitat lingüística del territori aragonès, el català no era present als mitjans públics autonòmics (Lepêtre, 1996b: 58). Els que l'empraven eren revistes locals, normalment de caire associatiu, i algunes emissores municipals. Com en el cas de la Catalunya Nord, la recepció d'emissores de ràdio i televisió públiques del Principat, a les quals s'afegeixen les del País Valencià, va contribuir a familiaritzar la població amb el català estàndard (Lepêtre, 1996b: 58).

La repassada a la situació de la normalització lingüística i a la presència del català als mitjans de comunicació en el període estudiat demostra que, arreu de l'espai català de comunicació, la llengua catalana tenia poca presència en el dial. Només al Principat es va donar el suport polític i la resposta de l'audiència perquè es consolidés un grup d'emissores referents d'àmbit regional en català. A la resta de territoris, el català va tenir la seva principal finestra en la radiodifusió local, que en molts casos estava encapçalada per col·lectius de la societat civil en forma de ràdios lliures.

3.4. L'activisme lingüístic

L'empresa de normalitzar una llengua necessita, a banda de les polítiques públiques, una societat civil activa, les organitzacions i entitats de la qual treballin per estendre la presència de la llengua minoritzada als àmbits públics i privats. Gifreu apunta «el protagonisme molt determinant dels sectors més sensibles i autoorganitzats de la societat civil» en «la difícil conquesta d'espais de penetració del català en la comunicació i la cultura» (Gifreu, 2014: 80). Sovint ha estat la societat civil, a través d'associacions, plataformes i campanyes, qui ha propulsat canvis en la situació del català i ha vetllat per l'aplicació de les lleis a favor de la llengua, davant les limitacions o manca d'interès de les institucions regionals. Encara que «d'abast generalment limitat», aquestes iniciatives van

intentar assolir «el propòsit de sostenir un teixit popular imprescindible de mitjans d'expressió, d'informació i comunicació en català» (Gifreu, 2014: 219).

A principis dels seixanta, Òmnium Cultural a Catalunya i l'Obra Cultural Balear a les Illes ja van començar a impulsar activitats, més o menys clandestines, per difondre la llengua i cultura catalanes a través de cursos, actes i publicacions. Uns anys més tard, ja als setanta, es funda Acció Cultural del País Valencià, amb els mateixos objectius que Òmnium i l'OCB. Fundades per intel·lectuals, professionals liberals, artistes i membres de la burgesia, aquestes entitats van anar creixent conforme s'esquerdava la dictadura i van esdevenir un pol de la lluita antifranquista.

Malgrat el canvi de règim polític a l'Estat espanyol i les polítiques lingüístiques dels governs regionals de l'espai català de comunicació, l'activisme lingüístic va continuar jugant un paper notable. En la Transició, les entitats cíviques a favor de la normalització del català van poder operar en un marc de més llibertat i es van multiplicar les campanyes de mobilització popular, que van rebre suports de molts sectors populars (Abelló, 2008: 210). Així, aviat es van desplegar campanyes com «Ens cal Televisió Catalana», que volia aconseguir un canal català privat, «com un servei de televisió popular i independent, amb cobertura en tots els territoris de parla catalana» (Abelló, 2008: 226). El 1980, el Grup d'Ajut a la Llengua Catalana va impulsar la campanya «Volem la ràdio i la televisió catalanes...ara!», pensada per aconseguir mitjans públics en la llengua catalana.

En el període de restauració democràtica apareixen noves plataformes d'activisme lingüístic. La principal va ser la Crida a la Solidaritat en Defensa de la Llengua, la Cultura i la Nació Catalana, activa entre el 1981 i el 1993. Es tractava d'un moviment de caire popular, assembleari i centrat en «l'activisme sociolingüístic a favor de la normalització pública i retolada del català, atès que la seva presència al carrer continuava sent testimonial», i que també demanava l'autodeterminació dels Països Catalans (Terrés, 2008: 68). Per la seva banda, els Grups de Defensa de la Llengua van crear-se el 1982 amb la voluntat de «mobilitzar la societat catalana en defensa de la normalització del català arreu dels Països Catalans». Més obertament independentistes que La Crida, eren crítics amb la política lingüística de la Generalitat de Catalunya perquè la consideraven «tímida i insuficient» (Ruiz, Sanz i Solé, 2001: 45). Dos anys abans, a la Catalunya Nord va aparèixer la Federació per la Llengua i la Cultura Catalanes, que reuneix en l'actualitat un centenar d'entitats. A la Franja de Ponent, el 1985 es fa fundar l'Institut d'Estudis Fragatins, entitat que promovia i defensava el patrimoni cultural, històric i lingüístic de la comarca del Baix Cinca, i que el 1989 va passar a ser l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

4. Hipòtesis, corpus i metodologia

Un cop hem establert la base conceptual i el context històric, en aquest apartat exposem les hipòtesis de què hem partit per a la recerca, el corpus que hem escollit i la metodologia que hem seguit per a l'anàlisi dels resultats del treball de camp.

4.1. Hipòtesis general i secundàries

Tenint en compte l'objectiu de la recerca, establim una hipòtesi general que la guiï, de la qual deriven hipòtesis secundàries que aprofundeixen en diversos aspectes del tema del TFM. Com a punt de partida, plantejem que el factor de la llengua és rellevant perquè dona a la comunicació alternativa dels Països Catalans un fet diferencial com a eina d'expressió i manteniment de la diversitat cultural; una de les funcions bàsiques dels mitjans d'impuls popular, segons Linda Fuller (2007).

Hipòtesi principal. Les ràdios lliures van contribuir positivament a la normalització lingüística en els mitjans de comunicació de l'espai català de comunicació.

Hipòtesi secundària 1. El moviment de les ràdios lliures als Països Catalans no és homogeni pel que fa a la relació entre la ràdio i la normalització lingüística; intervenen dinàmiques territorials segons la zona –Principat, País Valencià, Illes Balears, Catalunya Nord i Franja de Ponent.

Hipòtesi secundària 2. Com a conseqüència de l'heterogeneïtat a l'hora d'enfocar la qüestió de la normalització, el percentatge de programació en català era diferent en cada ràdio.

Hipòtesi secundària 3. Les ràdios lliures no van col·laborar habitualment amb les entitats cíviques de promoció de la llengua.

Hipòtesi secundària 4. Les administracions no van tenir en compte el paper de les ràdios lliures com a agents de normalització lingüística.

Hipòtesi secundària 5. L'audiència va valorar positivament les emissions en català de les ràdios lliures.

A continuació, exposarem el corpus i la metodologia que seguirem per obtenir les dades i analitzar-les, que ens permetran validar o refutar les hipòtesis de partida. Com es detallarà, la hipòtesi que presenta més dificultat per corroborar és la cinquena.

4.2. Corpus

L'escassetat d'estudis científics sobre el fenomen de les ràdios lliures del període que volem estudiar pressuposa la generació de dades al voltant d'aquestes experiències comunicatives que, fins al moment, no han estat recollides. Les obres de Prado (1980), Deó, Dolç i Sanchis (1985) i Terrón (1993) no es fan ressò de la relació entre llengua i ràdios lliures; tampoc ho fan les nombroses aportacions que s'han fet des de la sociolingüística dels mitjans de comunicació dels Països Catalans. Per tant, és indispensable l'ús de fonts primàries, el treball amb testimonis; això és, amb persones implicades en les ràdios durant el període que investiguem.

La recerca *Fem-nos escoltar!...* (vegeu nota 1), que també combina el treball bibliogràfic amb l'entrevista de testimonis, ens permet assegurar l'existència d'almenys 76 emissores d'impuls popular que van estar en antena en algun moment entre el 1977 i el 1989 en

l'espai català de comunicació. Un cop delimitat un primer cens d'emissores, apliquem un altre criteri: discriminem les ràdios que van emetre menys de dos anys, un període que considerem suficient per dir que una emissora es consolidava. La situació de buit legal d'aquestes ràdios i les dinàmiques pròpies de les organitzacions civils feien difícil que, durant els setanta i vuitanta, emetessin més de dos anys. D'aquesta manera, resulta una mostra de 51 casos, a la qual aplicarem els criteris de saturació teòrica i heterogeneïtat per seleccionar un nombre manejable de casos que, al mateix temps, sigui representatiu de la pluralitat de contextos en què van aparèixer i emetre les ràdios lliures. Inclourem casos de les capitals dels territoris de parla catalana –Barcelona, València, Palma, Perpinyà– i de ciutats i pobles d'arreu de l'espai català de comunicació. Així doncs, la mostra queda reduïda a 25 casos, que es distribueixen pel territori de la següent manera: 14 a Catalunya, 7 al País Valencià, dues a les Illes Balears, dues a la Franja de Ponent i una a la Catalunya Nord. Dins la mostra, procurem reflectir també la diversitat d'orientació de les ràdios lliures, identificada per José Emilio Pérez (2006: 4) en dos subtipus principals: les epicúries, que sorgeixen més aviat pel plaer d'emetre i de dinamitzar un entorn local; i les socials, que persegueixen el canvi social i estan impulsades per moviments socials i polítics –ecologistes, objectors de consciència, feministes, organitzacions polítiques d'esquerres–, sense tancar-se a la participació d'altres col·lectius i de persones a títol individual.

Els contactes amb membres de ràdios lliures que encaixen en els paràmetres de la recerca s'han fet entre el desembre del 2016 i el l'abril del 2018³. Finalment, s'ha aconseguit incloure un total de 17 emissores de les 25 plantejades inicialment, que corresponen a 9 de Catalunya, 4 del País Valencià, 2 de les Illes Balears, 1 de la Franja de Ponent i 1 de la Catalunya Nord⁴. Malgrat que no s'ha assolit el nombre de casos desitjat, considerem que la mostra és suficient perquè és territorialment representativa i diversa pel que fa a característiques de les emissores.

A continuació llistem els 17 casos que conformen el corpus del treball, ordenats segons la data en què es va realitzar l'enquesta, i en donem les dades bàsiques –alguna de les quals no s'han pogut precisar amb exactitud, com ara la data de fi de les emissions d'alguna ràdio, que és aproximada.

1. Ràdio Lliure de Pego. Pego, la Marina Alta, País Valencià. Activa entre el 1985 i el 1989. Programació: informatius locals, entrevistes, magazins, programes culturals, programes musicals, especials per les eleccions municipals i cobertura d'actes al poble.

3 El model d'entrevista, així com les categories d'anàlisi i les dues primeres entrevistes, es van realitzar dins l'assignatura Mètodes de les ciències humanes del Màster en Humanitats de la UOC (primer semestre del curs 2016-2017). Després de rebre la validació i observacions dels docents de l'assignatura, es va continuar la tasca de contactar i entrevistar els testimonis de les ràdios plantejades al corpus. Es va optar per fer-ho així atesa la càrrega de treball i temps que suposa aquest mètode, que fan que sigui inviable poder dur a terme totes les entrevistes –a banda de les altres parts del TFM– en un sol semestre acadèmic.

4 Pràcticament totes les persones amb qui s'ha contactat per aquest TFM havien estat contactades pel projecte *Fem-nos escoltar!...* Es va enviar un segon missatge a aquells que no van contestar en primera instància, i en no respondre novament, s'han descartat per al corpus.

Persona enquestada: Toni Ribera. Realització de l'enquesta: 16 de desembre del 2016 (telefònica). Vegeu annex 1.1.

2. Ràdio Calonge. Calonge, el Baix Empordà, Catalunya. Activa entre el 1983 i el 1992. Programació: programes matinals infantils, programes musicals, de poesia, esportius, i magazins dominicals amb entrevistes, actualitat local, espais culturals i història de la ciutat. Persona enquestada: Amadeu Serch. Realització de l'enquesta: 14 de desembre del 2016 (telefònica). Vegeu annex 1.2.

3. Ràdio Maduixa. Granollers, el Vallès Oriental, Catalunya. Primeres emissions: 1977. Activa entre el 1979 i el 1981-1982. Programació: Anàlisi política del municipi i general, programes musicals, cobertura d'activitats culturals locals. Persona enquestada: Francesc Llopart. Realització de l'enquesta: 15 de febrer del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.3.

4. Ràdio Lliure Sant Adrià. Sant Adrià de Besòs, el Barcelonès, Catalunya. Activa entre el 1980 i el 1986-1987. Programació: noticiaris locals, programes especialitzats de música, programes de flamenc, programes de participació popular, programes culturals i de creació i cobertura d'esdeveniments locals. Persona enquestada: Pere Folguera. Realització de l'enquesta: 1 de març del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.4.

5. Ràdio Puça. València, País Valencià. Activa entre el 1983 i el 1989. Programació: noticiaris, programes de debat cultural i polític, espais de denúncia social, programes musicals i cobertura d'actes polítics i culturals de la ciutat de València. Persona enquestada: Jesús Prats. Realització de l'enquesta: 9 de març del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.5.

6. Ràdio Baldufa. Santa Susanna, el Maresme, Catalunya. Activa entre el 1979 i el 1989 (es municipalitza). Programació: programes musicals, informació local, entrevistes, tertúlies, programes sobre muntanyisme, sobre astronomia, esportius i d'informació política, retransmissió d'esdeveniments i festivitats al poble, especials d'eleccions municipals i radioteatre. Persona enquestada: Joan Fluvià. Realització de l'enquesta: 21 de març del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.6.

7. Ràdio Músic Club (després Punt 6 Ràdio). Reus, el Baix Camp, Catalunya. Activa entre el 1982 i el 2013. Programació: programes de música no comercial, programes culturals, informatius locals i del territori. Persona enquestada: Marià Arbonès. Realització de l'enquesta: 31 de març del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.7.

8. Radio Peña. Fraga, el Baix Cinca, Franja de Ponent. Activa entre el 1985 i el 2011. Programació: Programes de diversos tipus de música –psicodèlica, disco, rock, etc-, espais d'informació i crítica, programes d'humor, espais sobre ciència, sobre ciències ocultes, espais infantils i didàctics. Persona enquestada: Josep Labat. Realització de l'enquesta: 1 de maig del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.8.

9. Titoieta Ràdio. Algaida, Pla de Mallorca, Illes Balears. Activa des del 1987. Programació: programes d'actualitat, espais sobre els pobles del Pla de Mallorca, entrevistes, magazins, programes musicals i programes realitzats entitats. Persona

enquestada: Biel Salas. Realització de l'enquesta: 7 de juliol del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.9.

10. Ràdio Ripollet. Ripollet, el Vallès Occidental, Barcelona. Activa entre el 1982 i el 1993 (es municipalitza). Programació: espais musicals, informatius locals, programes realitzats per entitats, magazins, debats, espais esports i programes sobre mascotes, llengua catalana i cinema. Persona enquestada: Jaume Sariol. Realització de l'enquesta: 8 de setembre del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.10.

11. La Campana de Gràcia. Districte de Gràcia, Barcelona, Catalunya. Activa entre el 1979 i el 1982. Programació: entrevistes als veïns, música en directe, actualitat del barri, espais sobre política municipal. Persona enquestada: Josep Viver. Realització de l'enquesta: 9 d'octubre del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.11.

12. Ràdio Arrels. Perpinyà, departament dels Pirineus Orientals, Catalunya Nord. Activa entre el 1979 i el 1982. Programació: informatius, entrevistes, espais culturals, espais musicals, programes sobre la història de la Catalunya Nord, cobertura d'actes a la regió. Persona enquestada: Pere Manzanares. Realització de l'enquesta: 13 d'octubre del 2017 (enviada i retornada per correu electrònic). Vegeu annex 1.12.

13. Ràdio Pessic. Pedreguer, la Marina Alta, País Valencià. Activa entre principis dels vuitanta i el 1989. Programació: informatius, diversos programes de música –clàssica, rock, jazz–, espais de poesia i literatura, programes sobre cultura local i general, un programa d'humor. Persona enquestada: Paco Jiménez. Realització de l'enquesta: 12 de desembre del 2017 (telefònica). Vegeu annex 1.13.

14. Ràdio Activitat. Palma, Illes Balears. Activa entre el 1984 i el 1989 (posteriorment entre el 1995 i el 2000). Programació: diversos programes musicals –*punk*, *heavy*, *ska*, cantautors, folk, etc–, espais culturals, notícies, programes sobre pacifisme, ecologisme, excursionisme, alliberament gai, espais d'humor i concerts en directe. Persona enquestada: Jordi López. Realització de l'enquesta: 3 de gener del 2018 (telefònica). Vegeu annex 1.14.

15. Ràdio Klara. València, País Valencià. Activa des del 1982. Programació: informatius, tertúlies, entrevistes, programes musicals i culturals, espais per a moviments socials – moviment obrer, moviment veïnal, feminisme, ecologisme, etc. Persona enquestada: Rafa Rius. Realització de l'enquesta: 17 de gener del 2018. Vegeu annex 1.15

16. Ràdio PICA. Districte de Gràcia, Barcelona, Catalunya. Activa des del 1981. Programació: programes musicals, contrainformació, espais culturals i artístics, espais d'experimentació radiofònica. Persona enquestada: Georgina Planelles. Realització de l'enquesta: 12 de març del 2018 (enviada i retornada a través de Facebook Messenger). Vegeu annex 1.16.

17. Ràdio Kaos. Terrassa, el Vallès Occidental, Catalunya. Activa des del 1987 (actualment només per Internet). Programació: actualitat local, nacional i internacional, i

programes de música alternativa: *punk*, *ska*, etc. Persona enquestada: Manel Márquez. Realització de l'enquesta: 5 de maig del 2018 (telefònica). Vegeu annex 1.17.

4.3. Metodologia

Per al treball amb testimonis de ràdios s'ha elaborat un model d'enquesta amb una majoria de preguntes tancades, i d'altres de més obertes. Hi ha cinc blocs temàtics: el naixement de la ràdio i el context comunicatiu en què es va produir; la presència del català a la graella; la relació amb entitats d'activisme lingüístic; la relació amb les administracions i la percepció sobre la contribució a la normalització lingüística de la ràdio en qüestió.

L'objectiu del mètode que hem triat és generar un volum de dades senzilles de sistematitzar i comparar per observar semblances i divergències sobre l'ús i presència del català en les ràdios escollides per a la mostra. Així doncs, la tècnica d'investigació que escollim és l'anàlisi de contingut. Aquesta tècnica ens permet fer una aproximació quantitativa i descriptiva a les entrevistes que constitueixen el gruix del corpus de la investigació. Més avall ens referirem als problemes i dubtes que planteja el treball centrat de manera prominent en els testimonis, com ara l'exactitud i validesa dels resultats.

4.3.1. La recollida de dades: l'enquesta

Com acabem d'explicar més amunt, el treball de camp s'ha fet amb un model d'entrevista estructurada, l'enquesta. Plantegem una sèrie de preguntes –tant binàries com de resposta més oberta– en un format tancat i seguint un ordre preestablert, igual per a tots els entrevistats. Com acabem d'apuntar en l'apartat anterior, el que ens interessa és obtenir dades originals, no reflectides en altres investigacions; en conseqüència, prescindim de preguntes més generals sobre la situació sociolingüística, diferent en cada territori, perquè considerem que disposem de prou informació amb la bibliografia acadèmica.

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom:

- Dades de la ràdio⁵

Nom:

Ubicació:

Anys d'emissió:

Tipus de programes:

- Realització de l'enquesta

Data i suport:

⁵ Les dades per a aquest apartat s'han extret de la recerca *Fem-nos escoltar!...*

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?
2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?
3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?
4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?
5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio? Per què?

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?
7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?
8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana? En cas afirmatiu, de quin tipus era?

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?
10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?
11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana? Si és així, de quina?

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?
13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?
15. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

La immensa majoria de les preguntes plantejades a l'enquesta cerquen obtenir respostes de tipus explicatiu i descriptiu. Només la número 14 presenta una estructura més subjectiva, i pressuposa una resposta també subjectiva. Amb tot, la utilització d'aquest mètode, i el treball amb testimonis sobre fets que es remunten a entre trenta i quaranta

anys enrere respecte al moment de realització de les enquestes, comporten una sèrie de dificultats, que explicarem en l'apartat 4.4.3.

4.3.2. La tècnica i les categories d'anàlisi

La tècnica d'investigació que escollim és l'anàlisi de contingut, que ens permet fer una aproximació quantitativa i descriptiva a les respostes de les enquestes. Gràcies a aquesta tècnica, com explica Berelson, podrem «descriure d'una manera objectiva, sistemàtica i quantitativa el contingut manifest de les comunicacions amb la finalitat d'interpretar-los» (citada a Vayreda: 7). El que ens interessa, doncs, no és l'experiència individual de cada persona entrevistada, sinó el que pugui dir sobre la relació entre la ràdio lliure en què va participar i el procés de la normalització del català als mitjans de comunicació.

Partint de les hipòtesis secundàries, que aborden qüestions específiques, establim els blocs temàtics –dels quals deriven les categories i unitats per a l'anàlisi de contingut–, de manera que puguem obtenir el mateix tipus de dades per a totes les enquestes.

Entrevistes a membres de ràdios lliures de l'espai català de comunicació, 1977 – 1989	
Categories d'anàlisi	Unitats d'anàlisi
1. Inicis de la ràdio	1.1. Altres mitjans en la localitat i llengua d'emissió/publicació 1.2. Normalització lingüística com a objectiu fundacional
2. El català a la programació de les ràdios lliures	2.1. Percentatge de programació en català 2.2. Percentatge de música en català 2.3. Programes específics sobre llengua catalana
3. Ràdios lliures i entitats cíviqves per la llengua	3.1. Vinculació de les ràdios lliures amb les entitats cíviqves per la llengua 3.2. Incidència de les ràdios lliures en les entitats cíviqves per la llengua 3.3. Vies de col·laboració ràdios lliures i entre entitats cíviqves per la llengua
4. Ràdios lliures i administracions públiques	4.1. Relació de les ràdios lliures amb els diversos nivells de l'administració 4.2. Possibilitat que, en cas de relació, aquesta fos motivada per la presència del català en les emissions

5. Percepció de la tasca de normalització lingüística dels membres de les ràdios lliures

5.1. Valoració del paper de la ràdio dins el seu context local en la normalització lingüística

5.2. Resposta de l'audiència a les emissions en català

4.3.3. Dificultats metodològiques

Ja ens hem referit a l'escassetat de la recerca sobre mitjans de comunicació d'impuls popular en la investigació en comunicació als Països Catalans. Això suposa alhora una oportunitat i un repte, amb les seves lògiques dificultats. Una conseqüència de l'encara poca atenció acadèmica a aquest àmbit és que manquen dades quantitatives i qualitatives, sobre l'audiència de les ràdios lliures –i, en general, de molts mitjans locals i ciutadans. La majoria de ràdios del corpus d'aquest TFM ja fa dècades que han deixat d'emetre. La inexistència d'arxius sonors i la dificultat, en molts casos, de trobar documentació escrita –estatus fundacionals, fulles de programació o guions– impedeix contrastar les dades obtingudes en les enquestes. Així mateix, el treball amb testimonis sempre implica dificultats, com ara la manca d'exactitud, l'oblit, l'exageració o la resposta condicionada.

Els inconvenients s'han intentat superar de diverses maneres: plantejant preguntes que en la majoria de casos suposin una resposta de tipus quantitatiu i binària, per intentar evitar consideracions subjectives que puguin distorsionar les dades obtingudes; redactant preguntes de manera que no s'hi puguin llegir judicis de valor –és a dir, que no condicionin la resposta de l'enquestat en funció del resultat que cregui que l'investigador espera obtenir– i escollint una mostra suficientment àmplia i representativa, tal com s'ha explicat a l'inici de la recerca. Algunes dades –per exemple, les relatives al percentatge de programació en català– es poden contrastar, en els casos de què se'n disposa, amb fulles de programació de les emissores, les quals figuren als annexos d'aquest treball. D'altres, com les referides a l'ecosistema mediàtic en què va néixer cada ràdio lliure, es poden comprovar amb bibliografia acadèmica, com hem fet a l'apartat 3.3.

El bloc que planteja més problemes de contrast i verificació és el cinquè. Aquest apartat és especialment difícil –així ho demostren les respostes de les persones entrevistades que, fins llavors, no havien tingut dificultats per contestar les altres preguntes–, atesa la manca total d'estudis d'audiència sobre ràdios lliures. Intentar elaborar un estudi d'aquestes característiques és una tasca d'una complexitat que sobrepassa àmpliament les possibilitats de la present investigació. Per tant, hem d'explicitar que aquest punt de la recerca recull simplement la percepció dels enquestats.

5. Resultats: les ràdios lliures en el procés de normalització lingüística a l'espai català de comunicació (1977-1989)

En aquest capítol presentarem els resultats del treball de camp, fruit del buidatge, anàlisi i interpretació de les dades obtingudes en les enquestes. Els hem dividit seguint l'estructura

de l'enquesta i les categories d'anàlisi, de manera que en cada apartat realitzarem l'anàlisi de les dades relatives als cinc subtemes, que serà la base per a les conclusions finals. Els dos primers apartats s'estructuren en paràgrafs específics per a cadascun dels cinc territoris de l'espai català representats a la mostra; aquesta distinció permetrà copsar millor com algunes dinàmiques sociolingüístiques i polítiques influïen en les ràdios lliures de cada zona. Els tres darrers apartats, en canvi, no presenten aquesta distinció, perquè els resultats obtinguts són semblants per al conjunt de la mostra.

5.1. Mitjans locals pioners en la normalització del català

En els capítols introductoris ens hem referit a la condició de pioneres de les ràdios lliures com a mitjans de comunicació local en llengua catalana. En aquest apartat concretarem, a partir dels resultats de les enquestes, l'escenari mediàtic on sorgeixen les ràdios lliures, i tot seguit ens fixarem en si van començar a emetre amb la voluntat explícita de normalitzar el català a les ones (vegeu annex 2.1).

Les dades del treball de camp ens indiquen que 11 de les 17 ràdios lliures de la mostra van ser la primera emissora local que va emetre en la seva localitat –districte, poble o ciutat– en la represa de la democràcia. Tenint en compte que totes les emissores de la mostra tenien algun percentatge de programació en català, podem afirmar que, en aquests 11 casos, es tracta de la primera ràdio de proximitat en català que va emetre en els seus respectius contextos locals.

Pel que fa al context comunicatiu en què van néixer, la diversitat és molt gran. En general, però, podem distingir tres tipus de context: el de grans zones urbanes, el de ciutats i el de pobles. En el primer –els casos de Barcelona, València i Palma–, les ràdios lliures s'incorporaven a un paisatge mediàtic en què ja hi havia, normalment, més d'una publicació de caràcter informatiu en paper –ja fossin diaris o revistes–, i ràdios locals, que tant podien ser projectes nascuts a la ciutat com delegacions de ràdios estatals. Per tant, en aquest escenari les ràdios lliures tenien un paper complementari com a font informativa, i exercien sobretot d'oferta de continguts alternativa i d'espai obert a la participació de grups socials de tota mena. En ciutats més petites, la casuística és més variada. En els casos de Terrassa i Reus, el sistema de comunicació local estava molt desenvolupat i hi havia emissores, revistes i diaris funcionant abans del naixement de les ràdios lliures; a Perpinyà, tot i no haver-hi ràdio, sí que hi havia publicacions periòdiques. En canvi, a Sant Adrià de Besòs, Granollers i Ripollet, la presència de mitjans es limitava a alguna revista menor, de tipus associatiu. Així, podem parlar de diversitat de funcions segons el context; a Terrassa i Reus, l'enfocament de la ràdio era clarament complementari perquè ja hi havia una oferta de mitjans existent; a Perpinyà, la ràdio es dirigia a la comunitat catalanoparlant, mentre que a Sant Adrià, Granollers i Ripollet les ràdios lliures eren una referència mediàtica, perquè aquestes localitats tenien una oferta molt minsa de canals d'informació. El tercer context, el de les ciutats petites i pobles, engloba les ràdios de Pego, Calonge, Santa Susanna, Fraga, Algaida i Pedreguer. Excepte a Fraga, en totes les altres localitats la ràdio lliure va ser la primera emissora del poble en la represa de la democràcia a l'Estat espanyol, i va ocupar aviat un rol destacat,

atès que en aquests pobles la principal referència mediàtica era, fins llavors, la revista local.

Passem ara a ocupar-nos de la normalització com a objectiu fundacional de les ràdios lliures. D'entrada hem d'assenyalar que el moviment de la radiodifusió lliure no presentava unanimitat en aquest aspecte. El context local, i també la composició del nucli fundador de cada emissora, acabaven configurant la posició de cada projecte respecte a la qüestió del català als mitjans de comunicació. Tanmateix, en una trobada de ràdios lliures d'arreu de l'Estat espanyol, celebrada als anys vuitanta, es va recollir aquest punt:

Els col·lectius de Ràdios Lliures dels Països Catalans, Euskadi i Galícia, respecte a la situació sociolingüística, considerem prioritària la utilització de les nostres respectives llengües (català, èuscar i gallec) en les emissores, davant la imposició de la «llengua oficial» (reproduït a Deó, Dolç i Sanchis, 1985: 27).

Per tant, sí que entre algunes ràdios lliures es va fer èmfasi en aquesta qüestió. Però no es va tractar d'una aposta o preocupació generalitzada entre les emissores d'impuls popular de l'espai català de comunicació.

Entre les emissores del Principat, 4 de les 9 que hem inclòs al corpus tenien la normalització lingüística com a objectiu fundacional. 3 d'aquestes ràdios es trobaven en contextos d'una presència forta del català en la quotidianitat; es tracta del districte de Gràcia –La Campana de Gràcia i Ràdio PICA– i Santa Susanna –Ràdio Baldufa. En canvi, Ràdio Ripollet operava en un municipi que havia rebut grans onades migratòries d'altres indrets de l'Estat espanyol i, inspirada per la Crida a la Solidaritat, va néixer amb la intenció de normalitzar el català al municipi.

Al País Valencià, 3 de les 4 ràdios van treballar explícitament per a la normalització. Ràdio Lliure de Pego i Ràdio Pessic emetien des de pobles amb un alt índex de valencianoparlants. En canvi, Ràdio Puça ho feia des de la ciutat de València, on la dinàmica sociolingüística precedent i la conjuntura política condicionaven una oferta mediàtica que era gairebé del tot en castellà; així doncs, l'emissora era una proposta singular en el panorama radiofònic de la ciutat. Aquest també era l'escenari de Ràdio Klara, que tot i que no contemplava la normalització com a objectiu primordial, emetia part dels seus continguts en valencià.

A les Illes Balears, de les 2 ràdios incloses a la mostra de casos, Titoieta Ràdio va treballar explícitament per a la normalització lingüística, mentre que Ràdio Activitat no va fundar-se amb la idea de donar-hi impuls. El cas de Titoieta Ràdio és semblant al de les emissores de contextos rurals del País Valencià; es tracta d'un mitjà ubicat en un poble en què el català ja es troba molt normalitzat. Per la seva banda, Ràdio Activitat presenta més afinitat amb emissores com la valenciana Ràdio Klara o la catalana Ràdio Kaos, amb un perfil de mitjà alternatiu en el pla social i polític, i no fa de la normalització de la llengua una fita; ara bé, la llengua oficial de la ràdio, la que apareixia en comunicats i documentació interna, era el català.

A la Catalunya Nord, Ràdio Arrels va néixer de la necessitat de la comunitat catalanoparlant del territori de disposar d'un mitjà de comunicació en llengua pròpia. En un context mediàtic en què dominava el francès, i sense polítiques de suport a la llengua als mitjans, l'impuls normalitzador del català va sorgir de la iniciativa associativa, com també les escoles d'immersió lingüística en català –els centres de la Bressola i de la mateixa Associació Cultural Arrels, creadora de la ràdio.

A l'emissora d'impuls popular de la Franja de Ponent inclosa al treball, Radio Peña, la normalització del català no va ser un objectiu de partida. Es tracta d'un territori en què la diglòssia, com a la Catalunya Nord, era llavors molt marcada: el català no s'utilitzava en l'àmbit oficial, i la majoria de mitjans en llengua catalana que s'hi podien sintonitzar eren d'altres regions, fonamentalment de Catalunya (Lepître, 1996b).

En conjunt, de les 9 emissores que treballaven amb un horitzó de normalització lingüística, 3 són del País Valencià, 1 de la Catalunya Nord i 1 de les Illes Balears (55,5%); en canvi, de les 8 que no se la fixaven com a objectiu o eix de treball, 5 són del Principat (62,5%). Aquestes dades apunten en la direcció del que recullen les observacions de Xambó, Delgado i Deó, Dolç i Sanchis sobre les ràdios lliures: en els territoris de llengua catalana en què la iniciativa governamental per afavorir el català ha estat més limitada, la ciutadania es va organitzar per estendre la normalització des de l'activitat civil, i una via per fer-ho van ser les ràdios lliures. Per tant, és en territoris com el País Valencià, les Illes Balears⁶ o la Catalunya Nord, amb un desenvolupament tardà o molt escàs dels mitjans públics en català, i amb polítiques públiques de normalització que van topar amb la manca de voluntat política, on les ràdios lliures van tenir un paper més rellevant en la potenciació del català, i en van esdevenir pioneres. En canvi, al Principat, un context més favorable a la normalització va propiciar que menys ràdios lliures es fessin aquest objectiu.

5.2. La presència del català a les ràdios lliures

Pel que fa a la presència de la llengua a la programació, els resultats del treball de camp mostren que el percentatge de continguts en català de les ràdios d'impuls popular està determinat per dos factors principals: un és l'orientació de l'emissora respecte a la normalització lingüística –és a dir, si la contempla com a objectiu o no–, i l'altre, l'opció lingüística dels col·laboradors, influïda per dinàmiques sociolingüístiques (vegeu annex 2.2).

6 ràdios lliures del corpus tenien una programació 100% en català. Es tracta, en tots els casos, d'emissores que s'havien fixat com a objectiu la normalització lingüística i, en conseqüència, apostaven per una oferta de continguts que fos totalment en català. En 4 altres casos, la programació en català presenta un índex alt, que oscil·la entre el 75% i el 100%. En els 7 casos restants, la programació en català és d'un 50% o inferior. Es tracta,

⁶ A Palma va haver-hi una emissora lliure, Ciutat Ràdio, que tenia «una postura en favor de la llengua i la cultura pròpies», arran de la seva definició com a «emissora nacional i progressista», i presentava una programació 100% en català (Angrill, 2017: 24). No l'hem inclosa al corpus del treball perquè no va arribar a emetre dos anys sencers.

excepte en 2 casos, de ràdios de en grans ciutats o poblacions properes a grans àrees urbanes, zones en què la presència quotidiana del català era menys elevada, atès que eren punts de destinació de les onades migratòries des d'altres punts de l'Estat espanyol.

A Catalunya, només 1 de les 9 emissores del corpus emetia un 100% de programació en català; es tracta de Ràdio Baldufa (vegeu annexos 3.5, 3.6 i 3.7). Ràdio Maduixa i la Campana de Gràcia superaven el 75%, mentre que Ràdio PICA se situava entre el 50 i el 75% de continguts en llengua catalana. En un percentatge mitjà es trobaven Ràdio Músic Club (65%), Ràdio Calonge (55%) i Ràdio Ripollet (50%, vegeu annex 3.11). A Ràdio Lliure de Sant Adrià, la programació inicial era d'un 60% en català, però durant el període estudiat es va anar reduint fins a suposar un 30% del total de la graella. Finalment, a Ràdio Kaos, el català ocupava un 20% de la programació.

Al País Valencià, 3 de les 4 ràdios del corpus oferien el 100% de la programació en català: es tracta de Ràdio Puça (vegeu annexos 3.3 i 3.4), Ràdio Pessic i Ràdio Lliure de Pego (vegeu annexos 3.1 i 3.2). Totes tres emissores es van fixar la normalització de la llengua com a objectiu. Ràdio Klara, en canvi, era una ràdio que no contemplava aquesta fita com a eix de partida; situada a València, un terç dels seus continguts era en valencià, atès que una majoria de col·laboradors era castellanoparlant.

A les Illes Balears, Ràdio Activitat, de Palma, programava un 35% de continguts en català (vegeu annexos 3.12, 3.13 i 3.14), mentre que a Titoieta Ràdio, al poble d'Algaida, la graella era 100% en llengua catalana (vegeu annex 3.10). En el primer cas, la ràdio emetia en un context difícil per a l'extensió del català; en el segon, es tractava d'un mitjà d'un poble amb alta presència del català.

A la Catalunya Nord, Ràdio Arrels va oferir des dels inicis una programació 100% en català, en consonància amb el seu objectiu d'introduir la llengua en el panorama mediàtic de les comarques nord-catalanes, dominat gairebé totalment pel francès.

A la Franja de Ponent, la presència del català a Radio Peña (vegeu annexos 3.8 i 3.9) era escassa, inferior al 25%: es limitava a alguns títols de programes i a alguns col·laboradors catalanoparlants que participaven als programes.

De les 6 emissores que emetien la totalitat de la programació en català, 5 són de pobles i ciutats del País Valencià, les Illes Balears i la Catalunya Nord. Per tant, en la línia de les observacions de Xambó, Delgado i Deó, Dolç i Sanchis que apuntàvem en l'apartat anterior, es constata que les ràdios lliures van oferir l'oportunitat d'escoltar, en determinades localitats, una programació íntegrament en català, mentre que a la resta de mitjans que podien captar-se la llengua catalana tenia una presència minsca.

En la nostra investigació, també ens hem interessat per la música. Cal tenir present que l'emissió de música en una llengua o una altra també constitueix un element de normalització, i no pas menor, si tenim en compte que bona part de la programació total de les emissores d'impuls popular –així com de les comercials i públiques– és, precisament, de tipus musical. En el període que hem estudiat, la música en català vivia uns anys d'impàs. El folk i el rock laietà havien perdut popularitat, i encara no s'havia

produït l'esclat del rock català (Hernández, 2008). Per tant, la producció discogràfica en català no era gaire elevada, i provenia d'uns anys abans –finals dels seixanta i principis dels setanta. La poca disponibilitat de música en català, i el predomini de la música pop anglosaxona, va provocar que en les ràdios lliures d'arreu de l'espai català de comunicació, es marquessin o no l'objectiu de la normalització lingüística, el percentatge de música en català no superés el 50% del total de música punxada, excepte en el cas de la de Perpinyà, que ofería un 70% de música en català durant el període estudiat. 4 ràdios van tenir en algun moment del període estudiat programes regulars de música en català.

El tercer focus d'interès d'aquest bloc de la investigació són els continguts radiofònics que tracten, precisament, qüestions de llengua. El supòsit que fem és que, si hi havia ràdios que s'haguessin fixat com a objectiu normalitzar el català a les ones, potser haurien ofert programes que, d'una manera o altra, se centressin en la llengua mateixa. En general, les ràdios que treballaven explícitament per a la normalització van oferir algun contingut sobre llengua –5 dels 9 casos. Sovint, però, aquests continguts no anaven més enllà d'algunes falques o petits espais en què es tractaven qüestions de correcció lingüística i barbarismes. Així doncs, la llengua com a tema tenia una presència molt baixa en la programació de les ràdios lliures, independentment del percentatge de continguts en català o de la voluntat manifesta d'impulsar la recuperació pública del català.

Considerant conjuntament els resultats dels dos primers apartats d'aquest capítol, podem apuntar que les ràdios lliures que no es fixaven com a objectiu la normalització lingüística tendien a reproduir la realitat sociolingüística del seu entorn més immediat; és a dir, el percentatge de programació en català i en castellà s'assemblava a la presència i ús de les dues llengües en el context en què operava l'emissora. Com apunta Xambó sobre el cas valencià, extrapolable a la resta de l'espai català de comunicació, «l'ús del valencià [a la ràdio] s'ajusta a la realitat sociolingüística de l'àmbit de recepció» (Xambó, 2002: 207). Tanmateix, aquest no és el cas de les ràdios lliures que sí que es fixaven com a objectiu la normalització: les emissores de Perpinyà, Mallorca i el País Valencià, especialment, constituïen una aposta minoritària en la seva regió, atès que eren dels pocs mitjans audiovisuals totalment en català en un context menys favorable a la normalització i en un paisatge mediàtic dominat per una oferta en llengua castellana o francesa –encara faltaven anys perquè es possessin en marxa les corporacions públiques de radiotelevisió, i les ràdios municipals van tenir un desenvolupament més tardà i limitat que al Principat.

5.3. Relació amb les entitats cíviques de defensa de la llengua

Les ràdios lliures i les entitats cíviques de defensa de la llengua constitueixen dos casos concrets de mobilització ciutadana per a la consecució d'objectius concrets durant la transició democràtica a l'Estat espanyol. En aquest apartat de la recerca, s'ha volgut esbrinar si hi va haver relació i col·laboració entre aquests dos moviments socials i, si hagués estat així, de quines maneres es va concretar (vegeu annex 2.3).

En primer lloc, hem constatat que no hi va haver col·laboració formal, planificada i consensuada entre el moviment de les ràdios lliures i el de defensa cívica de la llengua arreu dels territoris de parla catalana. Només en un dels casos, el de Ripollet, la ràdio

lliure va formar-se inspirada en un moviment de defensa de la llengua, la Crida. En la resta d'emissores, tant si pretenien fer una tasca normalitzadora com si no, l'existència de plataformes i associacions dedicades a la defensa i promoció del català no va alterar els objectius de la ràdio ni va propiciar cap canvi d'orientació respecte a la qüestió lingüística.

La relació, doncs, entre ràdios d'impuls popular i entitats d'activisme lingüístic no va passar, en els casos en què va donar-se, de contactes informals i d'individus que estaven implicats alhora en totes dues iniciatives; és a dir, col·laboradors i membres de les ràdios lliures que també formaven part de projectes d'activisme lingüístic locals, regionals o nacionals. Aquesta situació es va donar en 13 de les emissores incloses al nostre estudi. La col·laboració de les emissores amb les entitats cíviques per la llengua consistia, fonamentalment, a donar-los visibilitat: també en 13 dels 17 casos del corpus, les ràdios feien difusió i, si podien, cobrien els actes i campanyes organitzats per plataformes en defensa de la llengua catalana. Aquesta col·laboració s'ha d'emmarcar en la voluntat de les ràdios lliures de ser l'altaveu per a l'expressió de moviments socials transformadors: no es tractava, per tant, d'un fet excepcional, sinó que responia a la dinàmica pròpia dels mitjans de comunicació d'impuls popular. D'altra banda, 6 ràdios també van entrevistar alguna vegada membres d'entitats cíviques per la llengua, i en 3 casos es passaven falques publicitàries d'aquestes plataformes.

Podem concloure que les ràdios lliures i les entitats cíviques per la llengua van ser dos agents que van dur a terme la seva tasca per separat, i que els punts de connexió van ser escassos. Es tracta de dos moviments amb objectius diferents, però no contradictoris, de manera que les ràdios lliures van estar sempre obertes a poder difondre les accions de les associacions, plataformes i campanyes que treballaven per a la recuperació del català durant la Transició. En el cas de les ràdios que es van fixar la normalització lingüística com un dels seus eixos fundacionals, hem de concloure que van portar a terme aquesta tasca *motu proprio* com a part de la seva activitat radiofònica, sense coordinació explícita amb les entitats cíviques per la llengua, les quals cobrien altres fronts a banda dels mitjans de comunicació.

5.4. Relació amb les administracions

Un altre dels agents principals en el procés de normalització lingüística, el més prominent i amb més capacitat, són les administracions públiques, des de l'estatal a les locals, passant per les autonòmiques (vegeu annex 2.4). En l'apartat 3.2. hem apuntat les dues situacions legals en què s'han trobat –i es troben en l'actualitat– les ràdios d'impuls ciutadà a l'espai català de comunicació: d'irregularitat legal a l'Estat espanyol i de legalitat plena a l'Estat francès. Aquest punt de partida explica la relació que van tenir les administracions de tots dos estats amb les ràdios lliures, i condiciona la possibilitat que s'hi establís algun tipus de col·laboració basada en la tasca de normalització lingüística que poguessin dur a terme aquestes mitjans. Per tant, distingirem en aquest cas entre les emissores de l'Estat espanyol i la de l'Estat francès.

Entre les ràdios lliures de Catalunya, el País Valencià, les Illes Balears i la Franja de Ponent, la relació amb les administracions locals varia en cada cas. Tanmateix, podem

establir tres patrons generals per definir-la: neutra –hi havia poc o nul contacte entre la ràdio i l'ajuntament–, positiva –la ràdio i l'ajuntament van establir algun tipus de col·laboració– o conflictiva –l'ajuntament va perseguir la ràdio. Així, els resultats de les enquestes mostren que 4 ràdios van tenir una relació neutra amb l'administració local; 6 ràdios van tenir-la positiva, i 3 més conflictiva. En alguns casos, la relació va canviar de patró durant el període estudiat: en 1 cas, la relació va passar de neutra a positiva, i en els 2 restants, de neutra a conflictiva. En el cas de la relació de tipus positiu, la motivació principal era que es tractava de l'única ràdio de la localitat –recordem que 11 de les 17 ràdios lliures de la mostra van ser la primera emissora del seu context local en la represa de la democràcia. Així s'explica que alguns ajuntaments, i també algunes ràdios, cerquessin una relació per intentar assegurar la viabilitat de les emissores, que es concretava normalment en forma de subvencions o ajuts per al col·lectiu que gestionava el mitjà. Pel que fa a les relacions de tipus negatiu, els enquestats apunten la voluntat del consistori d'intentar tancar l'emissora perquè no podia exercir-hi un control directe, més enllà de la situació d'al·legalitat de les ràdios lliures.

Sobre la relació amb administracions autonòmiques i estatals, en general podem parlar d'una relació neutra. Cal tenir en compte que un dels criteris per delimitar el nostre corpus és que la ràdio hagués emès almenys durant dos anys; per tant, la majoria d'emissores que hem analitzat no van ser clausurades i, per tant, no van entrar directament en conflicte amb l'administració, encara que funcionessin sense la concessió corresponent. Tanmateix, en 3 casos inclosos al corpus –Ràdio PICA, Ràdio Activitat i Ràdio Klara–, es va produir una clausura governativa.

En cap dels 16 casos esmentats fins ara, la relació amb les administracions, ja siguin local, autonòmica o estatal, va estar motivada pel factor de la presència del català als mitjans de comunicació. El tarannà general de les ràdios lliures – cercar la independència com a mitjà– i la situació de persecució legal en què es trobaven llavors, impedièren que es pogués donar l'oportunitat de col·laborar amb les institucions de govern, excepte en els casos de subvencions dels ajuntaments. De fet, com hem vist a l'apartat 3.3., les administracions locals i autonòmiques van dedicar-se, en el període estudiat en aquest TFM, a la creació de mitjans públics audiovisuals, a través dels quals van impulsar la normalització lingüística.

En el cas de Ràdio Arrels, a Perpinyà, inicialment tenia una relació neutra amb les administracions, però al cap d'uns anys va començar a rebre subvencions de diversos nivells de l'administració francesa; de l'organisme públic destinat al suport de les ràdios associatives, el *Fonds de Soutien à l'Expression Radiophonique*, i també de la Generalitat de Catalunya –fins al 2009, quan van començar les demores i impagaments. Les subvencions del govern del Principat s'emmarquen en l'ajut econòmic a altres entitats nord-catalanes que difonen i promociónen la llengua i cultura catalanes. Tanmateix, com que aquestes subvencions no van concretar-se durant el període estudiat en aquest TFM, sinó posteriorment, tampoc es pot considerar que la relació entre aquesta ràdio i les administracions es degués a la tasca normalitzadora. Tanmateix, l'enquestat, Pere

Manzanares, afirma que l'administració va valorar positivament que la ràdio ajudés a normalitzar el català.

En conclusió, podem afirmar que ràdios lliures i administracions van desenvolupar la seva tasca envers el català sense cap col·laboració entre elles: ni les emissores van cercar suport a les emissions en català, ni les administracions van reconèixer ni apostar pel paper normalitzador de les ràdios d'impuls popular.

5.5. Percepció de la tasca de les ràdios lliures en la normalització lingüística

En l'apartat 4.4.3, sobre els problemes metodològics que presenta el plantejament d'aquesta recerca, hem apuntat la dificultat de calibrar la percepció de l'audiència envers les emissions en català de les ràdios lliures. Atès que manquen recerques i estudis d'audiències sobre els públics de les ràdios lliures del passat, ni tan sols tindríem una base per poder plantejar-nos aquesta recerca més específica. En conseqüència, els resultats que presentem en l'apartat present són el buidatge i anàlisi de les respostes dels enquestats, però sense poder contrastar-les amb altres documents (vegeu annex 2.5). Les preguntes de l'enquesta referents a aquest apartat pressuposen, doncs, uns resultats qualitius, més propers a l'opinió que a la dada objectiva. Conscients que es tracta d'unes dades que no poden ser sotmeses a comprovació científica, tanmateix considerem que ofereixen alguns indicis interessants.

Sobre la valoració de la tasca de la ràdio lliure per la normalització lingüística en el seu context local, hem categoritzat les respostes dels enquestats en tres grups: una tasca positiva –va contribuir a la normalització–; una tasca amb poca incidència –va tenir un efecte limitat en la normalització lingüística–, i una tasca sense incidència –no va contribuir a la normalització. 10 enquestats consideren que la ràdio a la qual pertanyien va fer una contribució positiva; 6, que va tenir poca incidència, i 1, que no va incidir en la normalització. Aquestes categories són difícilment objectivables perquè, com hem apuntat, es tracta de la percepció d'un membre de cada emissora.

D'entrada, la utilització del català no topava amb reticències ni generava conflicte, ja fos entre els membres del col·lectiu de l'emissora o amb l'audiència. Només en un cas, el de Ràdio Puça –ràdio lliure 100% en català de València–, es va rebre algun tipus de *feedback* negatiu arran de les emissions en llengua catalana; tanmateix, es tractava d'atacs verbals de grups d'extrema dreta, contraris a la normalització lingüística. Exceptuant aquests episodis, doncs, podem afirmar que les emissions en català de les ràdios lliures no van ser mal rebudes.

La percepció de la tasca en la normalització lingüística està directament condicionada pel context sociolingüístic de cada emissora. En les ràdios lliures de petites ciutats i pobles, la consideració dels enquestats és que l'aportació de l'emissora va ser poc significativa. En aquestes localitats, la majoria de població era catalanoparlant i, per tant, era la llengua habitual dels àmbits informals; això va propiciar que fos més fàcil normalitzar-la en àmbits formals. Així doncs, el context afavoria que la ràdio lliure tingués un percentatge alt o total

de programació en català, encara que no es fixés específicament l'objectiu de normalitzar la llengua. Per tant, més que una novetat o una singularitat, les emissores lliures d'aquest tipus de localitats traslladaven a les ones la normalitat del català en la vida pública i privada. Tanmateix, com hem assenyalat en el capítol 3 d'aquest TFM, l'oferta de mitjans de comunicació en català va ser, durant el període estudiat, escassa, amb l'excepció relativa del Principat. El fet que es tractés de mitjans de proximitat i desvinculats d'administracions i empreses pot ser un factor que restés importància a la tasca pionera amb el català que van fer les ràdios lliures, fins i tot entre els seus impulsors.

A les ciutats grans, la percepció és més variable, segons si la ràdio es proposés com a objectiu la normalització lingüística o no. Els membres de les emissores que van treballar explícitament per augmentar la presència del català als mitjans consideren que van fer una tasca positiva. Constituïen una petita finestra per al català abans que es possessin en marxa les corporacions públiques de radiotelevisió i es desenvolupés una certa oferta audiovisual privada en català –pràcticament només a Catalunya. Les ràdios lliures que no tenien com a fita la normalització, i que oferien un percentatge baix o mitjà de continguts en llengua catalana, van fer una aportació de poca incidència; així ho consideren els membres de les ràdios d'aquest perfil, que no obstant això assenyalen que, en un context local en què el català tenia tan poca presència als mitjans, qualsevol contribució, per petita que fos, suposava un pas endavant. En diversos casos, els enquestats indiquen que els continguts en català de la ràdio lliure havien acostat el català a una audiència majoritàriament castellanoparlant.

El *feedback* sobre les emissions en català de l'audiència de les ràdios lliures és, insistim, impossible d'esbrinar per les possibilitats d'aquest TFM. Per tant, novament només disposem de la percepció dels membres de les mateixes ràdios, dels comentaris i observacions d'oients que els haguessin pogut arribar a l'època. Les respostes s'han agrupat en dues categories: positiva i indiferent. En cap cas es va detectar una resposta negativa a causa de les emissions en català. 13 dels 17 enquestats han transmès que la resposta de l'audiència sobre els continguts en llengua catalana va ser indiferent. Aquesta rebuda pot ser el resultat de diverses causes: la dinàmica sociolingüística local i la presència més o menys forta del català en l'espai públic, el moment de posada en marxa de la ràdio i l'oferta de més mitjans en català. Només 4 enquestats han afirmat que van rebre algun tipus de *feedback* positiu sobre les emissions en català. Dos d'aquests casos corresponen a ràdios d'un entorn en què el català tenia poca presència –Perpinyà i Ripollet–, i els dos restants corresponen a emissores d'entorns amb més penetració de la llengua –Pego i el districte de Gràcia, a Barcelona. Sobre aquesta qüestió, només podem conjecturar algunes hipòtesis: potser l'audiència de les ràdios lliures no les valorava perquè emetessin en català, sinó pel tipus de continguts i possibilitats de participació més enllà del factor de la llengua; potser l'audiència catalanoparlant ho valorava com un fet normal i, per tant, no li semblava destacable que les ràdios d'impuls popular emetessin en català.

Podem extreure algunes observacions interessants d'aquest apartat per a la nostra recerca. Les ràdios lliures que es van marcar com a objectiu la normalització lingüística

consideraven que la seva tasca tenia un efecte positiu; ara bé, sovint es tractava d'un impacte limitat, condicionat per la naturalesa del mitjà –d'abast local, voluntarista, amb una programació no adreçada al públic massiu. Les ràdios que no van treballar explícitament a favor del català, però que en cap cas presentaven reticència a l'ús de la llengua en la programació, van reflectir la normalitat del bilingüisme en els àmbits informals, i van donar presència al català en contextos de predomini del castellà o del francès. La majoria de ràdios lliures, però, no van percebre que les emissions en català generessin una resposta positiva per part de la seva audiència.

6. Conclusions: uns agents pioners de la normalització lingüística en els mitjans de comunicació

La recerca duta a terme en aquest TFM ha ofert un conjunt de dades inèdites sobre un fenomen comunicatiu, el paper de les ràdios lliures en la normalització lingüística de l'espai català de comunicació, que fins ara no s'havia abordat amb un mínim de profunditat i rigor. Després d'haver exposat l'anàlisi dels resultats del treball de camp, a continuació la confrontem amb les nostres hipòtesis inicials, per comprovar si han quedat provades o bé si els resultats obtinguts difereixen dels pressupòsits de la recerca. Amb aquest procés podrem valorar fins a quin punt hem assolit els objectius que ens proposàvem i, així, valorar si el nostre treball constitueix una investigació rellevant en el camp dels estudis en comunicació. Comencem repassant les hipòtesis secundàries, que permetran abordar posteriorment la hipòtesi principal.

La primera hipòtesi secundària tracta sobre com enfocaven les ràdios lliures la qüestió de la normalització lingüística. Tots els casos de la mostra del treball inclouen un percentatge de programació, més o menys gran, en català, però no totes van fixar-se com a objectiu treballar per augmentar la presència de la llengua a les ones. Per tant, constatem que el nostre primer pressupòsit es confirma; ara bé, la dinàmica territorial de cadascun dels cinc territoris representats a la mostra –Principat, País Valencià, Illes Balears, Catalunya Nord i Franja de Ponent– no és l'única influència, ni la més determinant, a l'hora de propiciar que les ràdios es decantessin o no per afavorir explícitament la normalització. La dinàmica local i la composició del nucli impulsor de la ràdio són els factors principals que van modelar la posició de cada emissora respecte a aquesta qüestió. Hem detectat, en un mateix territori –i, fins i tot, en una mateixa ciutat–, ràdios que treballaven per la normalització lingüística i d'altres que no es marcaven aquest objectiu. La situació sociolingüística no va constituir una variable determinant per enfocar la relació de la ràdio amb la normalització: hi va haver ràdios de territoris i contextos locals amb una presència pública forta del català que van apostar per la normalització com a objectiu –quan podria semblar que no era tan necessari– i d'altres que, en un paisatge marcat per l'escassa presència del català, no van treballar explícitament per augmentar l'oferta radiofònica en aquesta llengua. Tot i això, s'ha demostrat que, fora del Principat, entre el moviment de ràdios lliures hi va haver més preocupació per la normalització, atès que a la resta de territoris, el català no va recuperar espais amb la mateixa velocitat i fermesa que a Catalunya.

La segona hipòtesi secundària fa referència a la presència del català en la programació. La decisió de treballar o no per a la normalització va influir també en el percentatge de continguts en català; mentre que a les que es marcaven aquest objectiu tenien una graella d'entre el 75% i el 100% en català, les que no se'l marcaven presentaven molta variabilitat –des d'un 25% fins al 75%. Així, hem pogut corroborar la segona hipòtesi.

Malgrat que hi hagués, doncs, dues grans tendències entre les ràdios lliures de l'espai català de comunicació –aquelles que es van marcar la normalització lingüística com a fita fundacional, i aquelles que no–, podem afirmar que el conjunt d'aquestes emissores va fer una aportació notable a la presència del català a les ones. Hem comprovat, a l'apartat 3.3, que la llengua catalana tenia dificultats a gran part de l'espai català de comunicació –amb l'excepció relativa de Catalunya– per esdevenir una llengua mediàtica normalitzada. La inacció dels governs i el poc interès del sector privat per fer servir el català van alentir i limitar el procés de recuperació del català als mitjans; tanmateix, des del primer moment, les ràdios lliures van apostar pel català: o bé fent que fos la llengua vehicular dels continguts, o bé donant llibertat als seus membres i col·laboradors a l'hora d'emprar el català o el castellà en antena. Per tant, com a moviment, les ràdios lliures van impulsar la normalització en dos nivells: unes reflectint la normalitat amb què es vivia el bilingüisme al carrer, sense que això suposés cap motiu de confrontació entre membres de la ràdio o amb l'audiència; les altres oferint una programació amb un alt percentatge de continguts en català en contextos amb una escassa penetració de la llengua en l'esfera mediàtica.

En la tercera hipòtesi secundària, ens hem fixat en la col·laboració de les emissores amb col·lectius d'activisme lingüístic. Partim del supòsit que la relació entre tots dos moviments no era habitual, en el sentit que no hi havia un contacte formal continu ni s'endegaven iniciatives conjuntes de manera planificada. Els resultats obtinguts en les enquestes demostren que, efectivament, ràdios lliures i entitats cíviques per la llengua no van cercar específicament una col·laboració estable. Ara bé, sí que hi havia contactes esporàdics i, en la majoria de casos, alguns col·laboradors de l'emissora també estaven implicats en l'activisme lingüístic. El que és més rellevant és que les ràdios lliures van estar amatents al moviment cívic de defensa i promoció de la llengua catalana: la majoria de les que hem inclòs al corpus van difondre i cobrir actes d'entitats cíviques per la llengua, van entrevistar els seus membres i, en alguns casos, van emetre falques publicitàries i van difondre campanyes impulsades per aquestes entitats. En definitiva, malgrat que la relació entre ràdios lliures i entitats d'activisme lingüístic no va ser continuada ni va comptar amb canals formals, es van produir contactes i col·laboracions puntuals que evidencien que els dos moviments no van operar d'esquena a l'altre.

Pel que fa a la quarta hipòtesi, en què ens referim a la consideració de les administracions sobre la tasca de les ràdios lliures amb el català, la recerca ens ha permès constatar el que pressuposàvem: els governs de l'administració de l'Estat espanyol, ja fossin locals, regionals, autonòmics o estatal, no van valorar la tasca que van realitzar les ràdios lliures per normalitzar la presència del català en el sector dels mitjans. L'administració, en tant que principal agent normalitzador lingüístic, va ignorar el potencial de les emissores d'impuls popular per contribuir a la normalització. Cal emmarcar aquesta tendència en la

posició general de l'Estat espanyol sobre les ràdios lliures, les quals va perseguir perquè emetien sense llicència. No obstant això, en la recerca hem observat com diverses ràdios van tenir contacte i relació amb els ajuntaments de les seves localitats, tot i que en cap cas van estar motivades pel fet que l'emissora oferís continguts en català. En canvi, a l'Estat francès, on les ràdios d'impuls popular estan plenament legalitzades des del 1981, les administracions han reconegut la tasca de Ràdio Arrels amb el català –també ho ha fet la Generalitat de Catalunya, que recentment, durant uns anys, va aportar-hi una subvenció. Aquesta és l'única excepció que hem detectat a la recerca, que s'explica a causa del marc legal comunicatiu francès.

La darrera hipòtesi secundària, que es fixa en la resposta de l'audiència de les ràdios lliures a les emissions en català, no ha pogut ser contrastada pel treball de camp. El nostre pressupòsit inicial era que els oients haurien reaccionat positivament a la programació en català de les ràdios d'impuls popular. Tanmateix, la majoria dels enquestats han assenyalat que no van rebre *feedback* en relació a la presència del català en l'oferta de les seves emissores. Les dificultats per mesurar, quantitativament i qualitativament, l'audiència de les ràdios lliures impedeixen que puguem afirmar quines són les causes d'aquesta indiferència. Malgrat tot, 10 dels enquestats consideren que la seva emissora va fer una aportació positiva a la normalització lingüística.

Arribats a aquest punt, estem en condicions de validar la hipòtesi principal del treball: les ràdios lliures van contribuir efectivament a la normalització lingüística en els mitjans de comunicació de l'espai català de comunicació. En la recerca hem constatat que moltes ràdios lliures van ser pioneres en emetre en català en el seu context local: davant el buit mediàtic de proximitat, i d'una oferta de mitjans regionals i estatals majoritàriament castellana, les ràdios lliures van constituir una finestra primerenca per a l'expressió del català en l'àmbit radiofònic. Ja fos impulsant decididament la normalització com a objectiu fundacional, o bé deixant que tothom s'expressés en la llengua en què se sentís més còmode, el moviment de les ràdios lliures, gràcies a la seva independència institucional i a l'absència d'ànim de lucre, va ser la via més fàcil d'entrada per el català a les ones de la freqüència modulada. Van canalitzar la voluntat d'amplis sectors de la ciutadania de poder disposar de canals d'informació i comunicació en català. Ho van fer de manera autònoma, sense cercar expressament la complicitat dels dos principals actors en la normalització lingüística: les administracions públiques i les entitats cíviques per la llengua. Potser és per això que l'aportació de les emissores d'impuls popular ha estat passada per alt i no se l'ha posada en valor. En conjunt, gràcies a la nostra investigació, hem comprovat que el factor de la llengua és rellevant en el fenomen de les ràdios lliures als Països Catalans, perquè aquests mitjans van servir com a eina d'expressió i manteniment de la diversitat cultural; una funció que, com apunta Linda Fuller (2007), és una característica bàsica dels mitjans de comunicació d'impuls ciutadà.

Com a tancament al treball, considerem oportú fixar-nos en el present, quaranta anys després que nasquessin les primeres ràdios lliures dels Països Catalans. Malgrat les múltiples transformacions en matèria comunicativa que s'han produït, i dels nous mitjans en català que han sorgit, les emissores d'impuls popular continuen tenint rellevància com

a agents normalitzadors. Recordem la cita de Gifreu que hem inclòs a l'apartat 3.1: el procés de normalització del català als mitjans ha tingut un «caràcter essencialment conflictiu» (Gifreu, 2014: 217), i les dificultats per a la seva implantació i continuïtat als mitjans no han cessat. Ràdio Arrels continua sent l'única emissora en català que emet des de la Catalunya Nord; Ona Mediterrània, emissora comunitària i associativa, va començar a emetre a Mallorca el 2013 després que el govern autonòmic castellanitzés la producció exterior d'IB3 i el consell insular tanqués els mitjans audiovisuals públics de l'illa; arran del tancament de la Radiotelevisió Valenciana, també el 2013, les ràdios d'impuls popular del País Valencià van continuar com uns dels pocs mitjans en què podia escoltar-se habitualment el valencià. La primera ràdio amb una vocació inequívoca d'arribar i representar el conjunt de l'espai català de comunicació, Ràdio Terra, també ha nascut com un projecte associatiu i de capitalització popular. Tot plegat demostra, al nostre entendre, que la iniciativa ciutadana encara juga un paper important a l'hora de promocionar i garantir la normalització lingüística als mitjans de comunicació.

7. Bibliografia

ABELA, J. A. (2002). Las técnicas de análisis de contenido: una revisión actualizada. *Anthropostudio.com*. Recuperat el 26 de desembre del 2016 a <http://public.centrodeestudiosandaluces.es/pdfs/S200103.pdf>

ALEMANY, R (ed.). (1988). *Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual*. Alacant: Universitat d'Alacant.

ANGRILL, M. (2017). *Ràdios alternatives a Mallorca*. Palma: Leonard Muntaner.

BARÓ, J. i JONES, D. (1997). Tesis doctorals i treballs de recerca universitaris sobre comunicació als Països Catalans, 1954-1996: aproximació bibliomètrica. *Anàlisi*, 20, 157-187. Recuperat el 27 de juny del 2017 a <https://ddd.uab.cat/record/718>

BARRANQUERO, A. i SÁEZ, C. (2010). *Comunicación alternativa y comunicación para el cambio social democrático: sujetos y objetos invisibles en la enseñanza de las teorías de la comunicación*. Congreso Internacional AE-IC Málaga 2010 "Comunicación y desarrollo en la era digital". Recuperat el 14 de maig del 2017 a http://www.ae-ic.org/malaga2010/esp/secciones_det6ffe.html?id_seccio=7&id_slot=58&id_seccion=1

BASSETS, L. (ed). (1981). *De las ondas rojas a las radios libres*. Barcelona: Gustavo Gili.

BERRIO, J. (1998). La recerca sobre comunicació social a Catalunya: assaig de realització d'un panorama comprensiu. Recuperat el 22 d'abril del 2017 a *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*, 22, 47-59. Recuperat a <https://ddd.uab.cat/record/763>

BIBILONI, G. (1988). La situació del català a les illes Balears. A Martí, J. (ed.), *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització* (p. 139-156). Barcelona: Columna.

CASALS, D. L'estàndard català i la seva extensió social durant el franquisme. Materials de la UOC.

CLUA, A. (2010). *Els mitjans comunitaris. La lluita pel reconeixement de les ràdios i televisions de base social*. Informe de la comunicació a Catalunya 2009-2010. Recuperat el 18 de març del 2017 a http://incom.uab.cat/informe/download/2009/informe09_17.pdf

DELGADO, M. (2002). El cas de les Illes Balears. En Tubella, I. (coord.), *El català en els mitjans de comunicació: situació actual i perspectives* (p. 175-188). Barcelona: Societat Catalana de Comunicació.

DEÓ, J. F., DOLÇ, M. i SANCHIS, V. (1985). *Les ràdios lliures: una pràctica alternativa*. Barcelona: Terra Verda.

FERRANDO, A. (1991). Les perspectives de normalització lingüística al País Valencià. A Martí, J. (ed.), *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització* (p. 103-137). Barcelona: Columna.

FIGUERES, J.M. (2002). El català als mitjans de comunicació. Perspectiva històrica i bibliografia. En Tubella, I. (coord.), *El català en els mitjans de comunicació: situació actual i perspectives* (p. 9-75). Barcelona: Societat Catalana de Comunicació.

FLICHY, P. (1981). La explosión del monólogo. Las radios paralelas en la Europa Occidental. A Bassets, L. (dir.), *De las ondas rojas a las radios libres*. Barcelona: Gustavo Gili.

FRIGOLA, E. (1993). La represa de la ràdio català. *Annals del Periodisme Català*, 23, 86-95. Recuperat el 26 de setembre del 2017 a <http://www.raco.cat/index.php/annalsperiodismecatala/article/viewFile/266531/354156>

FULLER, L. (ed). (2007). *Community Media: International Perspectives*. Nova York: Palgrave Macmillan.

GIFREU, J. (dir.) (1986). *Comunicació, llengua i cultura a Catalunya, Horitzó 1990*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

GIFREU, J. (2011). El procés de normalització del català en els mitjans de comunicació: notes sobre l'evolució de la recerca, 1980-2010. *Treballs de sociolingüística catalana*, 21, 73-82. Recuperat el 10 de desembre del 2016 a <http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/view/252249>

GIFREU, J. (dir) i COROMINAS, M. (coord). (1991). *Construir l'Espai Català de Comunicació*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Centre d'Investigació de la Comunicació.

HEREDIA, D. (dir.). (2008). *La Transició a Catalunya: 1975-1984*. Edicions 62: Barcelona. Volums I i II.

HERNÁNDEZ, J.M. (2008). *El rock català: 1980-1994*. Barcelona: Ara Idees. Diversos volums.

LEPRÊTRE, M. (1996a). La Catalunya Nord. La situació sociolingüística als territoris de llengua catalana (III). *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, (6), 48-56. Recuperat el 2 de maig del 2017 a <https://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/129367>

LEPRÊTRE, M. (1996b). La Franja d'Aragó. La situació sociolingüística als territoris de llengua catalana (II). *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, (5), 55-60. Recuperat el 2 de maig del 2017 a <https://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/129349>

MARÍ, I. (1988). La normalització del català: una perspectiva illenca. A Alemany, R. (ed.), *Els processos de normalització lingüística a l'Estat espanyol actual* (p. 165-177). Alacant: Universitat d'Alacant.

MARÍ, I. (1991). La política lingüística de la Generalitat de Catalunya. A Martí, J. (ed.), *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització* (p. 85-101). Barcelona: Columna.

MARTÍ, J. (ed). (1991). *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització*. Barcelona: Columna.

MATAS, J.J. (2011). Història de la ràdio a Mallorca. *Temps de comunicar*, monogràfic. Recuperat el 27 de febrer del 2017 a <http://www.cesag.org/ghcs/tempsdecomunicar/?p=145>

MONNÉ, E. i SELGA, L. (1991). *Història de la Crida a la Solidaritat en Defensa de la Llengua, la Cultura i la Nació Catalanes*. Barcelona: La Campana.

PRADO, E. (1980). El desenvolupament de les ràdios lliures a Espanya. *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*, 1, 155-167. Recuperat el 28 de març del 2017 a <http://www.raco.cat/index.php/Analisi/article/view/40962>

RADCLIFF, P. (2011). *Making Democratic Citizens in Spain: Civil Society and the Popular Origins of the Transition, 1960-78*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

RUIZ, F., SANZ, R. i SOLÉ, J. (2001). *Diccionari de sociolingüística*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

SÁEZ, C. *Tercer Sector de la Comunicació. Teoría y praxis de la televisión alternativa: una mirada a los casos de España, Estados Unidos y Venezuela* [en línia]. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Periodisme i Ciències de la Comunicació, 2008. Recuperat el 15 d'abril del 2017 a <http://www.tesisenxarxa.net/bitstream/handle/10803/4212/csb1de2.pdf?sequence=1>

STRUBELL, M. (1982). El paper dels mitjans de comunicació en la normalització lingüística. *Anàlisi: quaderns de comunicació i cultura*, (5), 13-26. Recuperat el 25 de setembre del 2017 a <http://www.raco.cat/index.php/Analisi/article/view/41012>

TERRÓN, J.L. (1993). Ràdios lliures: 15 anys recorrent el buit. *Annals del periodisme català*, 23, 134-141. Recuperat el 28 de març del 2017 a <http://www.raco.cat/index.php/annalsperiodismecatala/article/view/266536>

TUBELLA, I (coord.). (2002). *El català en els mitjans de comunicació: situació actual i perspectives*. Barcelona: Societat Catalana de Comunicació.

VALLVERDÚ, F. (1991). L'extensió social del català durant mig segle. A Martí, J. (ed.), *Processos de normalització lingüística: l'extensió d'ús social i la normativització* (p. 11-24). Barcelona: Columna.

VALLVERDÚ, F. (1991). La noció de normalització lingüística als Països Catalans. *Treballs de sociolingüística catalana*, 9, 137-139. Recuperat el 28 de setembre del 2017 a <http://www.raco.cat/index.php/TSC/article/view/256800>

VAYREDA, A. (s.d.). *Tècniques d'anàlisi de dades*. Material docent de la Universitat Oberta de Catalunya [assignatura Mètodes de les Ciències Humanes]

XAMBÓ, R. (2001). *Comunicació, política i societat: el cas valencià*. València: 3 i 4.

XAMBÓ, R. (2002). El cas del País Valencià. A Tubella, I. (coord.), *El català en els mitjans de comunicació: situació actual i perspectives* (p. 189-220). Barcelona: Societat Catalana de Comunicació.

Annexos

1. Enquestes a membres de ràdios lliures

1.1. Ràdio Lliure de Pego

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Toni Ribera

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Lliure de Pego

Ubicació: Pego, la Marina Alta, Alacant, País Valencià

Anys d'emissió: 1985 – 1989

Tipus de programes: Informatius locals, entrevistes, magazins, programes culturals, programes musicals, especials per les eleccions municipals i cobertura d'actes al poble.

- Realització de l'enquesta

16 de desembre del 2016 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

No n'hi havia *ningún*. Ni escrit, ni radiofònic. El nostre poble té 10.000 habitants, però no hi havia cap mitjà... abans havíem posat en marxa algunes revistes escrites, setmanaris/mensuals, però en eixe moment [d'iniciar la ràdio] no hi havia res.

2. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

Sí, per *supost*. En el document que et vaig passar [document *La Ràdio Lliure de Pego*, en el butlletí *So del Silenci*, núm. 27 (maig 1996), vegeu annexos 3.1 i 3.2], la declaració programàtica, un dels puntals és eixe: contribuir a la normalització lingüística i cultural del País Valencià, emprant el valencià com a vehicle de comunicació en tota la seua programació.

Bloc 2: programació

3. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català?

Del 100%. Tots els programes eren en català, en valencià.

4. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Tipo de millorar, no... Lo que estava imbuït un poc en tots els programes era l'esperit d'anar corregint la llengua... A *lo millor* fèiem xicotets puntals dient com s'havien de dir certes expressions, i coses d'eixes. De programa específic setmanal sobre la llengua, que recorde jo ara, no n'hi havia cap.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)? [afegit a posteriori, resposta per correu electrònic el 5 de gener del 2017]

Cada programa portava la seua música, pràcticament no tenien discografia pròpia a la Ràdio, sols uns quants discos antics arreplegats per aquí i per allà (quasi tots en castellà). Però com la sensibilitat era gran no faltaven els discos de Raimon, Ovidi Montllor, Pi de la Serra... i demés cantautors catalans, que aportava la gent en els seus programes. Per tant, el percentatge era mitjà, d'un 50%.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

6. En el nucli fundador de l'emissora hi havia alguna persona/grup de persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

En principi, directament vinculada a alguna entitats d'eixes, no. Les coneixíem i teníem contactes en algunes entitats, però pertànyer-hi i impulsar la idea des d'eixes entitats, no.

7. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar la tasca de la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, era un poc iniciativa pròpia, en eixe moment teníem les coses clares. Teníem relació amb certs mitjans de comunicació en català que es feien a València, però no va ser una motivació especial. La motivació especial ja la teníem nosaltres, l'havíem arreplegat en les nostres estances allí en València, a la universitat i tot això... Coneixíem gent, estàvem connectats amb molta gent del *mundillo* pròpiament reivindicatiu de la llengua, però no hi estàvem especialment lligats.

8. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

No ho recorde... No vol dir que no en tinguérem en algun programa concret en moments determinats, però no ho recorde com un pilar bàsic per la nostra ràdio.

9. Estaríem parlant, per exemple, d'entrevistes a alguna d'aquestes entitats?

Doncs això possiblement es donara en algun programa. Ja et dic, per a algun fet concret i per algun programa concret, fàcil, perquè entrevistàvem a diferents tipus de gent, i com que ens manejàvem sempre en eixe àmbit del món *aixina* un poc progressista, alternatiu i nacionalista, segur que es donarien [entrevistes a entitats cíviques per la llengua].

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

10. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

No, amb administracions *ningún* contacte. A l'Ajuntament, per exemple, vam arribar a demanar-los subvenció i mos van dir que no. No obstant, sí que vàrem voler cobrir [...], varen haver en eixe període eleccions municipals, i aquí [a la ràdio] es varen presentar tots els partits a fer la seua campanyeta. Vam organitzar una sèrie de debats i tots hi varen participar. Però això ho fèiem per pròpia iniciativa, com que érem una ràdio local volíem abastir tota la informació local, el màxim possible. Però relació, *ninguna*, i de diners, tampoc. De fet, l'Ajuntament va ser un dels promotors per a que mos la prohibiren, com aquell qui diu.

Fora de Pego, amb *ninguna* administració. En Pego, a l'alcalde el coneixíem, i si feia falta l'entrevistàvem si passava algun succés en el poble. Teníem eixa relació com a font d'informació, *ningún* tipus de relació orgànica i econòmica.

11. Malgrat aquesta manca de relació, no sé si des de la ràdio us podíeu assabentar de si l'Ajuntament reconeixia la vostra tasca com a agent normalitzador de la llengua, si valoraven positivament la ràdio per aquest fet?

Doncs no ho sé si ho valorarien. Sé que quan els demanaven per entrevistar-los, les feien [les entrevistes]. En Pego és que està molt normalitzat el català/valencià, tots parlem en valencià i a ningú se li ocorre parlar en castellà. De vegades, a lo millor, si li fèiem una entrevista a algú de fora i parlava en castellà...*como somos gente de lenguas*, l'entendem, i el parlàvem. No crec que foren massa conscients del valor que tenia; nosaltres sí que n'érem conscients perquè en els principis fundacionals de la ràdio figura eixe [la normalització del català en els mitjans], però no sé si a nivell local eren massa conscients en eixe moment.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

12. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a Pego?

I tant, clar. Té que influir, per a mi, molt. Jo me'n recorde que en aquella època, algun cop ho hem comentat, ací en Pego tothom deia «*Adiós, adiós*». Ara no sentiràs ningú del poble que digui «*Adiós*», tots diem «*Adéu, adéu*». En aquesta tasca la ràdio va contribuir-hi, i molts altres aspectes, com quan han fet teatre, quan han fet moltes activitats en defensa [de la llengua] en les escoles... Dins d'eixe món, [la ràdio] va fer la seua tasca. No va ser el responsable de la normalització que puga haver-hi ara, però sí que va fer la seua tasca, com altres. També com érem gent que estava *enfaenada* en molts llocs... alguns eren mestres o professors, d'altres en manejava en altres àmbits, i portàvem també la tasca [de la normalització lingüística], tota pedra fa paret.

13. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio? Com ho valoraven?

Bé, i cada volta millor. A eixes altures dels anys huitanta, ja s'admetia bé. Com ací tots som catalanoparlants, s'admetia més bé encara. A lo millor, si haguera sigut un mitjà

escrit, haguera xocat més, no? Perquè el personal, tot i que parla habitualment en valencià, no està habituat a llegir-lo, i a *lo* millor haguera xocat més en aquella època. Perquè, de fet, quan havíem fet algunes temptatives en escrit, ho fèiem en valencià tot, i a *lo* millor [la gent deia]: «Ai, és que no sé llegir-lo, el valencià». Però si estàs parlant-lo! No sabien escriure'l, en aquella època, ni de conya. Però *bueno*, en ser un mitjà aixina oral, que el parlàvem [el valencià] amb tota la gent del poble, *entonses* no xocava.

1.2. Ràdio Calonge

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Amadeu Serch

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Calonge

Ubicació: Calonge, el Baix Empordà, demarcació de Girona, Catalunya

Anys d'emissió: 1983 – 1992

Tipus de programes: Programes matinals infantils, programes musicals, de poesia, esportius, i magazins dominicals (amb entrevistes, actualitat local, espais culturals i història de la ciutat)

- Realització de l'enquesta

14 de desembre del 2016 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

En aquells moments, hi havia una revista, *La Cucarraca*, que estava impulsada per un grup de joves de Calonge. Alguns d'ells han acabat essent directors del *Punt Diari*, per exemple, en Joan Vallclara.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

No hi havia cap mitjà radiofònic.

3. La revista *La Cucarraca*, en quina llengua estava feta?

Era en català, i tenia un cert toc, per dir-ho d'alguna manera, inclús irònic. Era crítica respecte a la situació d'aquells moments, era a nivell bàsicament de política municipal i activitats socials. I en català 100%.

4. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No, no, en principi no era en aquest sentit. En el nostre cas, teníem una problemàtica de la joventut que estava caient en el tema de la droga. Era l'inici de tot, era el postfranquisme; em refereixo que no feia ni deu anys que havia mort Franco, quan vam començar amb aquest tema. Aquí era una situació social diguéssim feudal, des del punt de vista que políticament governava aquí [...], qui va treure més vots en les eleccions democràtiques era un alcalde franquista, [vinculat] amb el tema de l'especulació

immobiliària, etcètera. No sé si per això, o per què, però tota la joventut, inclús la més espavilada, amb més capacitat i tal, va començar a caure en el tema de la droga i van haver-hi morts, era un drama per a totes les famílies i tal.

L'inici nostre va ser una mica per buscar un mitjà que pogués engrescar els *nanos*, que tinguessin una manera per passar el temps i les hores, no? Un objectiu dedicat exclusivament a la joventut. En aquell moment, jo vaig ser el promotor, i vaig tenir problemes amb gent adulta d'aquí, del municipi, perquè s'hi posava molta joventut, catalans i castellanoparlants. Alguns d'ells feien programa en castellà, però alguns castellanoparlants feien programa en català. Però el tema era una mica per treure la joventut de la droga i proposar un tipus d'alternativa.

Bloc 2: programació

5. Ara parlaves de programació, entrem a parlar de programació. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Jo diria que era del 50 i pico... entre 50 i 60% diria. Un 50%, tampoc em voldria passar, perquè aquí teníem crítiques del sector més conservador, en aquest sentit; n'hi deien "Radio Otivar". Aquí tenim tota una població molt forta de la població d'Otivar [Granada], que van venir aquí com a immigrants i es van assentar a Calonge, i llavors anaven portant tota la parentela aquí. Llavors, molts *nanos* joves, i alguns no tan joves, feien emissions en castellà. Però estaven localitzats: alguns pares criticava que el *nano* estava tot el dia a la ràdio. Però saps on està, no? El problema seria si no sapiguessis on està... Era més d'un 50% segur en català.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No, no. Durant la setmana era eminentment musical i esportiu. Teníem algun xavalet en aquells moments, que era molt jove, amb una capacitat impressionant de fer programes de futbol amb entrevistes a gent d'aquí, bàsicament futbol. En aquest moments no sé si està treballant a Radio Nacional o Onda Cero, alguna emissora d'aquestes, però els seus orígens són a Ràdio Calonge. I els caps de setmana es feien programes de tipus cultural, de tipus *magazin*, en què hi havia entrevistes, exposicions, s'explicava una mica la història i els temes d'aquí, era més variat. Els [programes] de tipus cultural eren als caps de setmana.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

De música catalana n'hi havia, però molt poca; menys d'un 25% del total. Cadascú es buscava una mica l'estil de la música. El que sí que buscàvem era que no hi hagués dos programes seguits amb el mateix tipus de música. Cadascú es buscava la seva música i la seva sintonia, i llavors nosaltres [els responsables de l'emissora] el que fèiem era distribuir la programació i després alguna publicitat, molt poca, que havíem tingut, inclús

de Telefónica, que ens havia enviat alguna falca quan promocionaven la xarxa de telèfons per la comarca. Perquè vam fer els tràmits de tipus legal: nosaltres no teníem autorització, però teníem el tràmit per demanar l'autorització en l'espai legal que la Generalitat va treure perquè poguéssim ser emissora. Ni mai ens van dir que sí, ni mai ens van dir que no. Però, ja et dic, el tema de la llengua no estava dins de la programació. Les entitats culturals del poble s'ho treballaven molt bé. Eren bastant tancades, suposo que fruit del tema del franquisme, del postfranquisme d'aquell moment, al qual tot just estàvem començant a acostumar-nos. Però no, no estava [la normalització del català a la ràdio] dins la programació com un objectiu.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia alguna persona o grup persones que pertanyessin a entitats cíviques que treballessin d'alguna manera la llengua catalana?

No, no.

8. L'aparició d'entitats a favor del català, ja fos a nivell de Catalunya o de comarques gironines, van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, no era una prioritat. En aquells moments, el tema del català no era una prioritat: donàvem molta màniga ampla, diguéssim, perquè cadascú pogués fer el que volgués, en el sentit que complís [...]. Era una programació d'unes 14 hores diàries. I eren *nanos* de famílies desestructurades alguns, *nanos* per dir-ho d'alguna manera una mica *golfos*, però que en aquest cas entraven a respectar [...] esperaven fins que sortís el company anterior, entraven després... Era més un tema de tipus indirectament pedagògic i de distracció que un tema cultural, en el sentit de la llengua catalana.

9. De tota manera, la ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana? Per exemple, fent algun programa sobre aquestes entitats, o fent-los una entrevista?

Hi havia entrevistes de tipus cultural... Les aportacions del cap de setmana tenien més contingut –entre setmana hi anaven més els *nanos* joves a fer ràdio amb música amb total llibertat que cadascú feia el que volia. Però els caps de setmana sí que es parlava de temes d'aquí, temes d'història... S'introduïen temes més de tipus cultural.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

10. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Et diré dues coses. Teníem un boicot total de l'administració municipal. Anaven totalment en contra, amb intents d'intentar-nos-ho tancar [la ràdio]. Jo, en aquests moments, tinc 68 anys, i vaig ser el que vaig tenir la idea. Per dir-ho d'alguna manera, jo era com “el padrí” de l'emissora; per a mi l'objectiu era que la joventut es fes càrrec del tema, i jo era el que, d'alguna forma, donava certa serietat al tema. M'havia de discutir, de barallar, amb

l'administració, però mai l'administració ens va donar un ral per finançar l'emissora, mai. Fins al final de tot del tema [de la ràdio], que ja portàvem pràcticament deu anys, no vam aconseguir un local, [i va ser] a través d'una petita enganyifa: els vam [a l'Ajuntament] dir que retransmetríem la festa major, i quans ens vam fotre en un local municipal no vam sortir. Vam dir: «Pues ara no sortim». Sempre van intentar tancar-nos les emissions, tot sigui dit. La part municipal va ser molt negativa, i és una llàstima, perquè ara hagués pogut seguir funcionant. Tot va ser *financiació* nostra, dels mateixos que estàvem a la ràdio que anàvem posant-hi calés. La gent es comprava els seus discos, i els veïns regalaven discos a l'emissora perquè pogués anar emetent. Però des del punt de vista municipal, zero, pitjor que zero, menys deu. Ens feien boicot.

A les altres administracions, ja no els vam anar a buscar res. Amb la Generalitat vam fer el tràmit, però no ens van dir ni sí ni no. A l'inici, sortíem trepitjant una freqüència que era de Ràdio Barcelona, quan s'introduïen per les comarques. A mi em va trucar el governador civil de Girona, que en aquells moments era en Pere Navarro, i em va dir que o canviàvem de dial, o ens tancaven l'emissora. Hi havia un reconeixement en el sentit que existíem, formalment, i no van tenir cap interès a tancar-nos. Els vam dir que en no es preocupessin, que en dos o tres dies agafàvem el tècnic que coneixíem per canviar la freqüència. Sortíem al punt 100 del dial i llavors vam sortir al 106.5. Ràdio Barcelona intentava posar-se per aquí dalt amb el 100.

De recolzament institucional, ens vam *apoiar* en la normativa de la Generalitat, a nivell municipal, un boicot total. També era un problema polític; jo estava molt *liat* amb el tema de l'esquerra, l'esquerra d'aquí, i el govern municipal en aquells moments era totalment dominat pel franquisme, pel postfranquisme. Llavors, evidentment, no ens podien veure, anaven a segar tot *lo* que podien.

11. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

12. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Indirectament, sí, perquè les emissores aquestes –o les que hi ha ara–, en aquells moments, crec que el gran avantatge que tenien és que tu et col·locaves sense permís a totes les cases. Tenies una freqüència, i tot i que hi havia un cert boicot al carrer, la gent posava l'emissora i d'alguna manera hi havia tot un sentiment, jo diria que molt maco, en termes generals, a la població respecte al tema de l'emissora. La gent et comentava coses pel carrer *i tal i qual*, amb l'interès de què [...]. No va directament amb *lo* que em preguntes, però fèiem un programa al matí que dèiem el nom d'un *nano* petit perquè esmorzés, perquè fes cas a la mare, perquè es preparés els llibres de l'escola, perquè anés a l'escola... Aquest programa tenia un èxit impressionant, perquè si un dia t'oblidaves d'un *nano*, després venia la mare a fotre't *bronca* perquè el nen no volia anar a

escola per culpa teva... Vull dir que hi havia una incidència bastant maca, o molt maca, de la gent del carrer i dels joves. Tots [els joves] volien fer ràdio, en aquells moments.

Jo et diria que sí, però sempre com d'una manera bastant indirecta, perquè no ho teníem com un objectiu [normalitzar la presència del català als mitjans].

12. Has comentat que la gent us feia comentaris pel carrer, no sé si alguns anaven en el sentit que fèieu més de la meitat de la programació en català?

Jo et diria que, en aquest sentit, teníem més crítiques dels que ens deien «Radio Otivar», perquè hi havia *nanos*, i gent no tan *nanos*, que feien el seu programa en castellà. Llavors, la gent d'aquí, la crítica anava indirectament amb el tema del català, perquè el que volien era que la ràdio es tanqués, d'una forma clara. Deien: «Aquests *tios* donen protagonisme a una joventut i a uns *nanos*...». Molts d'ells eren de fora, tot i que també hi havia molta gent d'aquí, hi havia molts *nanos* de fora. Llavors, si l'expressió de casa seva era en castellà, el programa era en castellà. A més a més, eren *nanos* de procedència diguéssim humil, no eren *nanos* del cantó una mica comercial, que és el que domina més a les comarques gironines, els històrics del poble, que eren la gent més de centra-dreta. Llavors, els molestava moltíssim que el protagonisme de la ràdio fos gent senzilla, o *nanos* procedents de la gent senzilla, perquè bàsicament la portaven *nanos*, i majoritàriament eren molt joves.

13. Llavors, més que comentaris favorables pel fet que emetéssiu en català, eren comentaris desfavorables perquè hi havia programació en castellà?

Exacte, eren comentaris desfavorables, com a crítica perquè no era 100% catalana. [...] Aquest és el rerefons que tenien: alguns t'ho dirien perquè haguessin volgut que fos en català perquè sincerament ho pensava, i d'altres perquè era una manera de dir: «A veure si així els escombrem [els membres de la ràdio] i ens la fem nostra, o els fotem fora».

1.3. Ràdio Maduixa

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Francesc Llopart

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Maduixa

Ubicació: Granollers, el Vallès Oriental, demarcació de Barcelona, Catalunya

Anys d'emissió: primeres emissions: 1977. Emissions regulars: 1979-1981/2

Tipus de programes: Anàlisi política del municipi i general, programes musicals, cobertura d'activitats culturals locals.

- Realització de l'enquesta

15 de febrer del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

Hi havia una revista local, *El Vallès*. Anys enrere hi havia hagut una ràdio. Ens constava que l'Ajuntament estava interessat a muntar una ràdio municipal, però aleshores les ràdios municipals estaven a les beceroles. Tardàriem 7 o 8 anys a tenir ràdio municipal.

2. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

El Vallès provenia del Frente de Juventudes, i va anar evolucionant cap a postures més neutres, tot i que sempre va estar dirigida per gent de l'àrea franquista. Ja no existeix; avui hi ha una revista més neutral, sense connotació política.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

El grup impulsor era bastant heterogeni. Hi havia gent interessada en l'experimentació tècnica amb l'electrònica, gent interessada en la música... La llengua que s'utilitzava era la comuna, la que fèiem servir per relacionar-nos quotidianament, i era majoritàriament el català. No era la idea contribuir a normalitzar el català, el fèiem servir perquè era la nostra quotidianitat.

Quan ens van preguntar pel nom de la ràdio, vam dir que nosaltres volíem fer un mitjà quotidià, que no tingués connotacions de lluita o reivindicació. El nom prové de *Strawberry Fields Forever* dels Beatles. Així, no buscàvem la reivindicació de tipus polític, sinó la quotidianitat.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Un 80 o un 90%. L'ús de la llengua no era un handicap ni un cavall de batalla; si algú tenia com a llengua habitual el castellà, l'utilitzava a l'emissora sense problema.

5. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No. De fet, l'emissora no estava gaire estructurada, amb unes directrius clares. Emetíem cada dijous i cadascú decidia de què parlava, sense una planificació excessiva.

6. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Baix. No hi havia gaire música en català en disc, a banda de les vaques sagrades –Llach, Serrat, Maria del Mar Bonet, Ovidi, etc. Nosaltres punxàvem sobretot música anglosaxona, però no hi havia cap problema per posar música en català.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Poc o molt, al Granollers d'aquella època ens coneixíem tots. Evidentment, hi havia una certa afinitat amb grups com l'Assemblea de Catalunya i agrupacions de cultura local. No és que féssim una programació orientada cap aquí, però alguna connotació hi havia. Per exemple, havien col·laborat amb nosaltres persones que venien de l'associacionisme cultural i entitats de defensa de la llengua.

8. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

9. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana, per exemple retransmissions d'actes en directe?

No. En aquella època era molt complicat tècnicament de fer retransmissions en directe. Tampoc ens arriscàvem a fer-ho, perquè ens anaven al darrere. Tenim constància que des de Telecomunicacions havien intentat esbrinar des d'on emetíem. Durant una temporada emetíem cada setmana des d'un lloc diferent, en cases de gent en qui confiàvem i estàvem implicades en altres coses, perquè no ens detinguéssim. No hi ha gaire arxiu sonor, tampoc, perquè eren proves –i tampoc érem conscients que valia la pena guardar-ho.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

10. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

En veure que hi havia una ràdio lliure, m'imagino que l'Ajuntament devia mirar de tenir la seva pròpia ràdio. De fet, ens havíem trobat gent de l'Ajuntament que ens preguntava com fèiem les coses, i els ho explicàvem. Sabien qui érem i la relació no era dolenta; des del consistori no es va emprendre cap acció ni a favor ni en contra de la ràdio. Quan van muntar la ràdio municipal, alguns membres de Ràdio Maduixa vam participar en el procés de muntatge de l'emissora. Jo entenc que busquessin una altra cosa, nosaltres en el contingut i la forma érem una mica més anàrquics; una emissora municipal havia de tenir un funcionament diferent: un local fix, canals de participació més segurs... Nosaltres ens hi jugàvem una mica més que una ràdio municipal.

11. Teniu constància de la valoració de la ràdio que feia l'Ajuntament?

Alguna vegada els tocava el rebre, i suposo que no els devia agradar. Però no eren especialment hostils.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

12. Quin *feedback* va rebre de l'audiència respecte a la ràdio?

A la gent que els interessava la política local i la música els semblava bé. Però no teníem gaire feedback, era sobretot de gent que coneixíem. Tot i que vam buscar maneres d'aconseguir-lo, era complicat.

13. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

No sé si hi va contribuir, però utilitzàvem el mateix llenguatge del carrer. La gent podia veure que fer ràdio no significava canviar d'idioma ni canviar de registre. Volíem donar la normalitat del carrer a la ràdio. Una de les coses que teníem clares era que fer aquesta emissora no s'havia d'apartar de la quotidianitat; parlàvem el català com es parlava al carrer, segurament no era gaire acurat, però era el que hi havia. Tampoc hi pensàvem gaire [en la correcció lingüística].

Recordo que havíem tingut trobades amb Ona Lliure, La Campana, Contraràdio... Els havíem comentat que, amb aquests noms, manifestaven que el que feien no era normal. Nosaltres volíem reflectir la quotidianitat, la normalitat. No ens plantejàvem més transcendència.

Abans hi havia hagut altres ràdios lliures, que no han transcendit perquè potser no era el moment. Ràdio Maduixa n'és una més. Jo havia fet experiments amb emissores abans de Maduixa. Als setanta, la FM era un camp erm, amb prou feines hi havia res: podies triar la freqüència i fer proves, perquè era buit. Segur que en altres llocs es van fer coses similars.

1.4. Ràdio Lliure de Sant Adrià

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognoms: Pere Folguera

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Lliure Sant Adrià

Ubicació: Sant Adrià de Besòs, barri Sant Adrià Nord

Anys d'emissió: 1980-1986/7 aprox.

Tipus de programes: Noticiaris locals, Programes especialitzats de música, Programes de flamenc, Programes de participació popular, Programes culturals i de creació i Cobertura d'esdeveniments locals

- Realització de l'enquesta

1 de març del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

De la localitat cap, excepte la fulla parroquial i el butlletí de l'Ajuntament. Arribaven emissores de Santa Coloma de Gramenet i de Badalona.

2. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

En el període d'activitat de Ràdio Lliure de Sant Adrià (RLSA), la llengua principal de les ràdios locals del voltant de Sant Adrià era el castellà. S'ha d'entendre com funcionaven les coses aleshores; la gent s'expressava en la llengua que li venia de gust sense que això importés gaire. A la nostra ràdio i a la de Badalona, els que fèiem programes en català no érem qüestionats per aquesta decisió, i els que el feien en castellà, tres quarts del mateix. Hi havia una programació més gran en castellà que en català [a RLSA]. Potser a Badalona no passava tant, però es tractava d'una ràdio municipal.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No. La llengua utilitzada era decisió individual o de petits col·lectius que feien els programes. Ens movíem en el món de les ràdios lliures, no el de les municipals, creades pels partits al govern dels ajuntaments, que tenien unes directrius. Pel fet de ser lliure, nosaltres érem molt lliures a l'hora de fer servir la llengua. Hi havia gent que preïem l'opció explícita de parlar i defensar el català a la ràdio, però podíem conviure en l'emissora amb altra gent que no compartia la nostra posició o no li interessava, tot i que

evidentment no eren crítics amb el català. El fet de ser una ràdio lliure ens permetia conviure mentre ens respectéssim, fóssim democràtics i ens obríssim als col·lectius que no tenien accés als mitjans de comunicació.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Quan vam començar, la programació no era de gaires hores i era força improvisada. Llavors, el percentatge era del 60% en català i 40% en castellà. A mesura que la ràdio es va anar fent coneguda i s'hi van incorporar persones i col·lectius, el percentatge va canviar i va passar a ser del 70% en castellà i del 30% en català.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

El percentatge va variar molt al llarg del temps. Pensa que vam començar abans de l'eclosió del rock català. En tot cas, si n'hi havia [de música en català], es posava. De mitjana, devia ser un 25%.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, algunes. La ràdio intentava ser un espai per a tots els col·lectius que volguessin participar-hi. S'ha d'entendre la idiosincràsia de Sant Adrià de Besòs. Es tracta d'un petit municipi envoltat per monstres urbans (Santa Coloma, Badalona, Barcelona) i travessat per un riu i diverses vies de comunicació, que esquarteren la població. La Mina era un món a part, poca gent s'acostava a la ràdio, tot i que un dels fundadors era del barri. Jo venia del món de l'escoltisme i de l'acció cultural vinculada a l'esquerra política (sense militància partidista). Era un món de cultura catalanista, de defensa de la llengua i cultura catalanes. Aquesta opció, a la ràdio, era d'individus o col·lectius, però no de la ràdio com a entitat. El que és singular de l'època és que no hi havia cap conflicte al voltant d'aquest tema, tothom ho feia com volia.

8. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, perquè el nostre objectiu era cobrir activitats d'aquest tipus, tot i que la ràdio no tenia com a objectiu fundador ser una eina per a la defensa i promoció de la llengua catalana.

No era un element fundacional, però sí una opció personal que es podia compartir col·lectivament a les assemblees de la ràdio.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

9. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Nosaltres érem una ràdio lliure, però no estàvem en el mateix ambient, el llibertari, que les primeres. Aquelles tenien més vocació generalista i internacionalista, nosaltres sempre vam voler ser una ràdio local, que tingués a veure amb el que passava a Sant Adrià i que mirés de superar la desestructuració urbana de la ciutat. Però no volíem ser una ràdio municipal, tot i que teníem bona relació amb els partits polítics que hi havia aleshores a l'Ajuntament. Llavors hi havia un equilibri de forces als ajuntaments entre PSOE-PSC i PSUC, que intentaven governar des d'un punt de vista d'esquerra. Això amb el temps va canviar; el PSUC es va autoimmolar i va deixar de ser una opció política, mentre que el PSOE-PSC va anar esdevenint hegemònic.

Quan hi ha equilibri de forces, tothom et tracta bé. Quan tens un partit amb majoria absoluta, sense oposició, el que tractarà és d'apoderar-se de la ràdio lliure. Nosaltres vam començar amb molt bona relació amb l'Ajuntament, l'emissió inaugural, per la festa major, es va fer en una sala del consistori. Després, vam demanar que ens traslladéssim, perquè no érem una ràdio municipal, i vam anar a un casal de joventut, que no deixava de ser un equipament municipal. Més tard vam tornar a una dependència de l'ajuntament, que va intentar que ens reconvertíssim en ràdio municipal. Ens hi vam negar, així que ens van demanar que marxéssim novament i ens vam buscar un local propi. L'accés de l'esquerra antifranquista a l'hegemonia va comportar els intents d'absorbir i controlar els mitjans de comunicació. Els va funcionar bé a Badalona, on ho hi havia ràdio lliure, i també en certa manera a Santa Coloma, amb Radio Teletaxi. A Barcelona hi havia moltíssimes ràdios.

A Sant Adrià, però, no van aconseguir fer una ràdio municipal, ni convèncer-nos a nosaltres per reconvertir-nos. De fet, en un moment hi va haver una escissió i hi havia dues Ràdios Lliures de Sant Adrià, tot i que va ser efímer. A l'assemblea de la ràdio, un grup de persones intentava introduir elements que xocaven amb la línia de l'emissora, així que vam expulsar-los i van muntar la seva pròpia ràdio. Al mateix temps, apareixia Ràdio La Mina, que avui continua emetent.

10. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

La percepció de l'ajuntament era diversa. Per un costat, hi havia gent que se'n volia aprofitar, per filtrar notícies, per exemple, i que els servíssim d'altaveu. Ens interpel·laven, més o menys directament, perquè parléssim del que feien. Però en general, l'actitud dels governants, sobretot amb l'hegemonia socialista, era de malfiança. Com que no ens podien controlar, malfiaven del tot el que fèiem.

Una vegada, ens van filtrar un document amb un pla de participació ciutadana, que s'havia de discutir en el pròxim ple municipal, en el qual es limitaven molt les iniciatives de

participació. Abans, Sant Adrià era un municipi obert, es podia anar als plens, etc. El document tallava moltes vies de participació. Qui ens va filtrar el document era una persona del partit que no estava d'acord amb el pla, i ens ho va passar perquè advertíssim la població que s'estava gestant això.

No hi havia cap preocupació específica per la llengua per part de la política municipal, ni tan sols en els temps d'equilibri PSOE-PSUC. El que hi havia eren iniciatives voluntarioses, impulsades per col·lectius com el moviment escolta.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

11. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Com que abans no hi havia res, qualsevol cosa era benvinguda. Va ajudar a la normalització, sí, tot i que hi havia pocs programes exclusivament en català. Va ajudar perquè no hi havia res, encara que fos el 30% de la programació; era una cosa normal, no discutida. Ara potser podries sentir algú preguntant que per què fem el programa en català; abans, era impensable.

Si ens preguntem si l'impacte de la ràdio va ser important en la normalització del català en una zona com Sant Adrià, he de dir que no, malauradament. No va durar prou ni va tenir prou recursos per fer-ho. Si políticament això s'hagués promocionat sense voler-ho controlar, segurament hauríem pogut contribuir-hi molt més.

La política de la Generalitat, en els últims anys de l'emissora, era perseguir les ràdios lliures, carregar-se tot allò que els molestava. Estaven obligats a posar ordre, i això vol dir eliminar el que els molesta i afavorir el que els interessa. Per això existeix Radio Teletaxi i no existeix Ràdio Sant Adrià; per això existeix Ràdio La Mina i no Ràdio Badia o Ràdio Ciutat Meridiana. La voluntat de posar ordre no és innòcua.

12. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Sant Adrià, com deia, està desestructurat i hi ha poca permeabilitat entre barris. En el moment d'haver de marxar de l'Ajuntament, vam haver de buscar vies per finançar-nos i vam engegar una campanya de socis, que va arribar a tota la població. Gent d'arreu de la ciutat pagava una quota periòdicament per mantenir la ràdio oberta uns quants anys. Entre tota aquesta gent, n'hi havia de molts colors: la ràdio era un col·lectiu molt obert, una porta oberta a col·lectius molt diferents entre ells, que motivaven un grup de gent que ens escoltava. «Nosaltres escoltem el programa de flamenc», «nosaltres identifiquem l'emissora amb el programa X», etc. No era una percepció del tipus «mira que bé, tenim una ràdio al poble», sinó que se'ns veia com una plataforma on participar i comunicar-se sense coerció, sempre des del respecte als ideals de la ràdio.

1.5. Ràdio Puça

- Dades de la persona enquestada

- Nom i cognom: Jesús Prats

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Puça

Ubicació: València

Anys d'emissió: 1982 (proves). 1983 – 1989 aprox.

Tipus de programes: Noticiaris, programes de debat cultural i polític, espais de denúncia social, diversos programes musicals i cobertura d'actes culturals i polítics a la ciutat de València.

- Realització de l'enquesta

9 de març del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

Quan va començar Ràdio Puça, el PSOE havia guanyat les eleccions espanyoles i el PSPV era el partit majoritari aquí. Era el moment d'efervescència dels partits nacionalistes valencians, no enquadrats en els partits majoritaris, eren força *outsiders* (tot i que anys més tard, alguns militants nacionalistes antifranquistes van integrar-se en el PSPV de la primera època). En la Transició, la gent s'enquadrava entre el socialisme al poder i la dreta, amb una forta presència del blaverisme, hereu directe del franquisme.

De mitjans de comunicació, n'hi havia pocs. A València ciutat teníem tres diaris: *Levante*, *Las Provincias* i *La hoja del lunes*, un diari fundat pel règim que es va reconvertir. També va néixer el *Diario de Valencia*, que era el més progressista i s'alineava amb el PSPV al poder. En aquella època, però, no s'escrivia res en valencià, llevat d'alguna carta al director, potser. D'altra banda, hi havia dues revistes, *Cal dir* –en català– i *Dos y dos* –mig en català, mig en castellà–, de caire progressista. També hi havia *Cartelera Turia*, fundat als anys cinquanta i que avui encara existeix. L'interès de la publicació era el cinema, i els seus redactors eren d'esquerres. Per això, quan es va acabar la dictadura van «destapar-se» políticament i es van convertir en el mitjà més potent a la ciutat de València, era molt seguit. De les trenta pàgines que devia tenir, vint eren de cinema, i les deu restants, de política, amb alguns articles en català. Finalment, hi havia revistes alternatives, com *Malahierba* i *Bicicleta*, en les quals també hi havia textos en valencià. I la revista de la universitat, *Concret*.

La televisió era l'estatal. De ràdios, hi havia Radio Cadena, una emissora que depenia de RNE. En aquesta ràdio hi havia el programa *De dalt a baix*, de Toni Mestre. El programa era un atreviment, una proposta d'Amadeu Fabregat, tot i que inicialment no tenia el caire pedagògic que li va donar Mestre. Amb Mestre, el programa va tenir molt de ressò en el món cultural valencià. Hi havia debat, informació i pedagogia sobre la llengua: tot sovint deia «cal dir... ». Es va envoltar d'un equip de col·laboradors. *De dalt a baix* era la *rara avis* de la ràdio valenciana, tot i que també a Castelló Vicent Pitarch feia un programa pioner en valencià [*Nosaltres, els valencians*, emès entre el 1969 i el 1980]. També és probable que es fes alguna cosa en valencià en ràdios locals. I hi havia Ràdio 4, també dependent de RNE, que emetia algunes hores en català.

El 1985 va néixer la revista *El Temps*, en la qual vaig treballar des de pràcticament els inicis.

La Nova Cançó era molt popular a les festes del País Valencià durant la Transició. Tocaven Ovidi, Raimon, Pi de la Serra, Lluís Llach, Al Tall... Entre això i les classes clandestines en valencià, vaig decidir parlar en català als tretze anys [abans parlava en castellà perquè a casa, la mare, andalusa, els parlava en castellà].

Arribo a la universitat, a la facultat de Filologia, l'any 80, i ja llavors tinc ganes de fer ràdio, tot i que ja es parlava de fer ràdios lliures. Les facultats de Filologia i Història eren el nucli de l'activitat alternativa a la ciutat. En aquells moments, hi havia dos projectes de ràdio lliure: Ràdio Klara i Ràdio Puça, que va començar pocs mesos més tard.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

No n'hi havia.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

A la ciutat de València, fer una ràdio en valencià era de valents, perquè predominava la gent que s'expressava en castellà. A la facultat no era cap tabú parlar en català, però a la ciutat, tan blavera, sí. Les amenaces dels fatxes eren evidents.

La gent de Ràdio Klara eren radicals, del Partit Comunista i la Lliga Comunista [en realitat, de la CNT] i s'expressava millor en castellà. La gent que ens vam integrar a Ràdio Puça també érem d'esquerres, però també érem nacionalistes i teníem clara la qüestió de la llengua. Militàvem en diverses històries a la ciutat. De fet, Ràdio Puça va començar a emetre vinculada a Acció Ecologista de València, a la seva seu, la Casa Verda.

Quan jo vaig entrar-hi, hi havia poca gent i no estaven gaire entusiasmats. Vaig embotinar gent de la facultat i vam entrar un grup de persones a l'emissora. La ràdio feia programes polítics –ecologia, sindicalisme, immigració– i de música alternativa, en una franja horària de poques hores i no tots els dies. A poc a poc, es van anar allargant els horaris i durant una època es van informatius. A mi em preocupava que no tinguéssim uns informatius regulars, encara que fossin logísticament difícils de fer. Els fèiem a la vesprada, i durant

un temps també els migdies. Els vam impulsar amb Teresa Ruiz, que després va ser locutora de Ràdio 9, durant dos o tres anys, del 1983 al 1985/6.

L'objectiu de fer la ràdio en català va ser present des del principi, a diferència de Ràdio Klara, que no hi apostava fermament. Ràdio Puça tenia un abast limitat a la ciutat de València i una poc a l'àrea metropolitana, tot i que en alguns pobles i barris de la mateixa València no se sentia. Quan vam canviar de seu, quan ja érem més gent i vam aconseguir subvencions d'entitats culturals com ACPV i la universitat –perquè érem l'única ràdio totalment en valencià–, vam poder comprar un aparell més potent i una antena més alta per millorar l'abast de les transmissions.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Era del 100%, pràcticament. Hi havia un programa en castellà, enfocat als llatinoamericans, amb música d'allà. A la noia que el conduïa li agradava la filosofia de la ràdio, però no el feia en català. Vam mantenir el programa durant tres anys, però va arribar un moment que vam decidir que no encaixava en la línia de la ràdio, i la responsable no havia après el català ni feia cap esforç en eixa línia.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Jo feia un programa de música, a última hora de la nit. Es deia *La nostra marxa*, que era bàsicament de música en català. També en feia un altre, *La moguda de la mitjanit*, amb música internacional. El còmput global de música en català que emetíem no devia arribar al 30%. Al principi hi havia molts programes, ben bé una quinzena, però pocs persistien. Llavors, és possible que el percentatge de música en català arribés al 50%. Però a partir del 1984-85, ja no fèiem tantes hores ni emetíem tanta música, intentàvem que els programes fossin més professionals i contextualitzats. Hi havia programes de música minimalista, de rock anglosaxó, de *blues*...

Al meu programa, punxava música i entrevistava artistes de la Nova Cançó, sobretot valencians. Van venir Vicent Torrent i Manolo Miralles, d'Al Tall, els Pavesos, Carles Enguix, Joan Amèric, etc. Jo intentava donar veu a aquells cantants que no tenien més altaveu que *De dalt a baix* i *Cartelera Turia*, que dedicava una secció setmanal als nous discos en català i als concerts en aquesta llengua.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No recorde el nom de qui el feia, però sí que va haver al principi temporades en què teníem petits programes –potser de 30 minuts, no recorde bé– en què es donaven lliçons de llengua catalana.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí. Per exemple, el tresorer, Joan Beneito, va ser membre de la junta directiva d'ACPV, i jo mateix n'era soci abans de conèixer Ràdio Puça. Hi havia un parell de persones més que eren sòcies d'ACPV. Els altres eren membres d'Acció Ecologista, o bé estudiants, que estaven interessats en el tema de la llengua.

8. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Evidentment. Nosaltres vam cobrir els actes que feia ACPV, com ara les manifestacions del 25 d'abril i del 9 d'octubre, multitudinàries a partir dels noranta. També organitzaven concerts i nosaltres hi donàvem cobertura, però no era una contrapartida: ho fèiem perquè els pocs concerts i manifestacions importants que es feien a València els muntava ACPV.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

9. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Amb ajuntaments hi vam parlar, amb regidors, però ningú no ens va donar res. ACPV i la universitat van tenir en compte la tasca que fèiem, però les administracions, no. Malgrat que l'ajuntament de València estava governat pel PSPV, no vam tenir relació. Segurament era per no mullar-se: estem parlant de l'època (1983-1986) de la famosa batalla de València; per tant, era evident que l'ajuntament no es mullaria per nosaltres quan l'administració valenciana havia cedit en moltes coses al blaverisme (com ara la bandera). Els blavers van espantar tant l'ajuntament i la Generalitat que era evident que no es mullarien per una ràdio tan catalanista com nosaltres, en la qual hi havia gent del PSAN. De fet, en aquests sectors hi havia por de les accions del blaverisme; havíem rebut amenaces telefòniques i pintades a la Casa Verda.

D'altra banda, sí que van venir polítics del PSPV i EUPV a la ràdio, en debats i programes similars. Cap al final, el PSOE va voler tancar les ràdios lliures i es va fer la coordinadora de ràdios lliures.

10. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No, no va ser-ho pel que t'he comentat.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

11. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Indirectament, vam ajudar. En el món compromès de la ciutat de València, la gent coneixia Ràdio Puça. Ara, quants l'havien escoltada regularment? Tot i això, saber que hi havia una ràdio tota en català i que volia normalitzar, va ajudar. *De dalt a baix* ja hi era, però nosaltres li vam donar una embranzida, el vam reforçar en el sentit de demostrar que hi havia més gent disposada a fer ràdio en català. El fet que nosaltres fórem la primera va donar peu al naixement de més ràdios lliures a València ciutat, a partir del 1985, que ho feien en català.

12. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

A banda d'algunes trucades puntuals de fatxes amenaçant-nos, no hi havia gaires trucades als programes. La nostra repercussió va ser poca, tot i que no teníem manera de saber quanta gent l'escoltava. Al meu programa, per exemple, com a molt trucaven cinc persones en dues hores. Als programes de debat n'hi havia més.

1.6. Ràdio Baldufa

- Dades de la persona enquestada

- Nom i cognom: Joan Fluvià

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Baldufa

Ubicació: Santa Susanna, el Maresme, Catalunya

Anys d'emissió: 1979 – 1989 (es municipalitza)

Tipus de programes: Programes musicals, informació local, entrevistes, tertúlies, programes sobre muntanyisme, sobre astronomia, esportius i d'informació política, retransmissió d'esdeveniments i festivitats al poble, especials d'eleccions municipals i radioteatre

- Realització de l'enquesta

21 de març del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

Molts dels joves que vam iniciar la ràdio estàvem en una revista local en català, *Siroc*, que ja feia uns dos o tres anys que s'editava.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

No, érem els únics. Al cap d'uns anys van iniciar les emissions les ràdios de Pineda, Calella i Malgrat, i es van anar estenent les municipals. En general, en aquella època – finals dels setanta– hi havia ben poques emissores al Maresme nord. S'agafava Ràdio Mataró –ja emetia, en castellà, i era privada– i Ràdio Joventut, de Barcelona, a banda d'emissores estatals.

La freqüència estava pràcticament neta; amb cinquanta miniwatts abastàvem gairebé deu quilòmetres a la rodona.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

Des del principi, les emissions van ser en català. No posàvem cap trava per fer-ho en castellà, però pràcticament tothom hi participava en català; la programació en català era molt propera al 100%. A més, també promocionàvem la cultura catalana amb programes específics de música, sardana i entrevistes. Més endavant, es va afegir algun

col·laborador en castellà, sense que això fos un problema. La llengua oficial de la ràdio, tanmateix, era el català.

No teníem uns estatuts definits ni unes directrius institucionals que definissin el projecte de la ràdio, però afavorir la normalització estava en el tarannà de la gent que impulsava la ràdio.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Pràcticament el 100%, excepte alguna col·laboració en castellà.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Treballàvem per assemblea i a l'hora de preparar la programació establíem una sèrie de continguts indispensables, i un era un programa de música catalana. A nivell musical, la ràdio era molt variada. La música catalana devia representar un 20-25% de la música, uns dos programes.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Hi va haver algun col·laborador que feia endevinalles i rodolins... També havíem fet algun programa dedicat a barbarismes i correcció. En una època, ens arribaven unes cintes de normalització lingüística que distribuïa la Generalitat.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

No, específicament no. Tots teníem en ment potenciar la llengua catalana, en un moment en què no abundaven les emissores en català.

8. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, ja teníem clara la nostra orientació, era el tarannà propi de l'emissora.

9. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

10. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Sí, tot i que l'ajuntament va intentar controlar la ràdio i canviar-li el nom. Nosaltres sempre vam voler mantenir la independència. No era una relació de vassallatge, perquè consideràvem que la ràdio ha de ser crítica i no podia ser el reflex d'una idea política. Ens donaven suport perquè érem joves que fèiem coses al poble i sense ànim de lucre; tots els guanys es reinvertien en el manteniment de l'activitat.

11. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

12. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí, tot i que al poble majoritàriament ja es feia vida en català. Va ajudar a normalitzar el català, segur, perquè les televisions i les ràdios que es rebien eren majoritàriament en castellà.

13. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

El poble és petit, i la ràdio era una novetat aleshores. Per als joves que hi vam estar implicats, era un aprenentatge. L'emissora era vista com un fet positiu. El fet que fos en català no era directament destacable, perquè la vida al poble era en català; tampoc és que ens aplaudissin per la llengua en què emetíem.

1.7. Ràdio Músic Club

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Marià Arbonès

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Músic Club / Punt 6 Ràdio

Ubicació: Reus

Anys d'emissió: 1982 - 2013

Tipus de programes: Programes de música no comercial, programes culturals, informatius locals i del territori

- Realització de l'enquesta

31 de març del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

Sobretot hi havia moltes experiències radiofòniques, la majoria privades. Hi havia la COPE i Ràdio Reus, i després s'hi van anar incorporant altres ràdios. També hi havia algunes publicacions, com la revista mensual *Mestral* i les pàgines dedicades a Reus del *Diario de Tarragona*. Aquestes eren les més destacades.

2. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Mestral era en català, el *Diario de Tarragona* en castellà majoritàriament. En les ràdios privades, el català dominava, excepte en alguns programes de la COPE, potser. El català dominava en l'espectre de la comunicació per aquí a l'Alt Camp.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No, francament, no era un objectiu primordial. Es dona el cas que la majoria d'impulsors érem de parla catalana i els primers programes eren majoritàriament en català, però l'objectiu d'entrada no era aquest, sinó d'espavilar el món radiofònic d'aquí, des d'un punt de vista participatiu.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Entre un 60 i un 70%.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Els primers anys, del 82 al 87 aproximadament, la música en català era minoritària, posàvem més aviat música anglesa, nord-americana i espanyola. La música en català devia ser aleshores el 15 o el 20% de la música que punxàvem. A partir del 89, però, l'entrada del programa *Cops i flames*, centrat en música en català, va incrementar el percentatge fins a la meitat de la música de l'emissora, coincidint amb els inicis del rock català. Va ser dels primers espais radiofònics a tenir en compte seriosament la música en català.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Es va fer alguna secció sobre llengua catalana en algun programa puntual. També fèiem formacions internes, tallers de català per als membres de la ràdio.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, hi havia unes cinc o sis persones que participaven al dia a dia de l'emissora que estaven relacionades amb entitats com el Centre de Lectura i Òmnium Cultural.

8. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, nosaltres sempre fèiem costat i participàvem de forma directa en les activitats de les entitats. La filosofia de Ràdio Músic Club/Punt 6 Ràdio era participar en activitats i que les entitats participessin en la ràdio, fessin servir els nostres micròfons. Diverses entitats tenien el seu programa de ràdio.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

9. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Ja des del principi vam notificar les nostres emissions a la Generalitat. Amb l'Ajuntament de Reus sempre hi hem tingut relació, com a entitat. Hem rebut subvencions. Però no hem fet servir cap freqüència municipal, perquè no volíem ser municipals, defensàvem la nostra independència. Una relació estreta però distant; la relació de veïnatge estreta en una ciutat com Reus fa que t'hagis de moure també en l'àmbit institucional, però no volíem ser part de la institució.

10. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No. La presència del català estava bastant consolidada a Reus, i hi havia grups de defensa de la llengua. Des de l'Ajuntament no hi ha hagut mai una actitud hostil, hi havia sensibilitat del català. A Reus hi havia molt de pes d'entitats culturals, com el Centre o Òmnium.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

11. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí. No érem una ràdio marcadament ideològica, però sí que alguns programes defensaven certes polítiques que ara anomenaríem independentistes. La ràdio tenia un compromís amb el país. Però l'objectiu primordial de la ràdio no era la normalització lingüística. Una contribució notable va ser el *Cops i flames* en la difusió del rock en català, en un moment en què a les emissores no hi havia gaire música d'expressió catalana.

12. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència? I respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Molt positiu, perquè la ràdio era un aire nou, unes noves vibracions radiofòniques, programes nous. Es podien escoltar programes i música que no es trobaven en altres ràdios, i la gent disposava d'un micròfon per expressar-se. L'emissora ha deixat empremta a Reus, érem la ràdio de Reus, amb una programació a nivell local molt extensa. Va ser com un petit miracle.

1.8. Radio Peña

- Dades de la persona enquestada

- Nom i cognom: Josep Labat

- Dades de la ràdio

Nom: Radio Peña

Ubicació: Fraga, el Baix Cinca

Anys d'emissió: 1985 - 2011

Tipus de programes: Programes de diversos tipus de música –psicodèlica, disco, rock, etc-, espais d'informació i crítica, programes d'humor, espais sobre ciència, sobre ciències ocultes, espais infantils i didàctics

- Realització de l'enquesta

1 de maig del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

Hi havia el setmanari *La voz del Bajo Cinca* i Ràdio Fraga, que era una ràdio que s'havia iniciat feia anys i que havia format part de Radio Cadena Española, després de RNE (fins el 1989) i finalment ha estat municipal. Del 1987 al 1990 hi va haver una televisió.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

[resposta a la pregunta 1]

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Algunes vegades en entrevistes al carrer que feia la televisió. A Radio Peña hi havia algun programa, però la majoria eren en castellà. Podria ser que a Ràdio Fraga també, però en aquella època era més anecdòtic. Ràdio Fraga tenia un director bastant preocupat pel tema de la llengua, i que després va venir amb nosaltres per fundar a Radio Peña, i va introduir la llengua catalana en alguns informatius a Ràdio Fraga. Uns anys més tard, el 1996, apareix *Fogaril i calaixera*, una revista cultural íntegrament en català. L'Institut d'Estudis Fragatins (després Institut d'Estudis del Baix Cinca) també treia (fins el 1995) un butlletí íntegrament en català.

A Radio Peña el català tenia una presència anecdòtica, reduïda a un ús folklòric o per al títol d'algun programa.

4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

[resposta a la pregunta 3]

5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No ho era. La ràdio la formaven diverses colles, però no hi havia aquest objectiu. La normalització a la Franja va seguir un procés molt diferent que a Catalunya, no era una cosa que es portés. De mica en mica s'ha anat a introduir el català a l'escola. La gent que va començar a fer Radio Peña no sabia escriure en català, per exemple, perquè havien estat escolaritzats en castellà. Ha estat amb el temps que han sortit de l'escola les primeres generacions que saben escriure en català.

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Més baix del 25%, desgraciadament.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

No era una prioritat. Sí que quan hi va haver el boom del rock català es punxaven més grups com Sopa de Cabra.

8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, uns quants. Jo sóc president de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca i vicepresident de la Iniciativa Cultural de la Franja, que seria el germanet pobre de l'OBC o ACPV. No és la mateixa la situació actual que fa uns anys, la inèrcia llavors era una altra. El mateix director de Ràdio Fraga era soci de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca, per coherència: encara que és castellanoparlant, el tema li preocupa.

10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No.

11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

No. Puntualment amb Ràdio Fraga. Ara hi ha més col·laboració: hi ha un programa que es diu *La llengua al ras*, patrocinat per la Iniciativa.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Amb l'ajuntament sempre hem tingut una bona relació a través de l'entitat impulsora de la ràdio, Peña Fragatina. L'entitat aplega la majoria de joves de la ciutat, i a l'ajuntament li interessa tenir-hi una bona relació, subvencionar-la, etc. La ràdio tenia un local prou ben condicionat per ser amateur. Però no hi havia cap ingerència. De fet, la ràdio no tenia una línia definida. Venien colles d'amics que demanaven fer un programa i veiem com encaixar-lo.

13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

No, no és res en què penséssim. No és un tema que preocupi gaire, més enllà de grups com el nostre. A l'escola ha anat pujant i al carrer té presència. La gent jove s'ho ha pres com una cosa útil, més que des de la militància, per poder estudiar i treballar fora. Però hi ha un sector de gent que ha tingut clar que el català és la nostra llengua i que és per això que cal estudiar-la. Encara té un règim de voluntarietat a l'escola, tanmateix.

La qüestió de la llengua s'ha polititzat molt; quan a l'Aragó hi ha hagut un govern de dretes, ja l'hem ballat –l'episodi del LAPAO de fa uns anys-. Els socialistes estan acollonits amb el tema; a l'Aragó som una minoria i el tema del català, a Saragossa, no ven.

15. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Cap.

1.9. Titoieta Ràdio

- Dades de la persona entrevistada

Nom i cognom: Biel Salas

- Dades de la ràdio

Nom: Titoieta Ràdio

Ubicació: Algaida, Pla de Mallorca, Illes Balears

Anys d'emissió: 1987 – present

Tipus de programes: Programes d'actualitat, espais sobre els pobles del Pla de Mallorca, entrevistes, magazins, programes musicals i programes d'entitats

- Realització de l'enquesta

7 de juliol del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la localitat?

L'únic que hi havia era la revista local, *Es Saig*, que s'havia començat a publicar el 1980. Servia de noticiari i no estava vinculada a l'Ajuntament, sinó a l'Obra Cultural Balear d'Algaida.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

No. Arribaven emissions de Radio Nacional de España i de Televisión Española (en desconexió local, en llengua catalana).

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Es Saig era totalment en català.

4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

No n'hi havia.

5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

La ràdio va començar a emetre el 1987, i la Llei de normalització és del 1986. Però l'objectiu de normalitzar la llengua catalana no va ser esperonat per la llei, sinó que era una prioritat dels membres fundadors. La vida a Algaida era íntegrament en català, era la

llengua vehicular. En els darrers anys, amb l'augment de població, sí que la situació del català ha empitjorat, però no molt.

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Als inicis eren 100% en català, i ha estat gairebé sempre així. Hi ha hagut algun programa en castellà, alemany i ara en francès. Però fins i tot en aquests casos, les emissions han en català han estat del 95%.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Als primers anys (1987-1989), hi havia molt poca música en català. Després, quan hi va haver el *boom* del *rock català*, va augmentar la presència de música en català. Abans, recorriem a música tradicional, interpretada per músics com Tomeu Penya, i cantautors de Catalunya. El poc que hi havia sonava, però era poca cosa.

8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No. Hi ha hagut programes de literatura, però generalistes, de literatura d'arreu del món.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Pot ser que sí... Érem molt joves. Posteriorment potser sí que hi va haver gent que s'hi va vincular, però al moment de començar, no.

10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, la ràdio tenia clara des del principi la seva orientació en el tema de la llengua.

11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí. Aquí es va fer una campanya de normalització lingüística, que es publicitava en emissores i mitjans escrits. La directora de la campanya, Aina Moll, era convidada als nostres programes, i cobríem actes d'entitats com l'OCB.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Sí. A causa d'una mancança econòmica del col·lectiu de la ràdio, que als primers anys funcionava amb un equip casolà, vam buscar un impuls per part de l'administració. L'única manera de no ser il·legal era aquesta, si no es volia fer tota la paperassa per ser reconeguts com a ràdio cultural. La manera ràpida era demanar a l'ajuntament que sol·licités una freqüència municipal, i des d'aquell moment vam viure en l'al·legalitat, fins el 2004, quan vam ser legalitzats.

L'Ajuntament d'Algaida sempre ha donat suport a la ràdio. Han passat tots els colors polítics –al moment de fundar-se hi havia el Partit Popular– i mai hi ha hagut cap problema; sempre s'ha mirat d'afavorir el funcionament de la ràdio. A ells els va bé, perquè tenen una eina que funciona pràcticament tota sola, tot i que no la poden manipular. Som municipals, però només per la vessant legal: qui decideix és l'associació.

13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

El català ja estava normalitzat a Algaida quan vam començar. És ara que tenim més feina, perquè l'augment de la població dels darrers anys ha convertit el poble en una ciutat dormitori de Palma. Molta d'aquesta nova població no s'integra en la vida del municipi, i menys pel que fa a la llengua, continuen parlant en castellà.

Darrerament hem col·laborat en un taller de lectura fàcil, dirigit a gent adulta que no va rebre ensenyament en català, que han après a llegir i a escriure en català. El taller es dirigeix tant a gent catalanoparlant com gent nouvinguda que s'ha incorporat. Anem fent cosetes, com ara entregar els premis Santa Anneta de llengua i cultura catalanes

15. Quin *feedback* va rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

La ràdio va ser molt ben rebuda. No ho hagués estat tant si hagués estat en castellà, perquè la vida quotidiana a Algaida era en català.

1.10. Ràdio Ripollet

- Dades de la persona entrevistada

Nom i cognom: Jaume Sariol

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Ripollet

Ubicació: Ripollet

Anys d'emissió: 1982 – 1993 (es municipalitza)

Tipus de programes: musicals, informatius locals, acudits, magazins, actualitat, debats, esports, mascotes, llengua catalana, cinema i espais fets per entitats

- Realització de l'enquesta

8 de setembre del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia al municipi?

Podríem dir que cap. Llevat del butlletí d'informació municipal que editava l'Ajuntament des de la represa de la democràcia, hi havia hagut alguns intents efímers de mitjans escrits, que no havien acabat de quallar. Ràdio Ripollet va ser la primera emissora de la història del poble.

2. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

En català.

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

L'objectiu era fer ràdio català i normalitzar-lo en un municipi que havia crescut molt ràpidament en pocs anys arran de les onades immigratòries dels seixanta i setanta. De fet, el grup de joves que la vam crear estava inspirat en la Crida a la Solidaritat en Defensa de la Llengua, la Cultura i la Nació Catalanes. Primer pensàvem fer-lo escrit, però finalment ens vam decantar per la ràdio, que ens ofería més capacitat de difusió. Coneixíem les experiències de les ràdios de Matadepera –municipal– i Cardedeu –comunitària– i ens hi van emmirallar: una ràdio de servei públic basada en l'associacionisme i oberta a la ciutadania.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

En diverses fases, va ser del 50% en català i 50% en castellà, aproximadament.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Es van fer programes de música en català, com ara un d'específic sobre la Nova Cançó i un de sardanes, que feia la colla sardanista de la ciutat. El percentatge de música en català, però, era baix, d'un 15% com a molt.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Vam tenir algun programa concret dedicat a la llengua, a l'estil del *Digui, digui*, de TV3. La persona que el feia es va incorporar a la ràdio des dels seus inicis amb la idea d'ensenyar els conceptes més bàsics del català, com si fos una classe. També s'hi convidaven escriptors i alumnes d'escoles.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

[resposta a la pregunta 3]

8. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, tots els moviments que hi havia de defensa i promoció de la llengua i la cultura catalanes tenien cabuda en la ràdio: falques, anuncis, divulgació en programes de l'emissora...

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

9. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Es va intentar que el consistori s'impliqués en la ràdio en forma de subvenció, perquè volia mantenir la independència i obrir-se al conjunt d'opinions de la ciutat. Això no ho van entendre [els governants de Ripollet]. L'equip de govern –primer PSUC i després PSC– no volia donar suport a un espai on se'ls criticués. L'Ajuntament va intentar fer un projecte de ràdio propi, mancomunat amb Cerdanyola, que era Antena Directa, amb estudis a totes dues ciutats. Al cap de poc, aquesta ràdio va fracassar.

Després de la reordenació de freqüències del 1987, es van apropar les posicions de la ràdio i el consistori. L'emissora va estar tancada fins el 1988 i va reobrir després d'un acord amb l'Ajuntament, que ens atorgava un ajut econòmic. El 1993 la ràdio va passar a

emetre en la freqüència que es va atorgar a l'Ajuntament, tot i que es va aconseguir, a través de mobilitzacions i recollides de signatures, que la ràdio estigués controlada al 50% per l'ajuntament i al 50% per l'associació. De tota manera, no estàvem còmodes amb l'excés de controls i burocràcia, i estàvem disconformes amb el director que ens van posar, i l'associació es va desvincular de la ràdio el 1997. Llavors ens van centrar exclusivament en la revista [*Revista de Ripollet*, que editava l'Associació Ràdio Ripollet des dels inicis de l'emissora].

10. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

11. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí, seguríssim. En un municipi amb un percentatge de població immigrada castellanoparlant molt elevat, on gairebé no se sentia parlar català al carrer, la ràdio va fer una tasca de normalitzar la presència de la nostra llengua. Vam acostar el català a molta gent que no el coneixia i que gràcies a l'emissora hi va entrar en contacte, especialment en els primers temps en què no hi havia grans ràdios en català.

12. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència? I respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Sí, mai es va qüestionar l'aposta de la ràdio per incentivar el català, i les emissions eren ben rebudes també per l'audiència castellanoparlant.

1.11. La Campana de Gràcia

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Josep Viver

- Dades de la ràdio

Nom: La Campana de Gràcia

Ubicació: Vila de Gràcia, districte de Gràcia, Barcelona

Anys d'emissió: 1979 – 1982

Tipus de programes: Entrevistes als veïns, música en directe, actualitat del barri, política municipal.

- Realització de l'enquesta

9 d'octubre del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de proximitat hi havia a la localitat?

Hi havia alguna revista, i també alguns fulls que es publicaven puntualment.

[El 1974 va aparèixer la revista *Vila de Gràcia*, i el 1979, *Carrer Gran* –que es publicaria fins el 1989– i *El Badall de Gràcia* –fins el 1980. Extret del llibre *Un periodisme alternatiu i autogestionari* (Manuel López, 1994)].

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

Pel que fa a ràdio, hi havia radioaficionats que emetien per la banda ciutadana, els 27 megacicles, per tot Barcelona. També hi havia ràdios que cobrien tota la ciutat i Ràdio 4.

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Algunes de les publicacions ja incorporaven el català, juntament al castellà. Vila de Gràcia tenia un 90% de continguts en català; mentre que *Carrer Gran* i *El Badall de Gràcia* eren totalment en català [López, 1994].

4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

Eren mixtes, combinaven castellà i català, tot i que la programació en català anava creixent, sobretot a partir del 1978.

5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

Sí. Al nucli impulsor, de set membres, hi havia dues persones que van *apretar* més perquè la ràdio fos bàsicament en català, però si s'entrevistava gent que parlava en castellà no hi havia cap problema. La convivència entre les dues llengües va ser normal, però la filosofia de l'emissora era fer servir el català, perquè érem a Gràcia i era el més lògic. Per tant, es va viure amb molta naturalitat que a la Campana de Gràcia es parlés bàsicament en català, tot i que s'acceptaven aportacions de persones castellanoparlants sense que fos un inconvenient.

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Un 80% era en català, perquè la majoria de col·laboradors eren catalanoparlants. Algun col·laborador i alguns entrevistats parlaven en castellà.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

La Campana de Gràcia, a diferència de Ràdio PICA i emissores similars que ja donaven cobertura a la música, i sobretot a la música alternativa, el que volia era copsar el dia a dia de Gràcia: notícies, temes culturals... S'intentava fer el que no feien les emissores convencionals. Així doncs, hi havia poc protagonisme de la música en general.

8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Es feia algun programa en què es parlava dels barbarismes. Es tractava que, d'una forma molt popular, la gent aprengués a parlar bé. En aquella època tots parlàvem un català molt pitjor que el que es parla ara; tothom partia d'escoles on no s'ensenyava el català. A la majoria ens havien prohibit parlar-lo a l'escola.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Hi havia gent amb moltes inquietuds sobre el tema. Per exemple, un dels fundadors era el propietari de la llibreria Llibertat, i era una persona molt compromesa amb la llengua i cultura catalanes.

10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No. A la ràdio cadascú tenia les seves motivacions: per exemple, les meves eren tècniques, perquè era radioaficionat, i per altres era la llengua. Però això ja hi era des del principi.

11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviqves de promoció de la llengua catalana?

Sí, fèiem difusió de comunicats, accions culturals i cursets que promovien entitats ciutadanes d'aquest tipus. Hi vam col·laborar estretament, perquè la filosofia de la Campana era també fer país. En aquella època, les ràdios convencionals no transmetien aquest tipus d'activitat cívica, així que la Campana va ser una bona plataforma per donar a conèixer actes

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Sí, vam tenir relació sobretot amb el districte, a través de Mercè Sala, la regidora. Es va implicar en el projecte: quan la policia ens va tancar la ràdio en una ocasió, va facilitar-nos l'accés al campanar que hi ha a la plaça de la Vila de Gràcia, davant de la seu del districte. Vam estar molts mesos emetent clandestinament des d'allà.

13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

El districte valorava la tasca de la ràdio amb el català. Ara bé, com que la ràdio era teòricament il·legal, era un reconeixement d'*estranquis*.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí, molt modestament. No va ser gaire important, però sí que va ajudar molt; per exemple, donant a conèixer els cursos de català que es feien al barri i els actes a favor de la llengua i cultura catalanes.

15. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Teníem un apartat de correus i molta gent ens escrivia. Eren cartes de felicitació. Primer anàvem amb molta por i el nostre estudi estava en una ubicació secreta, però després el boca-orella i les entrevistes va fer que fóssim coneguts i escoltats. No hi havia un *feedback* especial pel que fa a la llengua; per a mi era més revolucionari la ràdio en el seu conjunt, el seu objectiu de ser un mitjà diferent, que no pas el fet que emetés en català.

1.12. Ràdio Arrels

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Pere Manzanares

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Arrels

Ubicació: Perpinyà

Anys d'emissió: 1981 – present

Tipus de programes: Informació, entrevistes, espais culturals, espais musicals, programes sobre la història de la Catalunya Nord, cobertura d'actes a la regió.

- Realització de l'enquesta

13 d'octubre del 2017 (enviada i retornada per correu electrònic)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans locals hi havia a la ciutat/regió?

Un diari quotidià, tres setmanaris, alguna desconnexió a la televisió pública regional. Abans de començar Ràdio Arrels, només hi havia en el marc d'una desconnexió de la ràdio pública francesa un matinal emetent una breu emissió de 5 minuts en català.

Durant als anys 80, després del 1981, 3 o 4 ràdios lliures emetien un programa setmanal d'una hora mes o menys en català i incorporaven música i cançó catalana dins la graella. Al voltant dels 90, van cessar perquè aquestes ràdios o van desaparèixer o van ser comprades per xarxes privades estatals franceses.

2. Entre aquests mitjans, hi havia ràdios?

Sí, algunes hores de desconnexió local a la ràdio pública estatal.

3. Quina era la llengua emprada per aquests mitjans?

El francès, algun minut en català a la ràdio de servei públic.

4. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la vostra ràdio?

Totalment.

Bloc 2: programació

5. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català (menys del 25%, entre un 25% i un 50%, entre un 50% i un 75%, més de 75%, 100%)?

El cent per cent.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

[resposta enviada per correu electrònic el 30/1/2018] Sí. Amb l'escriptor, pedagog i gramàtic Pere VERDAGUER, durant dues o tres temporades vam difondre emissions setmanals (anys 90) sobre : L'origen dels noms i gentilicis catalans. El vocabulari, expressions i girs idiomàtics propis al rossellonès, variant del català septentrional. Comentaris lingüístics. Amb l'escriptor Jordi CARBONELL i la seva muller Odeta, professora de català: Comentaris sobre les dificultats lingüístiques a l'escrit de cara a la preparació al «Gran Dictat Català», manifestació anual de l'ajuntament reunint 300 participants a Perpinyà.

Difusió setmanal de l'emissió de la ràdio nacional d'Andorra , «Estira la llengua» , amb comentaris i jocs sobre les diferents variants als Països Catalans.

Amb el professor Pasqual TIRACH, fins l'any passat [2016]: Emissió setmanal sobre errors freqüents d'alumnes i parlants de Catalunya Nord, inclús recollint gravacions dels propis animadors i col·laboradors de Ràdio Arrels, a l'hora d'emprar paraules, expressions i verbs d'ús corrent (tant a nivell oral com escrit).

7. Quin percentatge de la música emesa era en català?

70%

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

8. En el nucli fundador de l'emissora hi havia alguna persona/grup de persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana? Si és així, a quines?

Sí – Federació per a la Defensa de la llengua i la cultura catalanes a Catalunya Nord – Grup Cultural de la Joventut Catalana.

9. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar la tasca de la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió (per exemple, a augmentar la presència del català, a fer programes de divulgació lingüística, etc)?

Sí.

10. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana? Estaríem parlant, per exemple, d'entrevistes a alguna d'aquestes entitats?

Cada setmana hi havia entrevistes amb totes les entitats culturals i cíviques de caire catalanista.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

11. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

A l'inici cap, mes endavant van arribar subvencions de mica en mica, inclús de l'estat francès.

12. L'administració reconeixia la vostra tasca com a agent normalitzador de la llengua, valoraven positivament la ràdio per aquest fet?

Sí, al cap d'un parell d'anys.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

13. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la Catalunya Nord?

Sí.

14. Quin *feedback* rebíeu de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio? Com ho valoraven?

Cartes, trucades, visites, algun ajut financer. Ho valoraven amb gran expectativa, sorpresa, interès i seguidament encoratjaments.

1.13. Ràdio Pessic

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Paco Jiménez

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Pessic

Ubicació: Pedreguer, la Marina Alta

Anys d'emissió: principis 80 – 1989

Tipus de programes: Informatius, diversos programes de música –clàssica, rock, jazz-, espais de poesia i literatura, programes sobre cultura local i general, un espai d'humor

- Realització de l'enquesta

12 de desembre del 2017 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de proximitat hi havia a la localitat?

Existia una revista local, un setmanari que es deia –i es diu- *Canfali Marina Alta*. Després, arribaven diaris, televisions i ràdios estatals. Els que estudiaven fora de Pedreguer, compraven revistes i diaris més especialitzats.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

No. Ens vam assabentar que a Sueca hi havia una ràdio lliure i vam anar-hi perquè ens expliquessin com muntar-ne una, i vam estrenar-la el 9 d'Octubre.

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Canfali Marina Alta estava feta majoritàriament en valencià, però era bilingüe.

4. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

Sí. La ràdio la vam fer els «*intel·lectualillos* de barraca» del poble, i teníem les nostres inquietuds: la música, el cinema, la literatura... Tots érem, per dir-ho d'alguna manera, valencianistes; parlàvem i escrivíem en valencià. Tota la programació era absolutament en valencià, així com els escrits de difusió de la ràdio.

Bloc 2: programació

5. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

El 100%.

6. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

La música tenia bastant pes en la ràdio –perquè era una ràdio d'aficionats – i n'hi havia de tot tipus: jazz, clàssica, i també en català. Per exemple, posàvem cançons d'Ovidi Montllor i en llegíem les lletres. Cada setmana sonava música en valencià, que era present en un 40% dels programes.

7. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No, específicament no ens ho vam plantejar mai.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

8. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Uns 4 o 5 membres de la ràdio també eren membres d'Acció Cultural País Valencià.

9. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, nosaltres vam mantenir sempre la mateixa línia.

10. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

ACPV ens enviava cartes i miràvem de donar-los suport, però sense col·laborar-hi més estretament. També vam col·laborar amb l'Institut d'Estudis Comarcals. Però érem una ràdio lliure en tots els sentits.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

11. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Hi havia molt poca relació. Al cap d'un mes d'arrancar, la Guardia Civil ens va furta l'antena. Després, vam posar l'antena al lloc més alt del poble. Mai vam tindre problemes legals de cap tipus, ni per la música ni per res. Al cap de dos o tres anys, l'alcalde, que era socialista, va fer tapiar la porta del local de la ràdio, per ordre de la diputació.

12. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No, no va estar-ho.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

13. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

La ràdio va ser un fenomen brutal, al principi. Era una ràdio que parlava del teu poble i en el teu idioma. Fins i tot el retor del poble del costat recomanava que no la gent no escoltara el meu programa, perquè era massa perillós [riu]. Els primers 4 o 5 anys, érem molt actius i tothom parlava de Ràdio Pessic. Després, el fenomen es va apagar: no hi havia relleu i va baixar l'audiència i el nostre impacte sobre la comarca i el poble. Però al moment més àlgid, teníem 100 socis. La gent estava encantada de la vida: posàvem molts tipus de música i parlàvem de temes de tota la vida i assumptes locals.

14. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Ací és que no hi ha massa problemes de normalització. Ací a Pedreguer i la comarca parlem valencià tots, també els immigrants que han vingut d'altres països.

1.14. Ràdio Activitat

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Jordi López

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Activitat

Ubicació: Palma

Anys d'emissió: 1984 – 1989 / 1995 – 2000

Tipus de programes: Diversos programes musicals (*punk, heavy, ska*, cantautors i folk, etc), espais culturals, programes sobre pacifisme, ecologisme, excursionisme, alliberament gai, espais d'humor, sobre joventut, notícies i concerts en directe

- Realització de l'enquesta

3 de gener del 2018 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de proximitat hi havia a la localitat? [afegir context de la bibliografia]

De premsa, hi havia quatre diaris, entre els quals *Diario de Mallorca* i *Última Hora*, que eren insulars.

Hi havia una revista satírica, que es deia *Sa Lavativa*, que tractava temàtiques socials i culturals, amb il·lustracions i un punt irreverent. Era un referent per als membres de Ràdio Activa i va durar un any. Durant una temporada, s'ajuntament va editar la revista *Vol 502*, tot i que era força oberta a la ciutadania.

Fora Palma, hi havia un moviment viu de revistes locals en català, que va tenir influència en les ràdios municipals dels pobles.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

En aquell temps hi havia molt poques emissores. Aquí es rebien la SER, la COPE...

Un mes abans que nosaltres va començar Ciutat Ràdio i, un mes després que nosaltres, Ràdio Mediterrània. Totes dues eren íntegrament en català; la primera era lliure i la segona emetia publicitat. En algun barri de Palma hi van haver ràdios associatives, de joves. Fora de Ciutat, diversos municipis de Mallorca van crear emissores, ja fossin municipals o associatives.

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Les revistes locals, i les de la Part Forana, eren en català. Els diaris eren bàsicament en castellà.

En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

Ciutat Ràdio i Ràdio Mediterrània omplien el buit de ràdio en català; les emissores estatals no tenien desconexions en català. Les ràdios de barri de Palma, com que estaven en zones amb molta població castellanoparlant, tenien molta programació en castellà.

4. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

Cal distingir dos nivells. Nosaltres teníem el criteri que sa llengua oficial de la ràdio fos el català: a s'hora de fer cartells, *fanzines*, comunicació interna... Des del punt de vista de sol·licituds de programes, no teníem en compte el criteri lingüístic, ens basàvem en la temàtica: qüestions culturals, de joventut, socials... No hi havia una discriminació positiva a favor del català. Va ser diferent al cas de Ciutat Ràdio, que sí que va ser impulsada per una gent que tenien més compromís i sensibilitat amb la llengua. En nosaltres, era més irregular, hi havia un poc de tot. Reflectia la situació lingüística de la Palma del moment, prenatalització. Quan es va crear Ràdio Activitat, el català s'estudiava com a llengua estrangera als instituts, unes poques hores la setmana.

Bloc 2: programació

5. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

[Guarda documentació de programació]

6. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Era molt i molt baix; els referents que teníem aquell temps eren de pop-rock en castellà, de la Movida, i rock radical basc. Després, entre els grups locals, els quals miràvem d'ajudar difonent-ne la música per la ràdio, el català era molt poc present. Els únics programes que posaven música en català eren els que punxaven cançons de cantautors en llengua catalana.

7. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No n'hi havia.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

8. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Llavors érem molt jovenets, però hi havia diversos membres que eren simpatitzants i seguidors de l'Obra Cultural Balear. En els nuclis impulsors de les ràdios lliures, hi havia persones amb molta consciència social en tots els temes; el de Ràdio Activitat tenia una consciència important sobre la normalització lingüística. Però hi havia molta gent que participava a la ràdio, no tan implicada en el projecte, que s'agafava l'emissora com a hobby i no tenien tanta consciència sobre això, tot i que intentàvem portar-los al terreny compromès.

9. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, no hi va influir. Des del principi vam fixar el català com a llengua oficial de la ràdio, però més enllà d'això, no.

10. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Això sí. A tot el que es feia a Ciutat que tingués relació amb el món social i cultural, li donàvem cobertura. Venien els promotors dels actes a l'estudi o cobríem les activitats. Una part del nostre col·lectiu tenia sensibilitat amb aquest tema, vinculat a l'OCB, i també amb el Grup Ornitològic Balear, que tenien molta relació. En coneixíem les campanyes, qui hi havia darrere; llavors Palma era petita i la gent mobilitzada ens coneixíem.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

11. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Vam tenir contacte amb la Direcció General de Telecomunicacions per qüestions tècniques, sobre la regulació de l'espectre radioelèctric a les Illes Balears. Era per temes legals. Segons ens deien, les denúncies venien de ràdios comercials i reflectien la preocupació perquè les ràdios lliures i locals podien ser una competència en el mercat publicitari.

12. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

13. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Ràdio Activitat no tenia el llistó molt alt en aquesta qüestió. Però en aquell moment partíem d'una situació de molt poc ús social de la llengua catalana; a pesar que el català fos la primera llengua de molta gent, des del punt de vista social feia servir el castellà. Així, sí que vam pujar un petit esglaó pel que fa a aquest tema, però perquè veníem

d'aquesta situació. Els estudis sociolingüístics de Mallorca parlaven de diglòssia, això que en llenguatge planer es diu autoodi.

14. Quin *feedback* va rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

No era ni positiu ni negatiu. En aquell moment, tot i que la nostra contribució no era excessivament gran, es veia com una cosa natural, no es queixaven que hi hagués programes en català i en castellà. En cap moment ens va crear conflictes.

1.15. Ràdio Klara

- Dades de la persona entrevistada

Nom i cognom: Rafa Rius

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio Klara

Ubicació: València

Anys d'emissió: 1982 – present

Tipus de programes: informatius, tertúlies, entrevistes, programes musicals i culturals, espais per a moviments socials –moviment obrer, moviment veïnal, feminisme, ecologisme, etc–

- Realització de l'enquesta

17 de gener del 2018

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de proximitat hi havia a la localitat?

Aquella època encara no havia començat a emetre Canal 9, que tot i que de manera minoritària, sí que tenia emissions en valencià. Puntualment, algunes emissores tenien programes en valencià, però eren qüestions puntuals. Una emissora que només emetera en valencià l'any 83...realment no n'hi havia. De premsa escrita podríem dir el mateix; excepte el diari oficial de la dreta, que era *Las Provincias*, *Levante* i altres periòdics que van eixir a l'època, com *El Diario de Valencia*, el que feien purament era no privilegiar cap llengua: hi havia articles en valencià i en castellà, encara que el valencià continuava sent minoritari. Això sí, era valencià normatiu, perquè a *Las Provincias*, si eixia un article, era el valencià de *Lo Rat-Penat*, que no respectava les Normes de Castelló. No hi havia una certa rutina que determinades seccions o publicacions foren en valencià.

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

[resposta pregunta 1]

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

[resposta pregunta 1]

4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

[resposta pregunta 1]

5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No, no era un objectiu prioritari, era una qüestió testimonial. Evidentment, des del punt de vista teòric estàvem a favor del valencià, però a la pràctica... El que sí que fèiem era respectar totalment la llengua de la gent que feia els programes; com que els programes eren responsabilitat directa de qui els feia, realment no hi havia cap imposició, ni per un costat ni per l'altre.

A València passa com a Barcelona, que hi ha immigració; hi ha gent dels voltants – Albacete, Conca, Terol– i si eixa gent presentava un programa i ho feia en castellà, no hi havia cap problema. Era una qüestió voluntarista i totalment respectable. No s'imposava res, tot i que teòricament la ràdio estava per afavorir la llengua i la cultura pròpies.

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Ara no podria calcular exactament el percentatge, però hi havia un terç o més de programes en català, perquè era la llengua de la gent que els feia. Cal recordar que la ràdio era, o pertanyia oficialment, des del punt de vista dels papers que havíem presentat per tenir una certa cobertura legal, a la CECA (Centre d'Estudis i Comunicacions Alternatives), que era un grup reduït de gent. Encara que en un primer moment es funcionés de manera assembleària, eixe grup reduït, al qual jo pertanyia, era no solament qui decidia la línia editorial sinó totes les coses que afectaven la ràdio. Des del punt de vista de la llengua, el que es feia era respectar la decisió de cada programa. Des d'un punt de vista llibertari, que era la ideologia que tenia la ràdio en aquell moment –l'eslògan, «Ràdio Klara, lliure i llibertària», sí que va ser sempre en valencià–, no es feia cap imposició, ni tampoc una promoció clara que la gent procurara emprar una llengua o una altra. De fet, en les assemblees era el mateix: cadascú parlava la llengua que parlava habitualment, i no hi havia cap decisió per part de CECA, ni tan sols suggeriment, ni en un sentit ni en l'altre.

Hi havia programes habituals que sí que sempre es feien en valencià. Recorde el del col·lectiu d'homosexuals i lesbianes de l'època, que es deia *La pinteta rebel*, i ahí sí que hi havia una decisió clara de fer-lo sempre en valencià.

En l'actualitat, continua de la mateixa manera. Ara potser hi ha més programes en català perquè hi ha més gent que ho fa... Com a anècdota, en un moment es va deixar caure des de la Generalitat Valenciana actual, que és d'esquerres, que potser hi hauria subvencions per a aquells mitjans que emeteren majoritàriament en valencià. A partir d'ahí, alguns programes més es van fer en valencià, fins i tot gent que no ho era [valencianoparlant] va intentar fer-ho. Però al poc temps es va descobrir que això havia sigut un *buló*, que no era

de veres que hi hagueren subvencions, i va retornar a la normalitat: qualsevol programa fa la seua programació en la llengua que considera.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Hi havia molta música en valencià, tant de Nova Cançó com d'altres coses que es feien a València. Els de *Pinteta rebel* tenien un grup de música, aixina en plan de denúncia sobre la situació dels homosexuals, i totes les cançons que feien eren en valencià. A la resta de programes, hi havia una presència prou majoritària de la música en català, tant de València com de Barcelona. Potser hi havia algun programa específic, però el que sí que hi havia era una atenció prou clara per la música pròpia.

8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No, que jo recorde no. En aquell moment, a la Generalitat Valenciana estaven els socialistes, i tampoc és que tingueren una visió gaire clara del tema, ni hi havia subvencions [per emetre en valencià]. La ràdio, en aquells moments, volia mantindre la seua independència i no volia saber res de subvencions.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

No, perquè al nucli fundador i gestor de la ràdio hi havia gent de tot arreu, excepte dos, que érem valencianoparlants: la resta de companys eren gallecs, manxecs...

10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No.

11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, cobertura d'actes, *donar-li canxa*... Evidentment. El secretariat de la llengua, qualsevol comunicat, fèiem entrevistes... Accés total a la programació de la ràdio, però de manera puntual, no hi havia res establert de manera fixa. Sí que es feia ressò de tot el que es feia des del punt de vista de la llengua a la ciutat de València i als pobles dels voltants, però d'una manera puntual, encara que fos molt freqüent. No era de manera fixa ni estructurada. La llengua no formava part dels objectius fonamentals de la ràdio: hi havia una col·laboració i una comprensió total, una obertura, però sense prendre la iniciativa en eixe sentit.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

La ràdio era llibertària, en el sentit que procurava ser autònoma i no tindre cap relació amb les institucions, no hi havia cap relació permanent. Ara sí que n'hi ha; tant l'Ajuntament com la Generalitat ens passen totes les seues campanyes i posem falques per a difondre-les. Però en aquella època, no.

13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

Com tu sabràs, València sempre ha sigut molt *popular*, en el sentit partidista de la paraula. Amb l'Ajuntament no hi havia res a fer. A València hi ha tres potes polítiques importants: el Valencia CF, la Santa Madre Iglesia Catòlica i les falles. Cap dels tres actors tenia cap preocupació per la llengua, ni tan sols les falles, que el poc valencià que empraven era absolutament surrealista, no tenia res a veure amb cap normativa. Per tant, llevant coses anecdòtiques, no hi havia cap interès per la llengua, ni oficialment ni semioficialment.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Home, la contribució més clara és que no hi haguera cap repressió, que hi haguera una llibertat total d'expressió: tothom que volguera utilitzar el valencià podia fer-ho tranquil·lament sense cap problema, cosa que en els altres mitjans no passava. En els altres mitjans hi ha una empresa darrere que és qui imposa les normes de funcionament, entre les quals no comptava, en cap cas, la valoració de la llengua. En canvi, a Ràdio Klara hi havia llibertat d'expressió per parlar del que fos i a l'hora d'utilitzar la llengua. Eixa és la contribució més important, en el sentit de donar llibertat, però no de fer una política clara de recolzar la llengua.

15. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

No, de l'audiència no hi ha hagut mai una demanda, excepte puntualment. A València, la filosofia oficial és el semenfotisme: encara i tot els que tenim el valencià com a llengua materna, no hi ha una consciència social sobre la utilització de la llengua i la lluita per millorar la seua condició. A la ciutat de València, encara que estigui dins l'àrea lingüística del català, els valencianoparlants no són la majoria. Però als pobles del voltant, els pobles de l'Horta, sí que és absolutament majoritari. Però no hi ha una demanda real que els mitjans de comunicació parlin la seua llengua. A molts pobles, tenien sintonitzada Canal 9 i ho feien perquè els agradava tenir la televisió posada perquè estaven parlant en valencià. La gent sí que té eixa percepció que els agrada tenir una ràdio i una televisió en la seua llengua, però tampoc és excessivament un sentiment diguem-ne polític, és una qüestió més aviat sentimental. Estic parlant dels pobles; a la ciutat, ni tan sols això.

Hi havia una situació de respecte. Està clar que, des del punt de vista de la comprensió, ací tothom entén perfectament el valencià, encara que sigui de parla castellana. Per tant, no els importava, ni per a bé ni per a mal, com s'enteren de totes formes... Altra cosa és que es dediquen a utilitzar-lo de manera decidida; hi ha molt poca gent que, *siguent* de fora, haja après i canviat de llengua.

1.16. Ràdio PICA

- Dades de la persona enquestada

Nom i cognom: Georgina Planelles

- Dades de la ràdio

Nom: Ràdio PICA (Promoció Independent Coordinació Artística)

Ubicació: Barcelona (Gràcia)

Anys d'emissió: 1981 – present

Tipus de programes: programes musicals, contrainformació, espais culturals i artístics, espais d'experimentació

- Realització de l'enquesta

12 de març del 2018 (enviada i retornada a través de Facebook Messenger)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de comunicació locals hi havia a la localitat (ciutat/barri)? En quina llengua emetien?

Al dial FM de Barcelona a 1981 - 11 emissores fm / en català només Ràdio 4 RNE

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat? En quina llengua emetien?

La resposta és exactament la mateixa que l'anterior

3. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la vostra ràdio lliure?

Si, però també la difusió d'art d'avantguarda i desconegut: teatre, cinema, música, arts plàstiques, que eren silenciats als mitjans oficials.

Bloc 2: programació

4. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Entre el 50% i 75%.

5. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Sí, entre el 25% i 50%.

6. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

Fer servir el català ha sigut sempre per pròpia voluntat i entitats cíviques-artístiques independents de la ciutat. El català era eina de normalització de la llengua, però no el objectiu final que sempre ha sigut la difusió artística, per tant no va haver programes específics sobre llengua catalana*.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

7. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí.

8. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No, vam seguir la nostra línia de sempre, doncs teníem clar des de l'inici la normalització del català com eina de comunicació.

9. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

10. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

La realitat és que l'administració de la Generalitat (Govern CDC, legislatura Pujol) ens va ignorar, per exemple mai vam tenir cap ajuda econòmica.

Totes les iniciatives i aportacions econòmiques van ser de realitzadors/es de programes de l'emissora. Finalment suposem per l'alta audició el 29 gener de 1987, el mossos van clausurar l'emissora per ordre del secretari de la presidència Lluís Prenafeta. Fa 10 anys el govern català va destruir tota la documentació d'aquest fet*.

11. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

Les nostres emissions van ser anys abans de TV3 i Catalunya Ràdio, mai la Generalitat ha legalitzat cap ràdio lliure a Catalunya, exactament com ha fet el govern de Madrid*.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

12. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí

13. Quin feedback vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Molt bona! D'agraïment per joves i gent gran

*Respostes marcades amb *: afegides per l'enquestada el 13/3/2018, després que se li sol·licités una ampliació de la informació.*

1.17. Ràdio Kaos

- Dades de la persona enquestada

- Nom i cognom: Manel Márquez

- Dades de la ràdio

- Nom: Ràdio Kaos

- Ubicació: barri de ca n'Anglada, Terrassa

- Anys d'emissió: 1987 – actualitat (només per internet)

- Tipus de programes: actualitat local, nacional i internacional, i programes de música alternativa –punk, ska, etc.

- Realització de l'enquesta

5 de maig del 2018 (telefònica)

Enquesta

Bloc 1: inicis de l'emissora i context local

1. Al moment d'iniciar les emissions, quins altres mitjans de proximitat hi havia a la localitat?

De mitjans alternatius n'hi havia hagut molt pocs, com a molt algun òrgan d'algun moviment veïnal. El principal mitjà de comunicació escrit era el *Diari de Terrassa*. També hi havia alguna revista local. [Televisió de Terrassa va començar a emetre el 1986].

2. Al moment d'iniciar les emissions, hi havia alguna altra ràdio funcionant a la localitat?

Hi havia Ràdio Terrassa, que formava part de la Cadena SER.

3. En cas que hi hagués més mitjans locals, en quina llengua estaven fets?

Tots eren majoritàriament en castellà.

4. En cas que hi hagués més ràdios locals, en quina llengua emetien?

[resposta a la pregunta anterior]

5. Impulsar la normalització del català als mitjans de comunicació va ser un dels objectius de la creació de la ràdio?

No. Inicialment, la gent que va muntar l'emissora era majoritàriament castellanoparlant, immigrants i fills d'immigrants. Però de seguida es van incorporar companys de llengua materna catalana. Llavors, a les assemblees de la ràdio, cadascú feia servir la llengua que parlava habitualment. El barri de Ca n'Anglada, on estava situada la ràdio, era un barri

històric de lluita antifranquista, amb una forta implantació del PSUC i després del PSC, i estava habitat per gent immigrant, i la llengua comuna que s'hi feia servir era el castellà.

Bloc 2: programació

6. Quin percentatge de la programació de la ràdio era en català: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

Al principi, les emissions eren bàsicament en castellà, d'un 80%. Alguns programes eren en català, i en d'altres es barrejaven les dues llengües segons la que parlés habitualment cadascú.

7. La ràdio emetia música en català? En cas afirmatiu, en quin percentatge: baix (menys del 25%), mitjà (entre el 25% i el 50%), alt (entre el 50% i el 75%) o molt alt (més del 75%)?

És difícil de precisar. Posàvem música que escoltava la gent del barri de l'època, música de festa estàndard del moment. El 80% aproximadament era en castellà. Els col·laboradors més joves punxaven música alternativa, poc habitual a les emissores, com ara *punk* i *ska*.

8. La ràdio emetia algun programa específic sobre llengua catalana?

No.

Bloc 3: entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures

9. En el nucli fundador de l'emissora hi havia persones que pertanyessin a entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

En el primer moment no, després sí que van aparèixer per la ràdio persones i amics implicats en el tema lingüístic, de promoció del català.

10. L'aparició de moviments populars i entitats a favor del català i les seves campanyes van motivar algun canvi d'orientació en la ràdio pel que fa a la llengua d'emissió?

No.

11. La ràdio va col·laborar d'alguna manera amb entitats cíviques de promoció de la llengua catalana?

Sí, això segur, perquè ens arribava informació a l'emissora, i fèiem difusió de les activitats. Informàvem de totes les activitats associatives que es feien a la ciutat. El conjunt de moviments llibertari, independentista, cultural, i de partits com el PSUC, van donar suport a la nostra proposta [la ràdio], i lògicament nosaltres informàvem del que feien, era recíproc.

Bloc 4: administracions i ràdios lliures

12. Hi va haver relació entre la ràdio i les administracions –local, comarcal, autonòmica–?

Sí, molt directa, amb l'administració local. Consideràvem que com a ciutadans teníem dret a rebre subvenció, a disposar dels recursos que l'administració tenia. Ens presentàvem anualment a tots els concursos que feien per donar suport econòmic a les entitats. Vam aconseguir un espai públic primer, després vam haver de marxar a causa de les denúncies i la pressió de les administracions central i autonòmica al voltant de les ràdios lliures, i al final vam tenir un local propi, del qual l'Ajuntament sufragava el cost.

13. En cas que hi hagués hagut relació, aquesta va ser motivada per la tasca amb el català que feia la ràdio?

No, no era per aquesta qüestió.

Bloc 5: percepció de les persones implicades en les ràdios lliures

14. Penseu que la vostra ràdio va contribuir a la normalització lingüística a la vostra localitat?

Sí, va contribuir a fer més present el català en un barri com Ca n'Anglada, perquè hi havia membres i col·laboradors que feien servir el català com a llengua vehicular, i això la gent, que era majoritàriament d'origen immigrant, del barri ho rebia. Vam ajudar a incorporar la llengua al barri.

15. Quin *feedback* vau rebre de l'audiència respecte a les emissions en català de la vostra ràdio?

Sincerament, mai vam tenir ni un problema ni una resposta contrària. Res de res. A vegades algú potser podia dir «home, hi ha gent que el català encara no l'entén», però aquest debat quedava esgotat, perquè pujava la gent jove i ja no tenia sentit. A la ràdio convivia les dues llengües sense cap problema, i tenint clar que el català era una llengua igual que el castellà. Torno a repetir que la majoria de la gent parlava castellà perquè era la seva llengua materna. Però a les assemblees tothom feia servir la seva llengua i la barreja de llengües era evident i normal. Això de «¡Oiga, hable en castellano!» no ho vaig sentir mai a cap assemblea. La ràdio reflectia la realitat de l'època.

[sobre pancartes]: ... les pancartes ja les fèiem en català, cada cop més. I això volia dir que la gent no rebutjava la llengua.

2. Taules de resum de respostes de les enquestes

Annex 2.1. Inicis de l'emissora i context local (Fig. n. 1. Elaboració pròpia)			
Emissores	Primera ràdio local després del 1977	Context mediàtic local i llengua emprada	Normalització lingüística com a objectiu fundacional
1. Ràdio Lliure de Pego	Sí	Cap	Sí
2. Ràdio Calonge	Sí	Una revista satírica en català	No
3. Ràdio Maduixa	Sí	Una revista local escrita sobretot en castellà	No
4. Ràdio Lliure de Sant Adrià	Sí	Cap. Se sintonitzaven ràdios locals de municipis veïns, majoritàriament en castellà	No
5. Ràdio Puça	No	4 diaris en castellà 3 revistes: 1 en català, 1 bilingüe i 1 majoritàriament en castellà Delegacions de ràdios estatals públiques i privades	Sí
6. Ràdio Baldufa	Sí	Una revista local en català Se sintonitzava Ràdio Mataró, en castellà	Sí
7. Ràdio Músic Club	No	1 diari en castellà 1 revista en català Dues grans ràdios locals, majoritàriament en català	No
8. Radio Peña	No	1 revista en castellà 1 ràdio majoritàriament en castellà	No
9. Titoieta Ràdio	Sí	1 revista en català	Sí
10. Ràdio Ripollet	Sí	Diversos projectes de revistes en català	Sí
11. La Campana de Gràcia	Sí (districte)	3 revistes totalment o majoritària en català Diverses ràdios d'abast ciutadà bilingües	Sí
12. Ràdio Arrels	Sí	Un diari quotidià, tres setmanaris, alguna desconexió a la televisió pública regional	Sí
13. Ràdio Pessic	Sí	1 revista comarcal bilingüe (majoritàriament en valencià)	Sí
14. Ràdio Activitat	Sí	2 diaris insulars en castellà 1 ràdio lliure en català Revistes locals, culturals i satíriques en català	No
15. Ràdio Klara	No	4 diaris en castellà 3 revistes: 1 en català, 1 bilingüe i 1 majoritàriament en castellà Delegacions de ràdios estatals públiques i privades	No
16. Ràdio PICA	No	Diverses ràdios d'abast ciutadà bilingües 3 revistes totalment o majoritària en català (barri de Gràcia)	Sí
17. Ràdio Kaos	No	Una ràdio local vinculada a una cadena estatal, majoritàriament en castellà Un diari local majoritàriament en castellà Alguna revista local	No

Annex 2.2. Programació (Fig. n. 2. Elaboració pròpia)

Emissores	Percentatge de programació en català	Percentatge de música en català	Programes específics sobre llengua catalana
1. Ràdio Lliure de Pego	100% (annexos 3.1. i 3.2.)	Mitjà (50%)	Alguna falca, incisos en els programes
2. Ràdio Calonge	≈55%	Baix (>25%)	Cap
3. Ràdio Maduixa	≈85%	Baix (>25%)	Cap
4. Ràdio Lliure de Sant Adrià	Inicialment 60%, posteriorment 30%	Baix (25%)	Cap
5. Ràdio Puça	100% (annexos 3.3. i 3.4.)	Inicialment 30%, posteriorment 50%	Petits programes en què es donaven lliçons de català Un programa de música en valencià
6. Ràdio Baldufa	100% (annexos 3.5., 3.6. i 3.7.)	Baix (>25%)	Un programa de música catalana, un de sardanes, un sobre barbarismes i correcció
7. Ràdio Músic Club	≈65%	Inicialment baix, posteriorment 50%	Seccions puntuals sobre llengua catalana en alguns programes i un programa de música en català
8. Radio Peña	Inferior al 25% (annexos 3.8. i 3.9.)	Baix (>25%)	Cap
9. Titoieta Ràdio	≈100% (annex 3.10.)	Baix (>25%)	Cap
10. Ràdio Ripollet	50% (annex 3.11.)	Baix (>25%)	Un programa de Nova Cançó, un de sardanes i un de pedagogia del català
11. La Campana de Gràcia	80%	Baix (>25%)	Algun espai dedicat a la correcció de barbarismes
12. Ràdio Arrels	100%	70%	Durant el període estudiat no; posteriorment hi ha hagut diversos programes didàctics i d'història i característiques de la llengua
13. Ràdio Pessic	100%	Mitjà (50%)	No
14. Ràdio Activitat	≈35% (annexos 3.12., 3.13. i 3.14.)	Baix (>25%)	No
15. Ràdio Klara	≈33%	Baix (>25%)	No
16. Ràdio PICA	50-75%	25-50%	No
17. Ràdio Kaos	20%	Baix (>25%)	No

Annex 2.3. Entitats cíviques per la llengua i ràdios lliures (Fig. n. 3. Elaboració pròpia)

Emissores	Relació de la ràdio lliure amb les entitats cíviques per la llengua	Vies de col·laboració ràdios lliures i entre entitats cíviques per la llengua
1. Ràdio Lliure de Pego	Contactes informals	Difusió i cobertura d'actes
2. Ràdio Calonge	Cap	Cap
3. Ràdio Maduixa	Contacte informal, col·laboradors implicats en entitats cíviques per la cultura i llengua	Cap
4. Ràdio Lliure de Sant Adrià	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes
5. Ràdio Puça	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes
6. Ràdio Baldufa	Cap	Difusió d'actes i campanyes, entrevistes
7. Ràdio Músic Club	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, entrevistes i participació a la ràdio
8. Radio Peña	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Cap
9. Titoieta Ràdio	Inicialment cap, posteriorment col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, publicitat de la campanya de normalització lingüística
10. Ràdio Ripollet	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, falques publicitàries
11. La Campana de Gràcia	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, falques publicitàries
12. Ràdio Arrels	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, entrevistes i participació a la ràdio
13. Ràdio Pessic	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Suport
14. Ràdio Activitat	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, entrevistes
15. Ràdio Klara	Cap	Difusió i cobertura d'actes, entrevistes
16. Ràdio PICA	Col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes, entrevistes
17. Ràdio Kaos	Inicialment cap, posterior incorporació de col·laboradors implicats i/o simpatitzants en entitats cíviques per la cultura i llengua	Difusió i cobertura d'actes

Annex 2.4. Administracions i ràdios lliures (Fig. n. 4. Elaboració pròpia)

Emissores	Relació de la ràdios amb les administracions (local, autonòmica, estatal)	Relació motivada per les emissions en català de la ràdio
1. Ràdio Lliure de Pego	Conflictiva	No
2. Ràdio Calonge	Conflictiva	No
3. Ràdio Maduixa	Neutra	No
4. Ràdio Lliure de Sant Adrià	Inicialment positiva, posteriorment conflictiva	No
5. Ràdio Puça	Neutra	No
6. Ràdio Baldufa	Positiva	No
7. Ràdio Músic Club	Positiva	No
8. Radio Peña	Positiva	No
9. Titoieta Ràdio	Positiva	No
10. Ràdio Ripollet	Inicialment neutra, posteriorment positiva	No
11. La Campana de Gràcia	Positiva	No
12. Ràdio Arrels	Inicialment neutra, posteriorment positiva	En un inici no, després sí (amb la Generalitat de Catalunya)
13. Ràdio Pessic	Neutra	No
14. Ràdio Activitat	Neutra, posteriorment conflictiva (estatal)	No
15. Ràdio Klara	Conflictiva durant el període estudiat, posteriorment positiva	No
16. Ràdio PICA	Neutra i després conflictiva, fins a la clausura de l'emissora (1987-1991)	No
17. Ràdio Kaos	Positiva (local), conflictiva (autonòmica i regional)	No

Annex 2.5. Percepció de les persones implicades en les ràdios lliures (Fig. n. 5. Elaboració pròpia)

Emissores	Valoració de la ràdio sobre la contribució a la normalització lingüística	Resposta de l'audiència a les emissions en català
1. Ràdio Lliure de Pego	Positiva	Positiva
2. Ràdio Calonge	Poca incidència	Indiferent o crítica a causa de la programació en castellà
3. Ràdio Maduixa	Poca incidència	Indiferent
4. Ràdio Lliure de Sant Adrià	Poca incidència	Indiferent
5. Ràdio Puça	Positiva	Indiferent
6. Ràdio Baldufa	Positiva	Indiferent
7. Ràdio Músic Club	Positiva	Indiferent
8. Radio Peña	No incidència	Indiferent
9. Ràdio Ripollet	Positiva	Positiva
10. Titoieta Ràdio	Positiva	Indiferent
11. La Campana de Gràcia	Positiva	Positiva/indiferent
12. Ràdio Arrels	Positiva	Positiva
13. Ràdio Pessic	Poca incidència	Indiferent
14. Ràdio Activitat	Poca incidència	Indiferent
15. Ràdio Klara	Poca incidència	Indiferent
16. Ràdio PICA	Positiva	Positiva
17. Ràdio Kaos	Positiva	Positiva/indiferent

3. Documents de programació de les ràdios lliures

3.1. Programació setmanal de Ràdio Lliure de Pego 1

TARDA

DIA - HORA		8 h. TARDA	9 h.	10 h.	11 h.
DILLUNS	HORA VINT	MENT SANA	M'HAN DIT QUE DORMS A SOLES.		
DIMARTS	8-9'30h.	9'30-10	LA MÀRI PAU		
DIMECRES	POQUETA NIT	MAT - - - GA - - - ZINE MATGAZINE			
DIJOUS	SALUT PER A TOTS	EL LLIBRE I L'AUTOR.	L'HORA DE FUGIR D'ACI		
DIVENDRES	DE CARABASSES A BUÑOLS	DUTACA DE GALLINER	PROGRAMA SENSE NOM		

D I S S A B T E	DE 3h. a 5h.		DE 5h. a 7h.	
	PAELLA MIXTA		INFUSIÓ LAXANT	
	7 h. - 8 h.	8 h. - 9 h.	9'30- 11 h.	
	INFORMATIU SETMANAL	I LOVE YOU.	NOCTURNITAT i ALEVOSIA	

11 h. - 1 h.	DIUMENGE	2'30 - 4 h.
TEMPS DE RESACA	BON PROFIT	SUC DE XUCURRUC
4 h. - 7 h.	7 h. - 10 h.	
MÚSICA PER A GRAVAR	TROSOS I MOSSOS	

Fig. n. 6. Document facilitat per Toni Ribera mitjançant correu electrònic (22/6/2016)

3.2. Programació setmanal de Ràdio Lliure de Pego 2

Document facilitat per Toni Ribera mitjançant correu electrònic (22/6/2016)

COL·LECTIU DE LA RÀDIO LLIURE DE PEGO.

PROGRAMACIÓ SETMANAL DE LA RÀDIO LLIURE DE PEGO.

Dilluns: 8 hores de la vesprà: «Hora vint» 9 hores: «Dedicat al llibre i al autor» 10 hores: «Adiós muñeca»	Divendres: 8 hores de la vesprà: «My Way» 9 hores: «Laberint» 11 hores: «Llengua Bífida»
Dimarts: 8 hores de la vesprà: «Super Sport» 9 hores: «Gaia» 11 hores: «L'insaciable Eros o Si jo et diguera que t'estime»	Disabte: 11,00 hores del matí: «De tot un Pop» 12,30 hores: «Ecologia i medi ambient» 2,00 hores: «Paella mixta» 5,30 hores: «El ranxo de Panxo» 7,00 hores: «Noticiari setmanal de la R. Lliure de Pego» 8,00 hores: «Graffiti» 9,30 hores: «Carajillo Estereo»
Dimecres: 8,00 hores de la vesprà: «Marabu, marabu ximplof» 9,00 hores: «Vint-i-cinc duros de Jazz» 10,00 hores: «L'hora de fugir d'ací»	Diumenge: 11,00 hores del matí: «Temps de ressaca» 1,00 hores: «Bon Profit» 3,30 hores de la vesprà: «Concert per als sentits» 5,00 hores: «De lo rural a l'urbà» 7,00 hores: «Entretemps» 9,00 hores: «Patà i avant» 10,00 hores: «Motor 3 i 4» 11,00 hores: «Stereo Wamba», fins a les 12 hores de la nit com sempre.
Dijous: 7,30 hores de la vesprà: «Carabasses al canto» 8,30 hores: «Astrologia» 9,00 hores: «Ment sana» 10,00 hores: «Aurora, xocolate-i bunyols» 11,00 hores: «Zig-Zag»	

7

Fig. n. 7. Document facilitat per Toni Ribera mitjançant correu electrònic (22/6/2016)

3.3. Programació de Ràdio Puça (principis de l'emissora)

DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES
10-13 Matí de gossos (magatzem) <i>entrevistes...</i> 13-14'30 Esports als PP.CC. 14'30-16 Criatures Docíssimes (música romàntica) 16-18 A-LA-HI-LI-BA-BA <i>música</i> ca al dia) 18-18'15 Avanç informatiu 18'15-19 Qüeti6 Històrica 19-20 La Reraguarda (magazin cultural) 20-21 Bakel Informe (especial jazz) 21-22 La rata de Biblioteca (<i>literatura</i>) 22-22'15 Informatiu 22'15-24 L'Olivereta (teatre) La mirada indiscreta (cinema) <i>bi-setmanals</i> 24-1'30 L'Espill entre amics (sexologia) <i>debats, fantasies exòtiques...</i>	 18-19 Les Dones diuen (feminisme) 19-19'30 Limbo Jazz 19'30-22 Asseguts a taula (cultura alternativa i cuina) <i>contracultura, entrevistes...</i> 22- 22'15 Informatiu 22'15-23 Peixos és un signe esquerp (contracult) <i>musical PPCC</i> 23-1'30 La moguda de la mitjanit (<i>magazin musical PPCC</i>) Entrevistes)	fes-ne <u>socis</u> !! 16-17 Medicina naturista 17-18'30 Heois del Rock 18'30-19 Si fa no fa, un disbarat (contes infan) 19-20'15 El llarg adéu (<i>questio</i>) 20'15-21'15 Tres quarts de bici 21'15-22 Porta oberta A (magazin total) 22-22'15 Informatiu 22'15-23'30 Porta oberta B 23'30-1'30 Ara mateix (tema +música)	103 F.M. 16-18 Temes sindicals (CC.OO.) 18-20 A-LA-HI-LI-BA-BA 20-21 Universitat 21-22 Horoscop (<i>monografies, astrològiques</i>) 22-22'15 Informatiu 22'15-23 Croniques 23-1'00 No és això (actu. po) DISSABTE 10-11 Camacuc 11-13 Pareix Andreu que tot s'ho creu	escolta-la, participa-hi !! 16-19 La moguda D'horabaixa (musical PPCC) 19-21 Programa per confirmar 21-22 Val i 30 (Pilota Valenciana) 22-22'15 Informatiu 22'15-23 Progama per confirmar DIMENGE 22-1'00 Profesor Sant Just : • TELA MARINERA • PAPERS, LLIBRES... • MUSICA CATALANA • CATALA VIU
— PROGRAMACIÓ RÀDIO PUÇA —				

Fig. n. 8. Document facilitat per Jesús Prats mitjançant correu electrònic (22/5/2018)

3.4. Programació de Ràdio Puça (temporada 1985-1986)

PROGRAMACIÓ DE RÀDIO PUÇA

DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DISSABTE	DIUMENGE
6-7 Notícies sindi cals.	6-7'30 La història viva.	6-7 Criatures dolc ssimes.	11-13 Pareix Andreu que tot s'ho creu.	10 I-formatiu
7-8 Cròniques.	7'30-8 Asseguts a taula.	7-8'15 El llarg adéu.	13-14 Perdues Ocasions	10-15 La nit del Professor Sant Just. amb:
8-9 L'Horoscop.	8-9 Continua Asse- guts a taula.	8'15-9 Dr. Venanci: Tres quarts de bici.		-Tela marinera -Escolta'm
9-10 La rata de biblioteca.	10-10'30 Informatiu	9-10 Porta oberta.		-Catala viu -Papers, llibres i altres bogeri es.
10-10'30 Informatiu	10'15-11 "Piscis"és un signe esquerp	10-10'15 Informatiu		1 matinada. Comiat
10'40-12 Esports als Països Catalans	11-12 La moguda de Mitjanit.	10'15-11 Porta ober ta 11-12 Ara mateix		

Fig. n. 9. Document facilitat per Jesús Prats mitjançant correu electrònic (22/5/2018)

3.5. Programació de Ràdio Baldufa (estiu-tardor 1983)

Ràdio Baldufa
SANTA SUSANNA
Freqüència Modulada 91'5 MG/S
Programació, Estiu-Tardó 1983

DIMECRES (Vespre)	De 9 a 10	Qui canta els mals espanta
	10 a 11	Xivarri

DIJOURS (Vespre)	De 9 a 10	Notes de sempre
	10 a 11	De dijous a dijous
	11 a 12	Clàssics amb nosaltres

DIVENDRES (Vespre)	De 9 a 10	Música disc
	10 a 11	Isaac amb tú
	11 a 12'30	Fent camí

DISSABTE (Tarda i nit)	De 6 a 7	Temps romàntic
	7 a 8	Calaix de la música
	8 a 9	Música del record
	9 a 10	Hora jove
	10 a 11	La muntanya i l'home

DIUMENGE (Mati)	De 10'30 a 12	Camins musicals
	12 a 12'30	Crònica setmanal
	12'30 a 1	Sardanes
	1 a 2	Tema del dia
	2 a 2'30	Cosmos

Col·laboreu amb Ràdio Baldufa
des d'ara ja podeu difondre els vostres missatges publicitaris mitjançant R. Baldufa. Per més informació truqueu als Tels.: 7634244 o al 7634054, o parleu amb qualsevol dels components de R.B.

Ràdio Baldufa
c/. Jaume I, 2, 1.er - Apartat Correus 2 - SANTA SUSANNA

FRUITES I VERDURES <i>Francesc Salichs</i>	MERCABARNA Pavelló E - n.º 304 (Barcelona)	TELÈFONS Mercabarna 3353241 Particular 7623748 7634021
--	---	--

Fig. n. 10. Document facilitat per Joan Fluvià mitjançant correu electrònic (27/3/2016)

3.6. Programació de Ràdio Baldufa (1983)

Ràdio Baldufa
SANTA SUSANNA
Freqüència Modulada 91'5 MG/S

Nova programació 1983

DIMECRES (Vespre)	De 8'30 a 9'30	Qui canta els mals espanta.
	9'30 a 10'30	Al tanto que va de canto.

DIJOUS (Vespre)	De 9 a 10	De dijous a dijous.
	10 a 11	En Jaume el dijous.

DIVENDRES (Vespre)	De 8 a 9	Actualitat musical.
	9 a 10	Xivarri.
	10 a 11	Notes de sempre.
	11 a 12	La Nit.

DISSABTE (Tarda i Nit)	De 6 a 7	Música.
	7 a 8	Calaix de la Música.
	8 a 9	Música del record.
	9 a 10	Hora jove.
	10 a 11	Muntanyisme i Esport.

DIUMENGE (Mati)	De 10'30 a 12	Camins musicals.
	12 a 12'30	Sardanes.
	12'30 a 1	Crònica setmanal.
	1 a 1'15	Programa infantil.
	1'15 a 2	Tema del dia.
	2 a 2'30	Cosmos.

Ràdio Baldufa
c/. Jaume I, 2, 1.ª - Apartat Correus 2 - SANTA SUSANNA

Francesc Salichs FRUITES I VERDURES	MERCABARNA Pavelló E - n.º 304 (Barcelona)	TELÈFONS Mercabarna 3353241 Particular 7623748 7634021
---	---	--

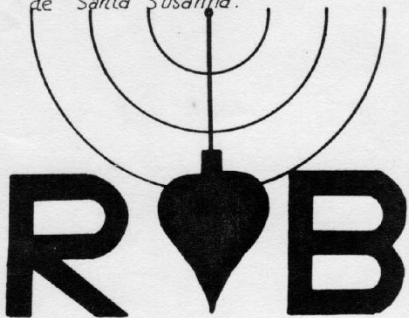
Fig. n. 11. Document facilitat per Joan Fluvià mitjançant correu electrònic (27/3/2016)

3.7. Programació de Ràdio Baldufa (1984)

RÀDIO BALDUFA

Any 1984

*Ràdio Baldufa
de Santa Susanna.*

R B

FR 91.6 Mc/s

SANTA SUSANNA

FREQUÈNCIA MODULADA

91.6 Mc/s

<u>PROGRAMACIÓ</u>	<u>ACTUAL</u>
<u>DIJOURS (VESPRE):</u>	DE 9 A 10: NOTES DE SEMPRE DE 10 A 11: DE DIJOURS A DIJOURS
<u>DIVENDRES (VESPRE):</u>	DE 8 A 9: MÚSICA DISC DE 9 A 10: QUI CANTA ELS MALS ESPANTA DE 10 A 11: XIVARRI MUSICAL DE 11 A 12'30: FENT CAMÍ
<u>DISSABTE (VESPRE):</u>	DE 7 A 8: CALAIX DE LA MÚSICA DE 8 A 9: TEMPS ROMÀNTIC DE 9 A 10: HORA JOVE DE 10 A 11: LA MUNTANYA I L'HOMÉ
<u>DIUMENGE (MATI):</u>	DE 10'30 A 12: CAMINS MUSICALS DE 12 A 12'30: CRÒNICA SETMANAL DE 12'30 A 1 : SARDANES DE 1 A 2 : TEMA DEL DIA DE 2 A 2'30 : COSMOS

Fig. n. 12. Document facilitat per Joan Fluvià mitjançant correu electrònic (27/3/2016)

3.8. Programació de Radio Peña (any 80)

CAPÍTULO III (1984-1988)

				
SEIS	SIETE	OCHO	NUEVE	DIEZ
<p>a de la Peña reunida en sesión extraordinaria ha acordado más destacadas del</p> <p>D E R A D I O P E Ñ A</p> <p>naya reparto aguantamos" sueien de clarar. Foto <u>VEINTIUNO</u></p> <p>Ser control es bastante desagradecido, porque nadie te ve ni te escucha. Pero el trabajo bien hecho/gratifica a los discretos.</p> <p>Fotos <u>VEINTIDOS-VEINTITRES-VEINTICUATRO</u>. <u>ESCARABAJOS NEGROS-ES TAN SOLO RnR</u></p> <p>Seis meses en el TRP y despedida - por el momento. "La experiencia ha sido muy interesante"</p> <p>Fotos <u>VEINTICINCO-VEINTISEIS-VEINTISIETE</u></p> <p><u>TRES Y EL DE LA GUITARRA</u>, también/duró seis meses. Al final se quedan sin cuerdas. "Ya los habíamos/entrevistado a todos", dijeron. Uno/está ahora en PLANTA BAJA y otro - de controles varios.</p> <p>Fotos <u>VEINTIOCHO-VEINTE</u></p> <p><u>COKTELERIA MUSICAL/DIAL BROTHERS</u>, la máxima expresión disco-radio del -- Taller. "Nos va la marcha", dicen.</p> <p>LOS PROGRAMAS ENERO-MARZO</p> <p><u>PAY-PAY MUSICAL</u>: Lunes a Jueves, de 18 a 20 h.</p> <p><u>ACADEMIA BANARUTEN</u>: Lunes/ y Jueves de 20 a 21 h.</p> <p><u>NO SUBAS CONMIGO A LA ESTRELLAS</u>: Lunes, 21 h. La/sorpresa a la vuelta del/dial -92.9-</p> <p><u>REBOTA</u>: Lunes de 22 a 24 h yViernes de 21.30 a 23 h.</p> <p><u>CONTIGO EN LA CAMA</u>: Lunes 24 h. Compañía musical en pijama.</p> <p><u>SONORICE SU TEMPO</u>: Martes, 20 h. Música nacional.</p> <p><u>HIPOPOTAMO</u>: Martes, 21 h. Magazine sin edad.</p> <p><u>EL COLGAO DE LA FAROLA</u>: -- Martes, 23 h. vuelven los sesenta.</p> <p><u>PLANTA BAJA</u>: Martes 24 h. Relajante despedida.</p> <p><u>ANESTESIA LOCAL</u>: Miercoles 20 h. Temas bien tratados con dosis musicales.</p> <p><u>¿Y HOY DE QUE VAMOS?</u> Miercoles, 22 h. Psicodelia - modernista.</p> <p><u>HORA 21</u>: Miercoles, 23 h. Música disco y marcha.</p> <p><u>LA CLAVE DEL MISTERIO</u>: Miercoles, 24h. Ufología, Ciencias ocultas, etc.</p> <p><u>¿SE ENCUENTRA VD. BIEN?</u> - Jueves, 21 h. Medicina --</p> <p><u>JUNTOS EN LAS ESTRELLAS</u>, -- Jueves, 22 h. Astrología..</p> <p><u>RADIO LANZADERA</u>, Jueves, 23 h. Temas científicos.</p> <p><u>AL CANTO DE LA ESQUINA</u>, Jueves, 24 h. Musical</p> <p><u>PANIS I PIPES</u>, Viernes, 18h Chavales del San José con ganas de aprender.</p> <p><u>INSTITUTO</u>, Viernes, 19 h.- Jovenes del Insti se interesan por la biología.</p> <p><u>MERCADO NEGRO 3ª.</u>, Viernes 20 h. Actualidad musical.</p> <p><u>DIAL BROTHERS</u>, Viernes, 23h Música disco.</p> <p><u>ONDILANDIA</u>: Sábados, 14 h. Espacio infantil del TRP.</p> <p><u>AL LORO</u>, Sábados, 15 h. Resumen informativo semanal.</p> <p><u>CASABLANCA</u>: Sábados 16 h.- Musical.</p> <p><u>PRODUCTO NACIONAL</u>: Sábados 17 h. Lo español, mola.</p> <p><u>DISCO-SHOW</u>: Sábados, 18 h.</p> <p><u>ABECEDARIO</u>: Sábados, 20 h. Músicas varias</p> <p><u>A BELA</u>: Sábados, 21 h. Para gente en la ducha.</p>				
				
			DIECISEIS	
				
			DIECISIETE	
				
			DIECIOCHO	
				
			DIECINUEVE	
				
VEINTICINCO	VEINTISEIS	VEINTISIETE	VEINTIOCHO	VEINTE

Fig. n. 13. Document facilitat per Josep Labat mitjançant correu electrònic (22/2/2016)

3.9. Llista de programes de Radio Peña

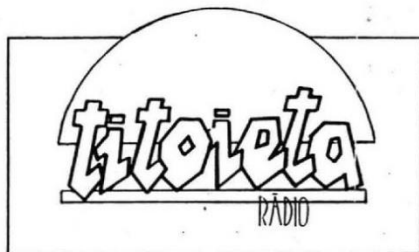
1. *El Castillo de los sueños*: elucubracions filosòfiques pròpies i música.
2. *La hora rosa*: temes variats amb música.
3. *El pay-pay musical*: música.
4. *Al loro, com música*: informatiu i música.
5. *La gallina loca*: disco show.
6. *Entrepà / A diestro y siniestro*: crítica (el nom va canviar).
7. *Adivina quién viene a cenar esta noche / Contigo en la cama / Mercado negro*: no recordo continguts (el nom va canviar).
8. *Escarabajos negros / Es tan solo RnR*: música (el nom va canviar).
9. *Tres y el de la guitarra*: no recordo continguts.
10. *Coktelera musical / Dial Brothers*: música disco (el nom va canviar).
11. *Academia Banaruten*: no recordo continguts.
12. *No subas conmigo a las estrellas*: no recordo continguts.
13. *Rebota*: esports.
14. *Contigo en la cama*: música en pijama.
15. *Sonrice su tempo*: música nacional.
16. *El colgao de la farola*: música anys 60.
17. *Planta baja*: no recordo continguts.
18. *Anestesia local*: temes variats amb música.
19. *¿Y hoy de que vamos?*: piscodèlia musical.
20. *Hora 21*: música disco.
21. *La clave del misterio*: ciències ocultes, ufologia, etc.
22. *¿Se encuentra usted bién?*: medicina.
23. *Juntos en las estrellas*: astrologia.
24. *Radio lanzadera*: temes científics.
25. *Al canto de la esquina*: musical.
26. *Panis i pipes*: escolar-didàctic.
27. *Instituto*: estudiants biologia.
28. *Ondilandia*: infantil.
29. *Casablanca*: musical.
30. *Producto nacional*: música nacional.
31. *Disco show*: música disco.
32. *Abecedario*: música.
33. *A pelo*: música per a la dutxa.
34. *A boqueta de nit*: humor.
35. *Cara a cara*: no recordo continguts.
36. *Hipopótamo*: no recordo continguts.
37. *Moviola*: no recordo continguts.
38. *Angelillos a la mar*: no recordo continguts.
39. *Ni lo sueños*: no recordo continguts.

Informació facilitada per Josep Labat (correu electrònic, 22 de febrer del 2016)

3.10. Programació de Titoieta Ràdio (novembre 1988)

ES SAIG 95

-13-

ALGAIDA
107.5 F.M.

Programació de Titoieta Ràdio

DIVENDRES.

- 19'30 - 20'30 hores:
EL BAUL DELS RECORDS. Música i notícies d'un temps passat.
- 20'30 - 22'00 hores:
PANDEMONIUM. Nou programa de música heavy.

DISSABTES.

- 12'30 - 13'30 hores:
GRAN MOGUDA. Els darrers èxits de la música jove.
- 13'30 - 14'00 hores:
RÀDIO DIARI DE LES ILLES BALEARS. Connexió amb RNE - Ràdio 1, ona mitjana.
- 14'00 - 14'30 hores:
INFORMATIVO 2. Connexió amb RNE-Ràdio 1, ona mitjana.
- 14'30 - 16'30 hores:
FER DISSABTE. Magazine d'actualitat. Inclou: Ràdio informació local. Sa madona des temps (bol-letí d'informació meteorològica, ses feines per fer, tradicions i costums, suplement). Vet aquí el món. Cinema. Cuina. Salut. Entrevista. Concurs. El disc del mes. Música moderna i ye-ye.
- 16'30 - 19'00 hores:
ESCÁPATE MI AMOR. Connexió amb RNE - Ràdio 3. FM.
- 19'00 - 20'00 hores:
ROCKIN' & SHOW. La música Rock des de els seus orígens fins a l'actualitat.

DIUMENGES.

- 20'00 - 21'00 hores:
TITOIETA ESPORTS. Actualitat esportiva del cap de setmana. Resultats. Comentaris. Entrevistes. Previsions.

Feis-vos socis col·laboradors de Titoieta Ràdio.

MOLTES GRÀCIES

Fig. n. 14. Document facilitat per Biel Salas mitjançant WhatsApp (14/6/2018)

3.11. Programació de Ràdio Ripollet (1984)

dies emissio ores missio	DILLUNS	DIMARTS	DIMECRES	DIJOUS	DIVENDRES	DISSABTE	DIUMENGE
8-9	bon dia,	bon dia,	bon dia,	bon dia,	bon dia,	ripollet al punt	bon dominical
9-10	ripollet	ripollet	ripollet	ripollet	ripollet		
10-11	contigo	contigo	contigo	contigo	contigo	el somriure de l'estel	la música i
11-12	en la	en la	en la	en la	en la		
12-13	mañana	manana	manana	manana	manana	el jovent	els esports
13-14	informatiu	informatiu	informatiu	informatiu	informatiu		
14-15	la ràdio i la música	la ràdio i la música	la ràdio i la música	la ràdio i la música	la ràdio i la música	avanc esportiu	gran cocktail orquestral
15-16	algo mas que noticias	algo mas que noticias	algo mas que noticias	algo mas que noticias	algo mas que noticias	sobremesa musical	amb el suport de
16-17	roda la tarda	roda la tarda	roda la tarda	roda la tarda	roda la tarda		
17-18	temps de gresca	temps de gresca	anims companyia	temps de gresca	temps de gresca	ripollet grafitti	omnibus en espiral
18-19	disco a la carta	disco a la carta	disco a la carta	disco a la carta	disco a la carta		
19-20	temps musical	la nostra terra	parlem de cinema	temps musical	cartell d'esplai	ripollet sardanista	45 r.p.m.
20-21	ripollet	deporte promesa	parlem-ne	club 60	ripollet		
21-22	deportivo	punto seguido y	radio - hobby	quasar	la cançó		
22-23	* piqui i rasqui...	música clàssica	escoltant la nit	nits blaves			

* programa radiat cada quinze dies, s'alterna amb " sala d'espera " .

Fig. n. 15. Document facilitat per Jaume Sariol mitjançant WhatsApp (29/5/2018)

3.12. Programació de Ràdio Activitat (anys 80) 1

DILLUNS
Programació musical fins les
22.00 LIXIVIADOS

DIMARTS
19.00 BICARBONATO SODICO
20.00 PARIS BIEN VALE UNA MISA
21.00 PIEL DE SERPIENTE
22.00 MORGUE 47
23.00 TRIPLE M

DIMECRES
19.00 RADIO CALIMOCHO
20.00 Programació musical
21.00 ONES DESARMADES
22.00 EL ARTE, EL UNIVERSO Y TODO LO DEMAS
23.00 RÀDIO ALICIA

DIJOUS
Programació musical fins les
21.00 SALSÀ RADIOACTIVA
22.00 L' ATAK DELS HOMES BRUNSTER
23.00 R'N'R CALIENTE

DIVENDRES
19.00 RADIOTERAPIA
20.00 KAMIKAZE
21.00 ESTAMOS EN LA CUMBRE
22.00 CRIMEN PASIONAL

DISSABTE
18.00 EREN SET QUE L'AGUANTAVEN I ENCARA PIXAVA TORT

ACTUAL

Fig. n. 16. Document facilitat per Jordi López mitjançant WhatsApp (9/5/2018)

AQUESTA ÉS LA NOSTRA PROGRAMACIÓ:

DILLUNS	DIMECRES	DIVENDRES.
7-930 JAZZ.	CULTURA.	INFORMATIU.
7-93 NOSTOCK. (Eipress)	PEPOP.	
10-11 REPUBLICA LUNAR. (Ràdio Experimental)	POSEM QUE PARLEM DE CANTAUTORS.	L'HORA DELS MUSSOLS.(Eclogisme)
11-12 GOODNIGHT. LADIES (Comics)	QUILLIBET AVOARDI. (Cultura bla)	DISTRICTE 13. (Música)
		DES BARRADA LA NUBE (literatura)

LA PRIMERA RÀDIO LLIBRE DE MALLORCA!

3.13. Programació de Ràdio Activitat (anys 80) 2

Fig. n. 17. Document facilitat per Jordi López mitjançant WhatsApp (9/5/2018)

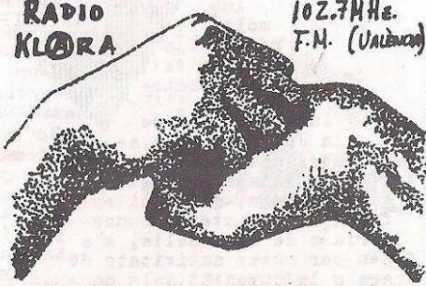
3.14. Programació de Ràdio Activitat (anys 80) 3

Pel centrari hem vist amb simpatia l'existència d'alguna d'altra (com Ciutat Ràdio) que, a pesar de les seves evidents relacions amb algun grup polític, ha sabut seguir els punts del manifest de ràdios lliures i ha tengut una programació i unes actituds dignes d'anomenar-se com a tal.

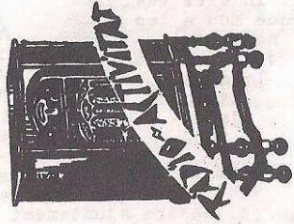
En tot cas, ja hi som aquí, esperam que per molt de temps. Creïm que la nostra tasca pot interessar a molts i empenyar a molt pocs (només, tal vegada, en el poder, que reivindicam per a la imaginació). Ara sí. RADIO ACTIVITAT ataca de nou!

RADIO KLORA

102.7MHz.
F.M. (Urbúcia)

D I L L U N S	FIL MAC CIONS (Cine)	Si tu quieres lo in- tentamos	REPUBLICA LUNAR (Historia, Picaresca, grà)	Frecuènci Gai (Eso)
D I M A G A R T S E	M U S I C A L (Provisional)	Rutes i països (Viajes, antropolo- gia)	LA LINEA (comi- ilustración)	M U S I C A L
D I N E C R E S A	M U S I C A L	PLUJA RADIOACTIVA	ONES DESAR- MADES. (Pacífic) Σ	Possem que parlem de Cantantes (Músic) (Provisional)
D I J O U S	M U S I C A L (Provisional)	M A Q U E T E S Σ	Progres sio Ra- dioactiu (Progres)	P O S T G R A M A (?)
D I V E N D R E S	M U S I C A L (Provisional)	L'hora dels Nussols (Ecologia)	M U S I C A L (Provisional també)	BREVES RISOS MAL I JOCOS

BUTLETA DE SOCI

Nom

Domicili

Localitat

Telèfon

Professió

Estat

Quota (mínim 1.000 ptes. anuals)

Signatura

Per a fer-vos sociis ingressau l'import de la quota al compte corrent núm. 828797/81 de "Sa Nostra", i després retalleu i envieu aquesta Butlleta, juntament amb el resguard de l'ingrés a "Ràdio Activitat", Apartat de Correus 1582, 07080 Palma de Mallorca i rebreu la tarja de soci i més informació de la nostra/vostra ràdio.

Fig. n. 18. Document facilitat per Jordi López mitjançant WhatsApp (9/5/2018)

Agraïments

Aquest TFM no hagués estat possible sense la participació i ajut de diverses persones, a qui vull donar les gràcies:

A Ona Domènech, tutora del treball, que amb els seus consells i observacions m'ha ajudat a aclarir les idees i estructurar el discurs de manera entenedora.

A totes les persones entrevistades, un cop més, per la seva predisposició i interès en les meves recerques al voltant de les ràdios lliures.

A Lluís Costa, professor titular de la Universitat de Girona, amb qui he compartit converses i impressions al llarg de l'elaboració del treball.

